

ททรรจน์เทพสตรี

ฉบับ

วิถีชุมชนคนบางช้างหมาก

สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ไทรรศน์เทพสตรี

ฉบับ

วิธิชุมชนคนบางชั้นหมาก

ที่ปรึกษา

ผศ.สุกิตร์	อนุศาสน์
ผศ.ทัศนีย์	กระต่ายอินทร์
ผศ.มานิตา	ศรีสาคร
ผศ.สำรวม	วารายานนท์
อ.อุทัยวรรณ	ตันหยง

บรรณาธิการ

นายภาคภูมิ	เฉลิมวัฒน์
------------	------------

กองบรรณาธิการ

นางสาวพรทิพย์	กลิ่นดอกไม้
นางสาวนพรัตน์	น้อยเจริญ
นางสาวอัญญา	ทานะรมณ์
นางสาวรุ่งนภา	สกุลแก้ว

ปก

นางสาวนพรัตน์	น้อยเจริญ
---------------	-----------

พิมพ์ที่

บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด เลขที่ ๔ ซอยสิรินธร ๗ บางพลัด
กรุงเทพฯ โทรศัพท์ ๐ ๒๘๘๑ ๘๘๘๐ โทรสาร ๐ ๒๘๒๔ ๓๑๖๕

จาก “บริบทชุมชนคนหนองเต่า” ถึง...“วิถีชุมชนคนบางชั้นหมาก”

“วิถีชุมชนคนบางชั้นหมาก” เป็นผลงานลำดับที่สามของสาขาวิชาภาษาไทยในความพยายามที่จะบูรณาการความรู้ทางภาษาไทยกับความรู้เรื่องชุมชน เพื่อนำเสนอในรูปแบบของสารคดีเชิงวิชาการ หลังจากทีผลงานเล่มแรกคือ “เรื่องเล่าชาวบางคู” และ “บริบทชุมชนคนหนองเต่า” ประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ คือ นักศึกษามีโอกาสฝึกคิด ฝึกเขียนและฝึกทำต้นฉบับ จนได้ตีพิมพ์เผยแพร่ แทนการส่งให้อาจารย์ตรวจ และจบลงที่เพิ่มสะสมงาน ในขณะเดียวกัน พี่น้องชาวบางคู อำเภอกำแพง จังหวัดลพบุรี และพี่ป้าน้ำอาชาวหนองเต่า อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ได้มีเอกสารเผยแพร่ความเป็นมาและภูมิปัญญาของท้องถิ่น

การได้มีโอกาสนำนักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทยหัตถศิลป์ศาสตร์ และครุศาสตร์ เข้าศึกษาเรื่องราวของชุมชนนั้น ถือได้ว่าเป็นการโน้มนำให้นักศึกษาเกิดความรักและภาคภูมิใจในบ้านเกิดและสังคมที่ตนอาศัยอยู่ และในขณะเดียวกันก็ยังเป็นการบันทึกเรื่องราวความเป็นมาและความเป็นไปของท้องถิ่นให้อยู่ในรูปแบบของสารสนเทศที่พร้อมเผยแพร่ และถ่ายทอดไปสู่สังคมการเรียนรู้

เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่ประชุมอาจารย์และนักศึกษสาขาวิชาภาษาไทย ตัดสินใจเข้าเรียนรู้วิถีชุมชนคนบางชั้นหมาก อำเภอมือง จังหวัดลพบุรีซึ่งเป็นชุมชนชาวมอญที่น่าสนใจ ที่นักวิชาการ คณาจารย์ นักศึกษา ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรีเคยศึกษาภูมิปัญญาที่น่าสนใจของชาวมอญต่างกรรมต่างวาระ จนมีผลงานเผยแพร่ตีพิมพ์ ทั้งในรูปแบบบทความทางวิชาการ รายงานการวิจัย ตลอดจนการนำเสนอ วัฒนธรรมการแต่งกาย การละเล่น และการแสดงในเวทีต่างๆ เสมอมา

สาเหตุหนึ่งนอกเหนือจากการที่มีนักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย เป็นคนในพื้นที่แล้ว ก็คือเราอยากศึกษาความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม ชาวบางชั้นหมากหลังจากที่เคยศึกษาไว้เมื่อหลายสิบปีก่อนนั้น และได้ ตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือที่ระลึกงาน “สมบัติไทย ๒๔” แต่ด้วยระยะเวลา อันจำกัดผนวกกับความรู้ความสามารถของนักศึกษา เราจึงต้องนำเสนอ ในรูปแบบสารคดีสั้นๆ แต่ก็ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำหรับผู้สนใจที่จะมองเห็น ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตชาวบางชั้นหมาก

หลังจากการอบรมความรู้เรื่องการวิจัยชุมชน การเก็บข้อมูลท้องถิ่น และการถ่ายภาพประกอบสารคดี สิ้นสุดลงเมื่อปลายเดือนมีนาคม ๒๕๕๑ เราจึงนำนักศึกษาเข้าศึกษาหมู่บ้านบางชั้นหมาก ซึ่งเป็นระยะเวลาใกล้ ตรุษสงกรานต์ที่ชาวบางชั้นหมากกำลังเตรียมงานใหญ่ เราได้เห็น การฝึกซ้อมทอยสะบ้าที่วัดกลาง และได้รับการนัดแนะจากวิทยากร ให้มาร่วมงานสงกรานต์ ซึ่งเป็นประเพณีที่มีความพิเศษแตกต่างไปจาก หมู่บ้านอื่นๆ ซึ่งท่านสามารถค้นหาความพิเศษได้จากบทความ หลายเรื่องๆ ในหนังสือเล่มนี้

หลังจากการนำนักศึกษาไปรู้จักและทำความคุ้นเคยกับ พี่ป้าหน้าอาชาวบางชั้นหมากที่สละเวลามาเป็นวิทยากรให้ความรู้ เรื่องราวต่างๆ แก่นักศึกษาด้วยความเต็มใจแล้ว นักศึกษาก็สามารถ เข้าศึกษาและเก็บข้อมูลด้วยตนเอง นักศึกษาบางคนเสียสละช่วงเวลา ที่จะได้ร่วมประเพณีสงกรานต์กับครอบครัวมาร่วมประเพณีสงกรานต์ ที่บ้านบางชั้นหมาก ซึ่งหนึ่งปีจะมีหนึ่งครั้ง นักศึกษาจึงโชคดีที่ได้มีโอกาส บันทึกภาพและเก็บข้อมูลด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

ด้วยความพากเพียรของนักศึกษาผนวกกับความมานะ พยายามของอาจารย์ที่จะเคี่ยวเข็ญให้นักศึกษาได้ถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์การศึกษาชุมชนในรูปแบบของบทความ โดยถือเป็น

กิจกรรมสำคัญในการศึกษารายวิชาเอก คือ รายวิชา ๒๑๐๑๓๑๙ ภาษาต่างประเทศในภาษาไทย รายวิชา ๒๑๐๑๒๑๒ การคิดและการเขียนงานวิชาการ จากนั้นจึงได้คัดเลือกบทความส่วนหนึ่งมาใช้เป็นบทเรียนในการจัดทำต้นฉบับในรายวิชา ๑๕๔๓๒๑๔ เทคนิคการบรรณาธิกรณกิจ จนสำเร็จลุล่วง กลายเป็น“วชิษุมนคนบางชั้นหมาก” เล่มนี้

ขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.กาสัก เตชะชั้นหมาก วิทยากรเรื่องการวิจัยชุมชน ผศ.ณัฐฐา หน่อทอง ที่ช่วยเสริมความรู้เรื่องการถ่ายภาพและการใช้งานโปรแกรม Adobe InDesing ในการจัดหน้าเอกสาร ขอขอบพระคุณพี่ป้าหน้าอาชาวบางชั้นหมากที่กรุณาสละเวลาให้ข้อมูลความรู้อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่นักศึกษา ขอขอบคุณคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ตลอดจนสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ที่สนับสนุนงบประมาณการศึกษาชุมชนและการจัดพิมพ์ผลงานเผยแพร่

ขอบคุณคณาจารย์ภาษาไทยและนักศึกษาสาววิชาภาษาไทย ทุกชั้นปีที่ร่วมมือร่วมใจกันสร้างสรรค์“วชิษุมนคนบางชั้นหมาก” เล่มนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าประสบการณ์ที่ได้รับจากบทเรียนนี้ จะนำไปสู่ผลงานชิ้นใหม่ในโอกาสต่อไป

ผศ.มานิตา ศรีสาคร
หัวหน้าภาควิชามนุษยศาสตร์

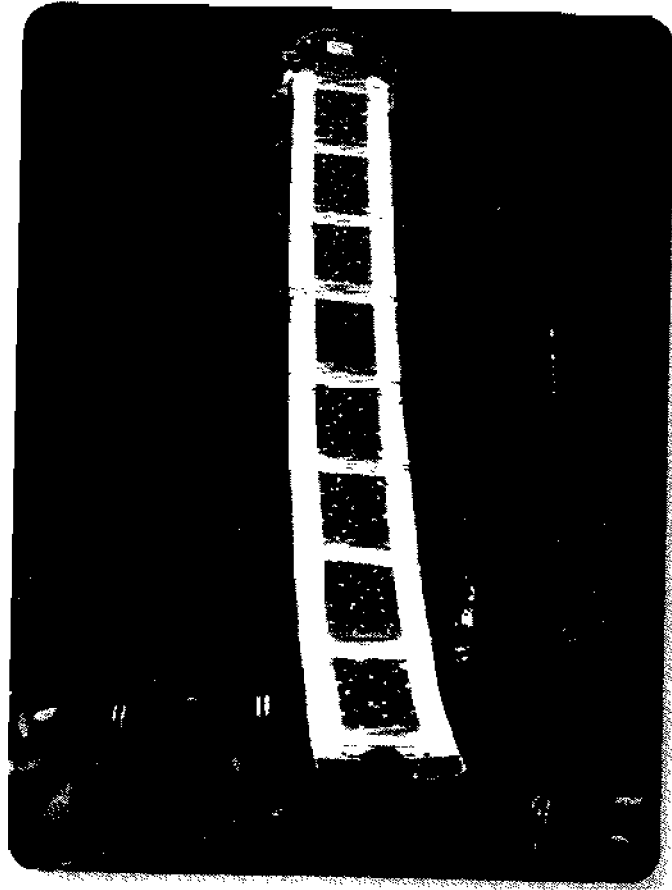

สารบัญ

	หน้า
จาก “ปริบทชุมชนคนหนองเต่า” ถึง... “วิถีชุมชนคนบางชั้นหมาก”	
บ้านบางชั้นหมาก	๑
อิฐมอญซ่อนสายสัมพันธ์ ภาคภูมิ เฉลิมวัฒน์	๗
เสาชิงช้า : อารยธรรมมอญ พรทิพย์ กลิ่นดอกไม้	๑๕
ศูนย์รวมใจชาวมอญบางชั้นหมาก ภาคภูมิ เฉลิมวัฒน์	๑๙
ห้างสรรพสินค้าเคลื่อนที่...ตลาดนัดวัดกลาง กนกกาญจน์ พรหมมิน	๒๙
อาหารพื้นถิ่นไทยรามัญ...กินดี อยู่ดี มีสุข รุ่งนภา สุกแก้ว	๓๕
ข้าวแช่อาหารทิพย์ในวันสงกรานต์ นพรัตน์ น้อยเจริญ	๔๓
ประเพณีบ้านมอญบางชั้นหมาก อณูภา ทานะรมณ์	๕๑
งานบุญสงกรานต์ที่บางชั้นหมาก ธันษา ทองดั่ง	๕๗
สะพานมอญ...ที่บางชั้นหมาก ขวัญวิภา ภู่อส	๖๙

คำหักท่ายในบ้านบางชั้นหมาก	
ขวัญนาค สุวรรณวัฒน์	๗๕
สำนวนชวนให้คิด	
สุพรรณษา ยักแสง	๗๕
ภูมิปัญญาจากนักปราชญ์พื้นบ้าน	
นพรัตน์ น้อยเจริญ	๘๓
บ้านมอญบางชั้นหมากในอดีต	
ผศ.ทัศนีย์ กระต่ายอินทร์	๘๗
แนะนำผู้เขียน	๙๘
กว่าจะเป็นหนังสือ	๑๐๐
ท้ายเล่ม	๑๐๔

บ้านบางชั้นหมาก

จังหวัดลพบุรีถือว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่เป็นแหล่งรวมของคนหลายชาติพันธุ์ ชาวมอญก็เป็นอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่ได้เดินทางอพยพมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่สองฝั่งลำน้ำลพบุรีเมื่อประมาณหนึ่งร้อยกว่าปีมาแล้ว โดยชาวมอญได้รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ตั้งชุมชนห่างจากตลาดเมืองลพบุรีไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๓ กิโลเมตร ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของตำบลพรหมมาستر และในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้แยกออกมาเป็นตำบลบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี มีกำนันคนแรกของตำบลบางชั้นหมาก คือ นายสมบัติ วงษ์สุวรรณ

ปัจจุบันชาวมอญส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ ๑, ๒, ๓, ๖, ๗, ๘ และ ๑๒ จากทิวทัศน์ที่ชาวมอญมีความเป็นปึกแผ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองอย่างสูง จึงมักจะมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ อีกทั้งยังคงรักษาภาษาและประเพณีความเชื่อที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญบางชั้นหมากอย่างเคร่งครัด

ตำนานบางชั้นหมาก

มีเรื่องเล่าสืบทอดกันมาเกี่ยวกับบ้านบางชั้นหมากว่า สมัยหนึ่งเคยมีพระเจ้ากรุงจีนเดินทางมาพร้อมขบวนชั้นหมากใหญ่โตเพื่อจะไปเข้าพิธีแต่งงานกับนางงประจัน ซึ่งมีบ้านอยู่ที่โคกสำโรงในปัจจุบันนี้ แต่เมื่อพระเจ้ากรุงจีนเดินทางมาถึงบริเวณบ้านบางชั้นหมากก็เกิดอาเพศหลายอย่างเป็นเหตุให้พระเจ้ากรุงจีนต้องสั่งให้ทหารโยนของชั้นหมากทิ้งน้ำเพื่อให้เรือแล่นต่อไปได้ จึงเรียกริเวณนี้ว่า "ตำบลบางชั้นหมาก"

ลักษณะภูมิประเทศ

ตำบลบางชั้นหมากเป็นพื้นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำลพบุรีไหลผ่าน มีระบบชลประทานทั่วถึง ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การคมนาคมสะดวก พื้นที่ในตำบลบางชั้นหมากมีขนาด ๒๖.๑๗ ตารางกิโลเมตร หรือ ๑๐,๑๐๖ ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทำการเกษตรคิดเป็น ๑๕.๑๑ ตารางกิโลเมตร หรือ ๙,๔๔๓ ไร่ เท่ากับ ๙๓ เปอร์เซ็นต์ของเนื้อที่ทั้งหมด

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลโคกกระเทียม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลโพธิ์เก้าต้น อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลพรหมมาสตร์ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลโพตลาดแก้ว อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี

ลักษณะการปกครอง

ตำบลบางชั้นหมากมีการปกครองแบบองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น มีทั้งหมด ๑๒ หมู่บ้าน ที่ตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลบางชั้นหมาก

ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ ๔ ตำบลบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ระยะห่างจากอำเภอเมือง ๙ กิโลเมตร หมู่บ้านในตำบลบางชั้นหมากทั้ง ๑๒ หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ ๑	บ้านบางชั้นหมากใต้	ผู้ใหญ่สุชาติ	เมิงชั้นหมาก
หมู่ที่ ๒	บ้านบางชั้นหมากใต้	ผู้ใหญ่บุญส่ง	เลี้ยงชีพชอบ
หมู่ที่ ๓	บ้านบางชั้นหมาก	ผู้ใหญ่วิชัย	ออกซ้อ
หมู่ที่ ๔	บ้านบางชั้นหมาก (ปากคลอง)	ผู้ใหญ่ฉวย	ศรีเกาหลง
หมู่ที่ ๕	บ้านบางชั้นหมากเหนือ	ผู้ใหญ่วันชัย	พุกชาติ
หมู่ที่ ๖	บ้านบางชั้นหมากใต้	ผู้ใหญ่มะลิ	หมอบอก
หมู่ที่ ๗	บ้านบางชั้นหมากใต้	ผู้ใหญ่ประคอง	สนเปรม
หมู่ที่ ๘	บ้านบางชั้นหมากเหนือ	ผู้ใหญ่สำเร็จ	แสงเรือง
หมู่ที่ ๙	บ้านบางชั้นหมากเหนือ	กำนันสุรินทร์	กรอบทอง
หมู่ที่ ๑๐	บ้านในคลองบางชั้นหมาก	ผู้ใหญ่สุรินทร์	ทางฝั่ง
หมู่ที่ ๑๑	บ้านหนองแก้ว	ผู้ใหญ่ทองพูล	ผลเพิ่ม
หมู่ที่ ๑๒	บ้านหนองผักตบ	ผู้ใหญ่พันธ์	มิชั้นหมาก

ประชากร

ตำบลบางชั้นหมากมีประชากรทั้งสิ้น ๙,๑๔๘ คน แยกเป็นชาย ๔,๕๕๘ คน หญิง ๔,๖๙๐ คน จำนวนครัวเรือน ๒,๓๕๒ ครัวเรือน (ข้อมูลปี ๒๕๕๐) ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ประกอบอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม มีเกษตรกรทำนา ๓๓๐ ราย ทำสวน ปลูกผักสวนครัว และไม้ดอกไม้ประดับ ๖๘ ราย อาชีพเสริมคือ ต้าขาย อุตสาหกรรม ในครัวเรือน และเลี้ยงสัตว์

๔ วิถีชุมชนคนบางชั้นหมาก

การคมนาคม

ในอดีตประชากรในตำบลบางชั้นหมากจะใช้แม่น้ำลพบุรีในการเดินทางติดต่อกับภายนอก แต่ปัจจุบันมีถนนสายลพบุรี - สิงห์บุรี ที่ตัดผ่านเขตตำบลเป็นถนนสายหลัก มีถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก และถนนลาดยางสามารถใช้เพื่อสัญจรไปมาและเข้าถึงในทุกหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีถนนดินลูกรังบริเวณคลองชัยนาท - ป่าสัก ๓ สำหรับประชาชนใช้คมนาคมและขนส่งผลผลิตทางการเกษตร

แหล่งน้ำ

ตำบลบางชั้นหมากมีแม่น้ำลพบุรีเป็นแหล่งน้ำหลัก แยกจากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ตำบลม่วงหลู อำเภอมะนัง จังหวัดสิงห์บุรี แม่น้ำนี้จะไหลผ่านจังหวัดลพบุรีไปบรรจบกับแม่น้ำป่าสักที่จังหวัดอยุธยา มีความยาวประมาณ ๘๕ กิโลเมตร นอกจากนี้มีคลองชลประทานชัยนาท - ป่าสัก ๓ ทางทิศเหนือ คลองชลประทาน ๑ ขวา - ๒๑ ขวา ทางทิศใต้ มีบ่อน้ำ ๓๐๔ แห่ง และบ่อบำบัดน้ำ ๓ แห่ง

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มีต้นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่อายุนับร้อยปีอยู่มากมายในวัดต่างๆ เช่น วัดโพธิ์ระหัดมีต้นมะขามคู่ ต้นตะเคียนทอง และต้นโพธิ์ บริเวณวัดกลางมีต้นยางขนาดใหญ่และต้นจิว สภาวัดในตำบลจึงมีความร่มรื่นเหมาะสำหรับการปฏิบัติศาสนกิจ

สถานพยาบาล

มีสถานอนามัยประจำตำบลบางชั้นหมาก ๑ แห่ง ตั้งอยู่ที่หมู่ ๓ ใกล้กับวัดโพธิ์ระหัด

สถานที่ทางศาสนา

ตำบลบางขันหมากมีวัดทั้งหมด ๗ แห่ง คือ

๑. วัดโพธิ์ระหัด ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓
๒. วัดกลาง ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓
๓. วัดอัมพวัน ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑
๔. วัดราษฎร์ศรัทธาทำ (วัดทุ่ง) ตั้งอยู่หมู่ที่ ๒
๕. วัดทองแท่งนิตยาราม ตั้งอยู่หมู่ที่ ๕
๖. วัดสิงห์ทอง ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔
๗. วัดหนองแก้ว ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๑

สถานศึกษา

สถานศึกษาในตำบลบางขันหมากจะตั้งอยู่ในวัดมี ๕ แห่ง
ดังนี้

๑. โรงเรียนวัดโพธิ์ระหัด เปิดสอนนักเรียนชั้นอนุบาล ถึงชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ ๓
๒. โรงเรียนวัดอัมพวัน เปิดสอนนักเรียนชั้นอนุบาล ถึงชั้น
ประถมศึกษาปีที่ ๖
๓. โรงเรียนวัดทองแท่งนิตยาราม เปิดสอนนักเรียนชั้นอนุบาล
ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖
๔. โรงเรียนวัดสิงห์ทอง เปิดสอนนักเรียนชั้นอนุบาล ถึงชั้น
ประถมศึกษาปีที่ ๖
๕. โรงเรียนวัดหนองแก้ว เปิดสอนนักเรียนชั้นอนุบาล ถึง
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

อิฐมอญขอนแก่นสายสัมพันธ์

ภาคภูมิ เกล็ดม้วน

กลุ่มควีนส์ชาวलयอ้อยอิงขึ้นจากเฟิงหลังควาสังกะสี
ควีนเหล่านี้เกิดจากการเผาไหม้ของแกลบที่กองสุ่มอยู่บนฐาน
รูปทรงสี่เหลี่ยม ถ้ามองผ่านๆ โดยไม่คำนึงถึงบริบทรอบๆ ก็ยาก
ที่จะเดาว่า สิ่งที่อยู่ตรงหน้านั้นคืออะไร สิ่งก่อสร้างทรงสี่เหลี่ยมที่ผนัง
กรุด้วยสังกะสี มีท่อนไม้ขนาดพอเหมาะค้ำยันไว้อย่างแน่นหนา ด้านบน
ปกคลุมไปด้วยแกลบที่มีควีนส์ชาวलयออกมาเรื่อยๆ บอกให้รู้ว่า
ด้านในกำลังเผาไหม้บางสิ่งบางอย่างอยู่ การเผาไหม้นี้จะกินเวลา
ไม่ต่ำกว่า ๑๑ วัน ก่อนที่ผนังทั้งสี่ด้านจะถูกเปิดออก เผยให้เห็น
ก้อนสี่เหลี่ยมสีส้ม จำนวนนับหมื่นก้อน ซึ่งชาวบ้านทั่วไปเรียกกันว่า
“อิฐมอญ” นั่นเอง

อิฐมอญเป็นวัสดุก่อสร้างที่อยู่คู่กับสังคมไทยมานาน ภูมิปัญญา
ที่ติดตัวลูกหลานชาวมอญมาจากหงสาวดี ตั้งแต่ครั้งที่ชาวมอญอพยพ
ย้ายครัวเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยา

ซึ่งครั้งนั้นนอกจากชาวมอญจะเข้ามาตั้งบ้านเรือนเป็นแรงงานส่วนหนึ่ง
ในการทำนุบำรุงประเทศแล้ว ยังนำเอาวิทยาการต่างๆ ติดตัวมาด้วย

ฝีมือการทำอิฐของชาวมอญนั้นเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลาย
จนชาวมอญได้เป็นผู้ผูกขาดการทำอิฐส่งขายเพื่อใช้ในการก่อสร้าง
เราจะสังเกตเห็นว่าในแหล่งชุมชนที่เคยรุ่งเรืองในอดีต มักจะมีชาวมอญ
อาศัยอยู่ และได้มีการสืบทอดการทำอิฐมอญมาจนถึงปัจจุบัน

ลพบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีอดีตยาวนาน เป็นที่รวมของกลุ่มชน
หลายชาติพันธุ์ ซึ่งชาวมอญที่ด่าบลบางชั้นหมาก ก็เป็นอีกกลุ่มชาติพันธุ์
ที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนไว้อย่างเข้มแข็ง ทั้งเรื่องของภาษา
และวัฒนธรรม รวมไปถึงการทำอิฐมอญด้วย

ชุมชนมอญบางชั้นหมากเป็นชุมชนที่มีแม่น้ำลพบุรีไหลผ่าน
ทำให้บางชั้นหมากมีวัดอุทิศขั้นตึ้ในการทำอิฐมอญ เพราะดินที่ใช้ทำ

อิฐมอญนั้นเป็นดินจากแม่น้ำ มีลักษณะพิเศษคือ มีเนื้อดินละเอียดปนทราย ไม่เหนียวมากเกินไป แต่เนื่องจากพื้นที่ของบางชั้นหมากในปัจจุบัน มีความหนาแน่นของประชากรเพิ่มขึ้น ที่ดินริมน้ำส่วนใหญ่มีเจ้าของ และดินแม่น้ำก็มีราคาสูงมาก คนทำอิฐจึงเปลี่ยนมาใช้ดินจากพื้นที่ ลุ่มของห้องที่อื่นที่มีคุณสมบัติเหมือนดินแม่น้ำ ซึ่งคนทำอิฐจะซื้อมากองไว้ครั้งละมากๆ เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบ

นอกจากนี้ยังมีวัตถุดิบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือแกลบ ซึ่งหาได้ง่ายในชุมชน เพราะชาวบ้านบางชั้นหมากส่วนใหญ่ ระกอบอาชีพทำนา เมื่อสีข้าวแล้วก็จะได้แกลบเป็นของแถม ในการทำอิฐมอญนั้น จะใช้ทั้งแกลบ และขี้เถ้าแกลบเป็นส่วนผสม สำหรับขี้เถ้าแกลบนั้นก็ได้มาจากการเผาอิฐ

ขี้เถ้าแกลบนอกจากจะทำหน้าที่เป็นส่วนผสมชั้นดีของอิฐมอญแล้ว ยังมีประโยชน์อีกมากมายในการทำอิฐ ไม่ว่าจะใช้รองพื้นเวลานำอิฐไปตากแดดเพื่อจะได้ไม่ติดพื้น หรือใช้เป็นตัวเชื่อมประสานให้กับอิฐกำแพงที่ใช้ก่อทำเตาเผาอิฐเพื่อให้เกิดช่องว่างให้ความร้อนรั่วไหลขณะเผา ซึ่งก็น่าจะพูดได้ว่าสารพัดประโยชน์จริงๆ

เมื่อมีส่วนผสมครบแล้วที่นี้ก็มาถึงการผสมส่วนผสมทั้งหมด
เข้าด้วยกันในเบ้อผสมดินซึ่ง
มีความกว้างประมาณ ๒ เมตร
ลึกประมาณ ๑ เมตร โดยจะนำ
ดิน ขี้เถ้า และแกลบ ใส่ลงในบ่อ
ก่อนจะเติมน้ำให้ท่วมปากบ่อ
และแช่ส่วนผสมทั้งหมดทิ้งไว้
ถ้าแช่ตอนเช้าทิ้งไว้ถึงตอนเย็น
ก็ย่ำได้

การย่ำ เป็นขั้นตอนการผสมส่วนผสมทั้งหมดให้เป็นเนื้อเดียวกัน
โดยใช้แรงงานคน สำหรับขั้นตอนการย่ำนี้คนทำอิฐมอญบางที่
ได้พัฒนาจากเดิมที่ต้องใช้แรงคน มาใช้เครื่องทุ่นแรงในการผสมดิน
โดยตักส่วนผสมทั้งหมดใส่ในเครื่อง ซึ่งเครื่องผสมดินนี้ชาวบ้านจะดัดแปลง
มาจากเครื่องยนต์ที่ใช้ในการไถนาต่อเติมดัดแปลงให้สามารถใช้ปั่น
บดส่วนผสมทั้งหมดให้เข้ากัน ช่วยทุ่นเวลาและแรงงานได้มาก นับว่าเป็น
ภูมิปัญญาชาวบ้าน อีกอย่างหนึ่ง

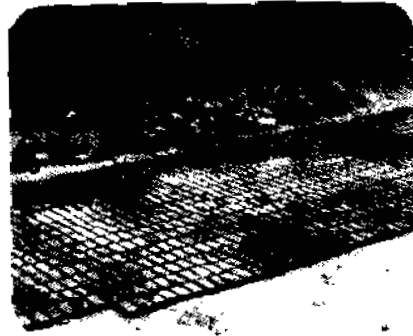

เมื่อส่วนผสมทั้งหมดผ่านการ
ย่ำหรือคลุกเคล้าจนเป็นเนื้อเดียวแล้ว
ก็จะนำออกมากองไว้ใกล้กับบริเวณ
ที่จะนำใส่แม่พิมพ์ โดยจะต้องนำ
ผ้าพลาสติกมาคลุมไว้เพื่อป้องกัน
ไม่ให้ดินที่ผ่านการผสมนั้นแห้ง
หรือแข็งเกินไปก่อนใส่แม่พิมพ์
สำหรับขั้นตอนการกดแม่พิมพ์นั้น

คนทำอิฐจะใช้แม่พิมพ์ หรือบล็อกในการกด โดยทั่วไปที่บางชั้นหมาก

จะมีแม่พิมพ์อยู่ ๓ ขนาด คือ ขนาดมาตรฐานมีขนาดเท่าวงกบประตู และหน้าต่าง คือ กว้างประมาณ ๖.๕ เซนติเมตร ยาว ๑๕ เซนติเมตร ขนาดกลาง กว้างประมาณ ๑๒ เซนติเมตร ยาว ๒๔ เซนติเมตร และ ขนาดจัมโบ้ กว้างประมาณ ๑๕ เซนติเมตร ๑๒ เซนติเมตร การใส่ส่วนผสม ในแม่พิมพ์แต่ละครั้งสามารถใส่ได้ครั้งละ ๓ - ๔ ก้อน ขึ้นอยู่กับชนิด ของแม่พิมพ์ที่ใช้

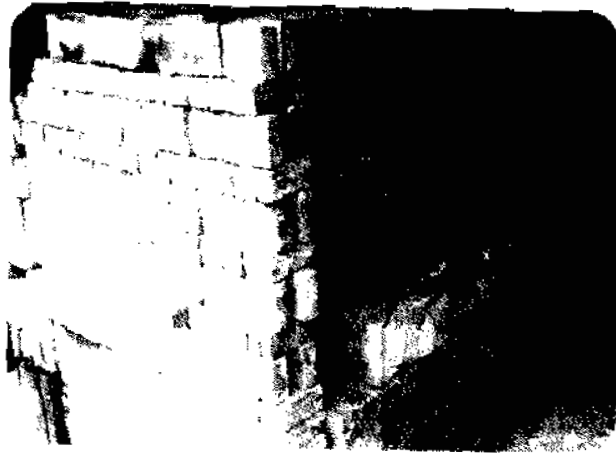
สำหรับพื้นที่บริเวณที่จะใช้ในการวางแม่พิมพ์จะต้องเป็นพื้นเรียบ นำซีเมนต์กลับมาโรยให้ทั่วพื้น ดึงที่กล่าวมาแล้ว สำหรับวางดิน ที่ออกมาจากแม่พิมพ์ เพื่อป้องกัน ไม่ให้ก้อนดินที่จะยกมาจาก แม่พิมพ์นั้นติดพื้น ทำให้พื้นผิว ของอิฐเสียหาย เมื่อคนทำอิฐ นำชิ้นงานออกจากแม่พิมพ์แล้ว ก็ให้นำอิฐเหล่านี้ไปผึ่งแดด

ประมาณ ๒ - ๓ วัน ถ้าเป็นขนาดใหญ่ ก็ต้องผึ่งไว้ประมาณ ๔ - ๕ วัน สำหรับในช่วงนี้ก็จะมีการตกแต่งรูปทรงของอิฐให้มีผิวเรียบขึ้น โดยการ นำอิฐที่แห้งดีแล้วไปใส่กับเครื่องไสที่ส่วนใหญ่ทำขึ้นเอง จากใบมีด ประกอบขาตั้งขึ้นเป็นแท่นมีลักษณะคล้ายที่ใส่น้ำแข็ง

เมื่อได้ชิ้นงานที่ผ่านแม่พิมพ์ที่แห้งสนิทตามจำนวนที่ต้องการแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการนำอิฐเข้าเตา ซึ่งการเรียงอิฐจะต้องมีเทคนิค เพราะอิฐที่จะเผาต้องเรียงครั้งละไม่ต่ำกว่า ๑ หมืนก้อน การเรียง จะเรียงสลับไปสลับมา เรียงให้ได้ ๒๐ ชั้นขึ้นไป และเรียงให้มีช่องว่าง เป็นระยะเพื่อที่จะใส่แกลบเป็นเชื้อเพลิง ถ้าเราลองคิดดูเล่นๆ อิฐ ๑ ก้อน หนักประมาณ ๓ ชีด ในการเผาอิฐ ๑ เตา คนทำอิฐจะต้องยกอิฐ

ที่มีน้ำหนักรวมกันกว่า ๓ ตัน เลยทีเดียว ซึ่งถือว่าเป็นความอันตรายอย่างมากของคนทำอิฐ เมื่อเรียงอิฐได้จำนวนตามที่ต้องการแล้ว จะใช้อิฐที่ไม่ได้มาตรฐานจากการเผาครั้งก่อน มากอเป็นผนังทั้ง ๔ ด้าน คนทำอิฐจะเรียกอิฐที่ใช้ทำผนังเหล่านี้ว่า "อิฐกำแพง" ก่อนจะใช้สังกะสีปิดทับอีกชั้นหนึ่ง

การไล่แกลบก็ต้องไล่ให้ทั่ว และต้องไล่แกลบให้สูงท่วมเตา ระยะเวลาในการเผาจะใช้เวลาทั้งสิ้นประมาณ ๑๑ วัน สำหรับอิฐมอญขนาดมาตรฐาน แต่ถ้าใหญ่กว่านั้นก็เพิ่มระยะเวลามากขึ้น ฉะนั้นการไล่แกลบจะต้องไล่เผื่อไว้ให้พอดีกับระยะเวลาในการเผา เมื่อครบกำหนดแกลบก็จะดับไปเองเหลือแต่เพียงขี้เถ้า ซึ่งภายในอิฐก็จะสุกเป็นสีส้มทั่วทั้งก้อน สามารถนำไปใช้งานได้ทันที แต่อิฐมอญที่เผาไหม้แต่ละครั้งก็ไม่สามารถใช้งานได้ทุกก้อน เพราะอิฐบางส่วน ไม่ได้ถูกไฟเผาทั่วทั้งก้อน ทำให้ยังสุกไม่ได้ที่ อิฐเหล่านี้จะใช้เป็นอิฐกำแพงสำหรับก่อเตาในการเผาครั้งต่อไป ส่วนอิฐที่มีคุณภาพดีนั้นต้องมีสีส้มสดที่เราเรียกว่าอิฐมอญ นั่นเอง

ในสมัยก่อนการเผาอิฐแต่ละครั้งจะต้องมีการเซ่นไหว้แม่ย่านางเตา เพราะชาวมอญเชื่อว่าดินที่นำมาเผาอิฐนั้นมีแม่ธรณีปกปักรักษา ส่วน ข้าวหรือแกลบก็มีแม่โพสพรักษา ดังนั้นเมื่อนำดินและแกลบมาเผา ก็ต้องทำการขอขมาเสียก่อน แต่ในปัจจุบันที่มีการทำอิฐเป็นอาชีพ การเซ่นไหว้ก็จะมีเพียงปีละ ๑ ครั้ง ในเดือน ๖ หรือถ้าอิฐเตาใดเมื่อเผา แล้วอิฐไม่เสียมาก และขายได้ราคาดี คนทำอิฐก็จะมี การเซ่นไหว้ เรียกว่า "วารเลี้ยงเตา"

สำหรับอิฐมอญของบ้านบางขันหมากนี้ เมื่อทำเสร็จแล้วจะมีรถมารับซื้อถึงที่ เพราะอิฐมอญถือว่าเป็นวัสดุที่สำคัญในการก่อสร้าง สามารถป้องกันความร้อนได้ดี ผู้ที่มารับซื้อนี้มาจากหลายจังหวัด ทำให้อิฐมอญของบ้านบางขันหมาก กระจายไปทั่วประเทศ

เราคงประมาณไม่ได้ว่า จากสองมือของชนชาติที่จำเป็น ต้องทิ้งบ้านเกิดเมืองนอนมาอาศัยอยู่ในประเทศไทย จะเคยทำอิฐ มาแล้วก็แสน ก็ล้านก้อน เคยทำให้เกิดอาคารบ้านเรือนมาแล้วที่หลัง

สองมือที่มีส่วนในการสร้างรากฐานความเจริญให้กับเมืองไทยของเรา
ถึงจะมีเชื้อสายต่างจากเราแต่พวกเขาก็คือพี่น้องที่อยู่บนดินแดน
สุวรรณภูมิเหมือนพวกเราชาวไทย ดังนั้นจึงขอให้ชนชาติทั้งสอง
รักกันได้ เพราะถึงอย่างไรคนไทยก็จะใช้อิฐมอญต่อไปแน่นอน

เสนาหงส์ : อารยธรรมมอญ

พรทิพย์ กลิ่นดอกไม้

มอญเป็นชนชาติหนึ่ง ที่มีวัฒนธรรมอันสูงส่งมาตั้งแต่สมัย
บรรพกาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ซึ่งถ่ายทอด
ออกมาทางศิลปะที่งดงาม อย่างเช่น มอญบางชั้นหมาก

ศิลปกรรมของชาวมอญบ้านบางชั้นหมากนั้น สถานที่ที่เป็นแหล่ง
รวบรวมงานศิลปะที่สวยงามของชาวมอญพื้นถิ่นบ้านบางชั้นหมาก
ไว้มากที่สุดคือ วัด โดยจะเห็นได้ว่า มีวัดที่เป็นวัดมอญในชุมชนมอญ
บ้านบางชั้นหมากอยู่ถึง ๔ วัดด้วยกันได้แก่

๑. วัดโพธิ์ระหัด ตั้งอยู่ที่หมู่ ๓ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๓
จัดได้ว่าเป็นวัดมอญที่เก่าแก่ที่สุดในชุมชนมอญบ้านบางชั้นหมาก

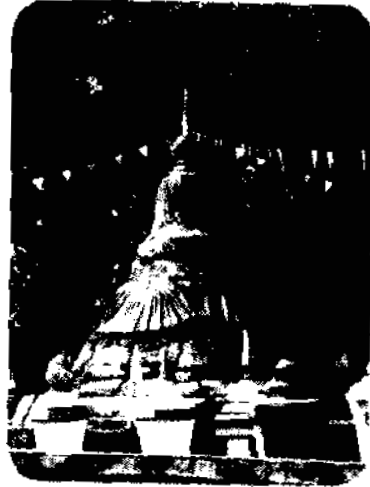
๒. วัดกลาง ตั้งอยู่ที่หมู่ ๓ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๕

๓. วัดอัมพวัน ตั้งอยู่ที่หมู่ ๑ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๕ เป็น
วัดที่พระภิกษุสงฆ์จากวัดมอญอื่นๆ มักจะมารวมทำสังฆกรรมวิโบสถ์
ของวัดนี้

๔. วัดราษฎร์ศรัทธาทำ หรือวัดทุ่ง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ ๒ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๐ เป็นวัดมอญเพียงวัดเดียวที่ไม่ได้สร้างอยู่ในชุมชนมอญ แต่ออกมาสร้างอยู่ที่ทุ่งนาจึงเรียกว่า “วัดทุ่ง”

การสร้างวัดในแต่ละวัดจะสร้างขึ้นในเวลาที่ไม่ห่างกันมากนัก และจะสร้างขึ้นพร้อมๆ กับกาลเวลาที่ชาวมะเขือบ้านบางขันหมาก

ได้ก่อร่างสร้างตัวลงหลักปักฐานอย่างมั่นคงในหมู่บ้านแห่งนี้แล้ว วัดทั้ง ๔ วัดนี้เป็นวัดมอญที่เข้าภาษามอญในการท่องสวดและเขียนแต่องค์ประกอบต่างๆ ไปเช่น โบสถ์ ศาลาการเปรียญ หอสวดมนต์ หอพระ หอนั่ง หรือแม้แต่กุฏิพระก็ไม่ได้แตกต่างไปจากวัดของไทยจะมีอยู่บ้างก็ยก เช่น เจดีย์ที่ปรากฏรูปทรงที่เป็นแบบมอญ รวมทั้งลวดลายตกแต่งสถาปัตยกรรม

บางอย่างที่จะบ่งบอกความเป็นวัดมอญและวัดไทย

สิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งก็คือเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความแตกต่าง ระหว่างวัดมอญและวัดไทยก็คือ เสาหงส์ ชาวมอญเกือบทุกท้องถิ่น จะมีหงส์เป็นสัญลักษณ์ โดยทำรูปหงส์ไว้บนเสา ตัวหงส์ที่ประดิษฐานอยู่บนยอดเสาจะจัดทำอย่างสวยงาม ขนาดของตัวไม้ไม่ได้กำหนดแน่นอน ทั้งนี้เพราะสาเหตุที่เชื่อกันว่าชาวมอญสืบเชื้อสายมาจากเมืองหงสาวดี

ตามตำนานเมืองหงสาวดี นั้นกล่าวกันว่าขณะที่กำลังสร้างเมืองนี้ พระเจ้าแผ่นดินไตทอดพระเนตรเห็นหงส์กำลังทำรังอยู่ที่เกาะใกล้กับเมือง ถือกันว่าเป็น นิมิตรหมายอันดีจึงได้ขนานนามเมืองที่สร้างขึ้นนี้ว่า

"เมืองหงสาวดี" ดังนั้น หงส์ จึงถือเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญของชาวมอญ มาตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน

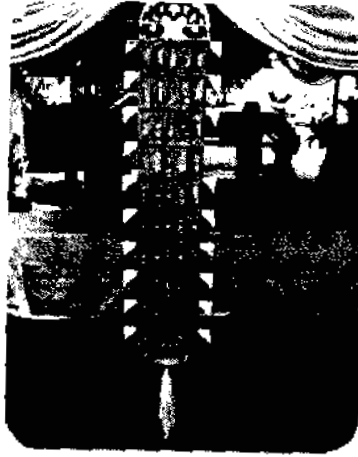

ลักษณะของเสาหงส์ในอดีตนั้นมีเพียงเสาเดียว และทำด้วยไม้ ทั้งต้นลักษณะคล้ายเสาธงโรงเรียนที่ยอดเสาจะมีหงส์ที่ทำด้วยเนื้อสัตว์ติดอยู่ ๑ ตัว ลักษณะเป็นหงส์ตัวเล็กๆ ขวสลับซ้ายตัวกลมเหมือนนกเป็ดน้ำและไม่กางปีก เสาหงส์จะอยู่ตรงกลางขนาดข้างทั้ง ๒ ข้าง ด้วยเสาไม้เดี่ยว และมีแกนเหล็กเจาะทะลุยึดเสาทั้ง ๓ ต้นไว้ด้วยกัน

ในปัจจุบัน หงส์ที่ติดบนยอดเสาเป็นหงส์ที่ทำขึ้นใหม่ สันนิษฐานว่าคงจะทำเลียนแบบหงส์ตามรูปแบบของมอญ เพราะเมื่อ ๓๐ - ๔๐ ปีที่ผ่านมา หงส์สำริดที่ติดอยู่บนยอดเสาได้ถูกขโมยไปหมดทุกวัดเหลือแต่เพียงเสาไม้เท่านั้น

นอกเหนือจากเสาหงส์ที่ถือเป็นสัญลักษณ์ของชาวมอญแล้วยังมีอีกสิ่งหนึ่งที่เป็นที่สังเกตของชาวมอญ นั่นคือ รงตะขาบ ชาวมอญนิยมทำในโอกาสมงคลต่างๆ เช่น ฉลองพระพุทธรูป เบิกเนตรพระพุทธรูป การบูชาบรรพบุรุษ โดยเฉพาะในเทศกาลสงกรานต์ หรือปีใหม่

รูปลักษณะของธงตะขาบนั้น นิยมใช้ผ้าแดง กว้างประมาณ ๑ เมตร ยาว ๔ เมตร เอาไม้ไผ่ยาวประมาณ ๑.๒๐ เมตร ผ่าเป็นซี่ๆ พันด้วย ผ้าขาวทึบๆ ซีก แล้ววางลงบน ผ้าแดงเป็นคู่ๆ รวม ๑๐ คู่ด้วยกัน เย็บซีกไม้ไผ่ที่พันด้วยผ้าขาวจำนวน ๑๐ คู่ให้ติดกับผ้าแดงทุกอัน นิยม ทำเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนหัว ลำตัว และหาง โดยใช้ผ้าแดงทำลำตัว ผ้าขาวทำส่วนหัว และหาง โดย ลำตัวมี ๙ ปล้อง แต่ละปล้องนำไม้ มาดัดเพื่อติดผ้าขาวจำนวน ๑๐ คู่ หรือ ๒๐ ข้าง แต่ละข้างติดขาไว้ ๒ ขา รวม ๔๐ ขา

ในด้านความเชื่อ สมพิศ มงคลพันธ์ได้อธิบายไว้ว่า ตะขาบ เป็นสัตว์ที่มีพิษรอบตัว มีลำตัวยาว มีเท้าจำนวนมาก เปรียบเหมือน ชาวมอญที่สามารถป้องกันตัวเองจากการรุกรานได้ และเมื่อยมีลูก ก็มีจำนวนมาก ลักษณะการปกป้องลูกตะขาบจะใช้ลำตัวขดเป็นวงกลม ล้อมลูกเอาไว้ ส่วนในทางศาสนา เชื่อว่า ตัวตะขาบ คือ ลำตัว ขา หนวด หาง เขี้ยว และตา ล้วนบ่งบอกถึงปริศนาธรรมในพุทธศาสนา

จากตำนานเรื่องเมืองหงสาวดีที่ทำให้หงส์กลายเป็นสัญลักษณ์ ประจำชาติมอญ อันเป็นที่มาของธงตะขาบ จะเห็นได้ว่าทั้งสองอย่างนี้ ต่างมีที่มาอย่างน่าศรัทธายิ่ง และถ้ามีโอกาสผู้เขียนก็อยากให้ทุกท่าน ได้ไปสัมผัสและเห็นด้วยตาของตนเอง แล้วความทรงจำที่ดี ความสวยงาม ของสิ่งที่เห็นจากอวามวรมของชนชาติมอญจะติดตาตรึงใจท่าน ตลอดไป

ศูนย์รวมใจชาวมอญบางชั้นหมาก

ภาศภูมิ เลลิมวัฒน์

วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวพุทธมาช้านาน ที่แห่งใดเคยมีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน หรือเคยมีความเจริญมาแต่อดีต ก็มักจะมีวัดตั้งอยู่ที่เหล่านั้นด้วย เพราะนอกจากจะเป็นที่ปฏิบัติศาสนกิจแล้ว วัดยังเป็นศูนย์รวมของชุมชน เป็นที่ศึกษาหาความรู้ และเป็นแหล่งรวมของสรรพวิชาต่างๆ อีกด้วย

ผู้หันถือศาสนาพุทธนอกจากชาวไทยแล้ว ก็ยังมีอีกหลายชนชาติ ไม่ว่าจะเป็น ลาว พม่า โดยเฉพาะมอญที่มีการนับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดแม้ว่าจะมีชาวมอญบางกลุ่มอพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย แต่เขาเหล่านั้นก็ยังคงรักษาขนบธรรมเนียม ตลอดจนพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามีให้เสื่อมคลาย

จังหวัดลพบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในประเทศไทยที่มีชาวมอญอาศัยอยู่ โดยชาวมอญจะตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ตำบลบางชั้นหมาก และยังคงรักษาเอกลักษณ์ของชาวมอญไม่ว่าจะเป็นภาษา พิธีกรรมหรือความเชื่อ

ไว้อย่างเหนียวแน่น จากการศึกษาพบว่าชาวมอญมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากทำให้ชุมชนแห่งนี้มีวัดมอญอยู่ถึง ๔ วัดด้วยกัน คือ วัดโพธิ์ระหัด วัดอัมพวัน วัดกลาง และวัดราชฎ์ศรีทาทาทำ ซึ่งวัดมอญเหล่านี้สังกัดธรรมยุติกนิกาย และจะมีภาษามอญเป็นภาษาราชการ หรือภาษาแม่ของมอญเป็นส่วนมาก

สำหรับวัดมอญทั้ง ๔ วัด ในตำบลบางชั้นหมากนั้น วัดที่เก่าแก่ที่สุดคือวัดโพธิ์ระหัด สร้างขึ้นตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๕๓ โดยชาวมอญที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบางชั้นหมาก มีท่านพระอาจารย์น้อยและมัตนายกโหนด เป็นผู้นำ แต่เดิมนั้นวัดโพธิ์ระหัดตั้งอยู่ที่หมู่ ๗ ซึ่งติดกับถนนสายลพบุรี - สิงห์บุรี พระอาจารย์น้อยและมัตนายกโหนดมองเห็นว่าฝั่งตรงข้ามแม่น้ำลพบุรี ซึ่งเป็นที่ดินของนางเลอะมีความเหมาะสมและสงบร่มเย็นกว่า ทางวัดจึงได้ขอแลกที่ดินกับนางเลอะ และย้ายวัดมาตั้งอยู่ที่ เลขที่ ๘๗ หมู่ ๓ ตำบลบางชั้นหมากในปัจจุบัน โดยมีที่ดินที่ตั้งวัด ๒๔ ไร่ ๒ งาน ๖๐ วา และมีที่ธรณีสงฆ์ ๓๑ ไร่ ๓ งาน สำหรับชื่อวัดนั้น วัดโพธิ์ระหัดมีชื่อเป็นภาษามอญว่า “เกียอะดาว” แปลเป็นไทยว่า วัดเหนือ หมายถึง สถานที่ตั้งวัดอยู่เหนือแม่น้ำลพบุรีต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดโพธิ์ระหัด” เพราะมีระหัดวิดน้ำอยู่ใกล้ต้นโพธิ์ และได้เพี้ยนเป็น “วัดโพธิ์ระหัด” ตามลำดับ

วัดโพธิ์ระหัดมีเจ้าอาวาส ๑๐ รูป ดังนี้

๑. พระอธิการน้อย
๒. พระอธิการตั้งอยู่
๓. พระอธิการขัน
๔. พระครูโพธิ์รัตน (พุทธรฤชิต ตี เตชะวงษ์)
๕. พระครูโกภาสโพธิ์รัตน (อตุคทีโป โอ รัมมัญวงศ์)
๖. พระอุปัชฌาย์จ้อย (โกสิโต)

๗. พระครูธม (เถาวโร)
๘. พระครูบัว (ชื่นชมกลั่น)
๙. พระครูโสภณโพธิวัตร (สุทธาวาโส สหฺส จัปจิตฺร)
๑๐. พระครูถาวรกิจโกวิท

ภายในวัดโพธิ์ระหัดมีโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่น่าสนใจ ได้แก่ เจดีย์รูปทรงโบราณ พระประธานในพระอุโบสถปางมารวิชัยหล่อด้วยสำริด สร้างราว พ.ศ. ๒๓๐๐ ชุ่มประดูทางขึ้นกุฎิด้านทิศเหนือ และทิศตะวันตกเป็นศิลปะแบบมอญ หอดั้นของวัดโพธิ์ระหัดสร้างด้วยไม้สักทั้งหลังและมีการตกแต่งอย่างสวยงาม

วัดที่สองที่มีความเก่าแก่รองลงมาจากวัดโพธิ์ระหัด ก็คือ วัดอัมพวัน ซึ่งตั้งอยู่เลขที่ ๙๑ หมู่ ๑ ตำบลบางชั้นหมาก มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๑๖ ไร่ ๒ งาน ๖๒ ตารางวา วัดแห่งนี้สร้างขึ้นประมาณปี พ.ศ. ๒๔๑๕ โดยมีเรื่องเล่าว่า กรมช่างซึ่งอยู่ภายในพระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ ได้ให้ความช่วยเหลือช่างนำช่างประมาณ ๑๐ เชือก ไปเลี้ยงที่ป่าบริเวณใกล้คลอง

ดาสา (คลองข้างอุโบสถวัดกลางในปัจจุบัน) ต่อมา มีช่างเชือกหนึ่งล้มตายลงกรรมช่างจึงได้ขายช่างเชือกที่ตายไปแล้วนั้น ได้เงินประมาณ ๓๐ ตำลึง และได้นำเงินนั้นมาซื้อที่ดินซึ่งเป็นสวนมะม่วงของชาวบ้านราคา ๓๐ ตำลึง พร้อมร่วมกันจัดสร้างวัดขึ้นมาเรียกว่า "วัดอัมพวัน" ซึ่งแปลว่าป่ามะม่วงนั่นเอง

นอกจากชื่อวัดอัมพวันแล้ว วัดนี้ก็ยังมีชื่ออื่นอีก ๓ ชื่อ นั่นคือ "วัดค้ำคาว" มาจากการที่ในสมัยหนึ่งวัดอัมพวันมีค้ำคาวแม่ไก่จำนวนมาก นับหมื่นนับแสนตัวอาศัยอยู่ริมแม่น้ำลพบุรี ซึ่งเป็นทางคมนาคมสัญจรไปมาของผู้คนทั่วไป ในสมัยนั้นจึงขนานนามวัดอัมพวันว่า วัดค้ำคาว เพราะมีค้ำคาวมาก อีกนัยหนึ่งเล่าสืบกันมาว่า หลวงปู่ทอกรัก สุวณฺเณสโร อดีตเจ้าอาวาสวัดอัมพวัน สมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านเมตตาสงสารค้ำคาวเหล่านั้นมาก มีผู้พบเห็น หลวงปู่ทอกรักลงมาจากวัด ใช้มือตบต้นไม้ที่ค้ำคาวอาศัย ปรากฏว่าหลังจากนั้น ไม่มีใครสามารถทำอันตรายฝูงค้ำคาวเหล่านั้นได้อีกเลย แม้แต่ปืนที่ใช้ยิงค้ำคาวก็ยิงไม่ออก ผู้อยู่ในเหตุการณ์และชาวบ้านทั่วไปเมื่อทราบเรื่องครั้งนั้น จึงให้ความเคารพศรัทธาหลวงปู่และกล่าวขวัญถึงหลวงปู่ทอกรัก ในด้านแคล้วคลาดปลอดภัยคงกระพันชาตรี และเมตตาตามหานิยม ซึ่งครั้งนั้นเกิดสงครามอินโดจีนขึ้น ผู้ที่ไปออกรบมักนำเสื้อกั๊กแดงหรือผ้าแดงมาให้ท่านลงอักขระเลขยันต์กันมาก ว่ากันว่าแคล้วคลาดปลอดภัยกลับมาด้วยดีทุกคน ภายหลังหลวงปู่ทอกรักและสังขารมรณภาพ ฝูงค้ำคาวเหล่านั้น

ก็ย้ายถิ่นฐานที่อาศัยไปอยู่ที่อื่น ชื่อวัดค้างคาวที่ขนานนามกันในขณะนั้น จึงไม่นิยมเรียกกันในปัจจุบัน

ชื่อต่อมาคือ "วัดสุต" บ้านบางขันหมากได้เป็นชุมชนที่มีชาวไทยเชื้อสายรามัญอาศัยอยู่ และชาวไทยรามัญก็เป็นผู้ที่ศรัทธาในบวรพระพุทธศาสนาอย่างมาก จึงได้ร่วมกันสร้างวัดอารามขึ้นในชุมชนมอญบ้านบางขันหมากได้ของตนเองถึง ๔ วัดด้วยกัน ประกอบด้วย วัดไพรีหัด วัดกลาง วัดราษฎร์ศรัทธาท่า และวัดอัมพวัน ซึ่งวัดอัมพวันอยู่ใต้สุดของตำบลบางขันหมากได้โดยติดต่อกับตำบลพรหมมาستر จึงนิยมเรียกวัดอัมพวันว่า "วัดสุต" ภาษามอญเรียกว่า "เกียะสะโม" ซึ่งแปลว่า วัดสุต ตามสถานที่ตั้งนั่นเอง

ชื่อสุดท้ายของวัดอัมพวันก็คือ "วัดสุสาน" ครั้งหนึ่งวัดอัมพวันแยกออกเป็น ๒ คณะ เพราะปลูกสร้างกุฏิสงฆ์ห่างไกลกันมากและมีป่ารกทึบตันกลางจึงดูเสมือนวัดมีสองวัดในบริเวณนั้น ชาวบ้านจึงเรียกวัดอัมพวันเป็นสองวัด คือวัดนอกและวัดใน เรียกวัดใน (ริมแม่น้ำลพบุรี) ว่า "วัดสุต" และเรียกวัดนอก (อยู่ในป่าทึบหลังวัด) ว่า "วัดสุสาน" โดยมีหลวงปู่ทอกรักเป็นเจ้าของอาวาสวัดอัมพวัน และปกครองวัดใน มีพระอาจารย์แจซึ่งเป็นพระเถระที่มีอายุกาลพรรษาไล่เลี่ยกับหลวงปู่ทอกรักดูแลวัดนอกหรือวัดสุสาน

แต่เดิมนั้นพระอาจารย์แจจะเป็นพระที่รักความสงบจึงปลีกวิเวกไปปลูกสร้างกุฏิอยู่ในป่าช้าตามลำพัง ภายหลังมีพระภิกษุสามเณรเข้ามาไปอยู่กับท่านด้วย พระอาจารย์แจจะท่านมีกิตติศัพท์เลื่องลือทางด้านเมตตามหานิยม อีกทั้งด้านโหราศาสตร์ก็ไม่แพ้ใครเช่นกัน จึงมีลูกศิษย์มากมายที่อยู่ปฎิฐากูท่านที่กุฏิ จึงเรียกสถานที่ตั้งกุฏิของท่านเป็นวัดอีกวัดหนึ่ง ซึ่งเป็นเพียงการขนานนามของชาวบ้านเท่านั้นไม่ได้เป็นวัดอย่างเป็นทางการแต่อย่างใด ต่อมาพระอาจารย์แจและหลวงปู่ทอกรัก

มรรณภาพ พระอาจารย์สว่าง อมโร ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาส
วัดอัมพวัน ท่านจึงได้ทำการรวมวัดเป็นวัดเดียวกันในปี พ.ศ.๒๔๙๑
โดยสร้างหอสวดมนต์ กุฏิสงฆ์ เขตสังฆาวาสของวัดขึ้นใหม่ให้อยู่ถึงกลาง
ระหว่างวัดในและวัดนอก จึงเป็นวัดอัมพวันดังเช่นทุกวันนี้

วัดอัมพวันมีเจ้าอาวาสที่ทราบนาม ๕ รูป ดังนี้

๑. พระอาจารย์เชียง ชนูปัทมภัก
๒. พระอาจารย์ทอโหนด ถึง พ.ศ. ๒๔๔๕
๓. พระอุปัชฌาย์ทอกรัก สุวรรณสาร (ทอทอง) พ.ศ. ๒๔๔๕
ถึง ๒๔๔๕ รวม ๔๐ ปี
๔. พระครูอมรสมณคุณ (อมโร สว่าง หมอบอก) พ.ศ. ๒๔๘๕
ถึง ๒๕๒๐ รวม ๓๕ ปี
๕. พระครูอมรสมณคุณ (ชวนปญโญ สมถาวร รุมนามัญ)
พ.ศ.๒๕๒๐ ถึง ปัจจุบัน

ภายในวัดอัมพวันมีสิ่งก่อสร้างที่เป็นศิลปะแบบเขมรมากมาย
ทั้งพระอุโบสถ และศาลา นอกจากนี้ยังมีเสาชิงช้า พระเจดีย์โบราณ
พระพุทธรูปศิลาหงสาวดี ทำด้วยหินอ่อน รูปหล่อหลวงปู่ทอกรัก
สุวรรณสารโร ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านบางชั้นหมากและ
ใกล้เคียงอีกด้วย

วัดมอญแห่งที่ ๓ ในตำบลบางขันหมาก ก็คือ "วัดกลาง" ตั้งอยู่เลขที่ ๘๖ หมู่ ๓ ตำบลบางขันหมาก มีที่ดินตั้งวัดเนื้อที่ ๑๘ ไร่ ๒ งาน วัดนี้สร้างขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๕ มีนายสา เป็นผู้บริจาคที่ดิน ให้เป็นที่สร้างวัด โดยอยู่กึ่งกลางระหว่างวัดโพธิ์ระหัดกับวัดอัมพวัน วัดกลางแห่งนี้เป็นที่เปิดสอนพระปริยัติธรรมประจำตำบล บางขันหมากมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๘ จนถึงปัจจุบัน

วัดกลางมีเจ้าอาวาส ๗ รูป ดังนี้

๑. พระอธิการแต พ.ศ. ๒๔๒๕ ถึง ๒๔๕๐ รวม ๒๕ ปี
๒. พระอธิการกาว พ.ศ. ๒๔๕๑ ถึง ๒๔๘๑ รวม ๓๐ ปี
๓. พระครูปิยธรรมธาดา (ธมฺมสณฺโฑ เปี้ยร์ เลี้ยงชีพชอบ) พ.ศ. ๒๔๘๗ ถึง ๒๕๒๒ รวม ๓๕ ปี
๔. พระครูวิบูลโพธิวัฒน์ (ขนฺดีโก ชมหรือสมมรุณฺ์ นกเชื้อ) พ.ศ. ๒๕๒๓ ถึง ๒๕๓๒ รวม ๙ ปี
๕. พระครูประสาทบรรณกิจ (ยโส เลี่ยม สุวรรณคีรี) พ.ศ. ๒๕๓๓ ถึง ๒๕๔๖ รวม ๑๓ ปี
๖. พระครูอมรสมณคุณ (ชวนปญฺโญ สมควร รุมนามัญ) พ.ศ. ๒๕๔๖ ถึง ๒๕๔๗ รวม ๑ ปี
๗. พระมหาสมเกียรติ ฐิริปญฺโญ (รามัญวงศ์) พ.ศ. ๒๕๔๗ ถึง ปัจจุบัน

วัดกลางถือว่าเป็นวัดที่มีความร่มรื่นวัดหนึ่งในตำบลบางขันหมาก เพราะมีต้นไม้ใหญ่จำนวนมาก มีพระพุทธรูปแบบพม่าที่ออกแบบและสร้างโดยพระภิกษุของวัดกลางที่เคยเดินทางไปเมืองย่างกุ้งมาก่อน เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยประทับนั่งขัดสมาธิเพชร นิ้วพระหัตถ์ทั้ง ๔ ยาวเท่ากัน พระพักตร์เป็นรูปไข่ พระขนงโก่ง พระนาสิกโด่ง และพระกรรณยาวมาจรดพระอังสา มีแนวกรอบกระบังหน้า สวมชฎามงกุฏ

ครองจิวรห่มเฉียง เรียกกันว่า “หลวงพ่อกสง” เพราะเวลาสร้างได้น้ำดอกไม้ที่ชาวบ้านใช้บูชาพระเวลาทำบุญในงานเทศกาลเข้าพรรษามาบดผสมกับปูนที่ใช้ปั้นพระ นอกจากนี้ยังมี หอสวดมนต์สร้างแบบอาร์เตคโค ซึ่งเป็นแบบที่ได้รับความนิยมเมื่อ ๗๐ – ๘๐ ปีก่อน อีกด้วย

วัดมอญแห่งสุดท้ายในตำบลบางชั้นหมาก คือ “วัดราษฎร์ศรัทธาทำ” หรือ “วัดทุ่ง” ตั้งอยู่เลขที่ ๘๐ หมู่ ๒ ตำบลบางชั้นหมาก สร้างเป็นวัดตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ แรกเริ่มสร้างวัดมีพระอาจารย์เสาร์เดินฑูตงค์ มาจากบ้านนางเลน จังหวัดนนทบุรี ชาวบ้านได้ช่วยกันจัดสร้างเสนาสนะถวาย โดยมีนายปล้อง วิชาคที่ดินให้สร้างวัดเนื้อที่ ๖ ไร่ ต่อมา มีผู้บริจาคที่ดินเพิ่ม ทำให้มีเนื้อที่รวมทั้งหมด ๑๒ ไร่ ๒ งาน ๓๓ ตารางวา เมื่อแรกสร้างวัดนี้ถูกเรียกว่า “วัดทุ่ง” เพราะมีลักษณะต่างจากวัดอื่นๆ ที่อยู่ในละแวกเดียวกันตรงที่อยู่กลางทุ่งนา ส่วนวัดอื่นนั้นส่วนใหญ่จะอยู่ติดแม่น้ำลพบุรี ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดราษฎร์ศรัทธารธรรม” จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ได้มีการเปลี่ยนตัวอักษรของนามวัดใหม่เป็น “วัดราษฎร์ศรัทธาทำ”

วัดราษฎร์ศรัทธาทำมีเจ้าอาวาส ๑๐ รูป ดังนี้

๑. พระอธิการเสาร์
๒. พระอธิการกำ หรือ คำ เกตุสิริ
๓. พระอธิการดีวด
๔. พระอธิการไต่ด
๕. พระอธิการสีนวล
๖. พระอธิการแบน

๗. พระอธิการรุ่ง ใกล้เคียง
๘. พระครูสีลสมาจาร (สีลเตโช บาลเย็น จันจิตต์) เจ้าคณะตำบลบางขันหมาก
๙. พระอธิการกอน พ.ศ. ๒๕๒๑ ถึง ๒๕๒๓ รวม ๒ ปี
๑๐. พระครูจักรธรรมโสภณ (จุกิณฺโฑ เลียบ กรอบทอง) พ.ศ. ๒๕๒๓ ถึง ปัจจุบัน

วัดแห่งนี้มีเสนาหังส์ ธรรมมาสน์ หอสมุดมนต์ และพระอุโบสถ ศิลปะแบบมอญ มีเรือนไทย และอนุสาวรีย์พระครูสีลสมาจาร อดีตเจ้าอาวาสตั้งอยู่ภายในวัด นอกจากนี้ยังมีฐาน (ห้องน้ำ) แก่แก่รูปแบบศิลปกรรมมอญที่สร้างขึ้นเมื่อปี ๒๕๗๒ ซึ่งกรมศิลปากรได้ให้ทางวัดอนุรักษ์ไว้เป็นโบราณสถานสำคัญหายาก

จากวัดมอญทั้ง ๔ วัด จะเห็นได้ว่าชาวมอญที่ตำบลบางขันหมาก มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก มีการสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ขึ้นมากมายภายในวัด และสามัคคีกันบำรุงรักษาทำให้ถาวรวัตถุต่างๆ ไม่ว่าจะพระอุโบสถ ศาลา หรือเจดีย์ มีอายุยืนยาวสามารถใช้ประโยชน์ได้จนถึงปัจจุบันนี้ และด้วยการที่มีวัดอยู่ใกล้บ้านหลายวัดนี้เอง ทำให้ชาวบ้านบางขันหมากอยู่กันอย่างมีความสุข มาจนถึงปัจจุบันนี้

ห้างสรรพสินค้าเคลื่อนที่

...ตลาดนัดวัดกลาง

กนกกาญจน์ นรมมิน

ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจของไทย ในช่วงนี้ไม่ดีนัก แต่ก็ไม้อาจทำให้คนเราหยุดใช้เงินหรือใช้จ่ายซื้อสิ่งของต่างๆ เพราะคนเรามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้ของอุปโภคและบริโภค อาจซื้อมาจากตลาดข้างห้างร้านบ้าง แต่คนส่วนมากก็จะเลือกซื้อของต่างๆ ที่ตลาด เพราะของที่ขายในตลาดส่วนมากจะราคาถูกและมีหลากหลายชนิดให้เลือกจับจ่ายใช้สอย

ตลาดมีมากมายหลายแห่งและบางแห่งเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ เช่น ตลาดสำเพ็ง ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ตลาดดอนหวาย ตลาดนางเลิ้ง ย่านคลองบางปะกอก ย่านท่าเตียน เป็นต้น ปัจจุบันนี้ตลาดไม่ได้จัดตั้งเฉพาะสถานที่ที่มีคนสัญจรมากเท่านั้น แต่จะมีอยู่ทั่วไปรวมทั้งที่วัดด้วย หากใครเคยผ่านไปหมู่บ้านบางชั้นหมาก ตำบลบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี โดยเฉพาะวันศุกร์ตั้งแต่เวลาประมาณเที่ยงก็จะพบตลาดนัด

อยู่ที่วัดกลาง ที่มีพ่อค้าแม่ค้ามากมายมาขายของส่วนมากจะเป็นคนในหมู่บ้านและอาจมีคนนอกพื้นที่มาร่วมขายด้วยส่วนหนึ่ง แม้จะดูเหมือนตลาดนัดธรรมดา แต่ก็ถือเป็นแหล่งสร้างงานและรายได้สำคัญให้แก่ครอบครัว

ตลาดนัดวัดกลาง ตั้งอยู่ที่หมู่ ๖ ตำบลบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี เป็นตลาดที่ตั้งมาแล้วเป็นเวลา ๑๕ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยอาศัยพื้นที่ของวัดกลางในการจัดวางของขาย ผู้ที่ก่อตั้งพื้นที่สำหรับขายของเป็นคนแรกคือ ตาแมว หลังจากนั้นชาวบ้านจึงชวนกันนำของมาขายในที่แห่งนี้ตั้งแต่นั้นมา ในช่วงแรกๆ นั้นจะให้ตาแมวเก็บค่าเช่าที่ แต่ช่วงหลังวัดได้ดำเนินการเอง โดยจะนำรายได้ไปใช้จ่ายสำหรับพระในวัด เป็นค่ารักษาพยาบาล ค่าน้ำ ค่าไฟ ฯลฯ

ตลาดที่เรียกกันว่า “ตลาดนัดวัดกลาง” จะมีเฉพาะวันศุกร์ มีสินค้านานาชนิด แต่ก็แตกต่างจากที่อื่นคือ สินค้ามีคุณภาพราคาเป็นกันเอง ไม่เอาเปรียบลูกค้า ราคาเช่าที่ก็พอสมเหตุสมผล รายได้จาก การเก็บค่าเช่าที่ในแต่ละครั้งประมาณ ๘๐๐ บาท โดยเก็บตามขนาดของร้านที่วางของขาย คนที่เก็บเงินเปลี่ยนเป็นคนใหม่ ซึ่งก็ไม่ใช่คนอื่นคนไกลเป็นคนในหมู่บ้านนี้เอง ชื่อว่า ตาประจวบ เก็บตั้งแต่นั้น มาจนถึงปัจจุบัน

คนที่สามารถนำของมาขายก็จะเป็นคนที่มีที่ประจำของตัวเองเท่านั้น เพราะมาวางขายแต่ละครั้งก็จะรู้ว่าตรงไหนเป็นที่ของใครก็ต้องอยู่ตรงนั้น ไม่สามารถย้ายที่ได้ ผู้ขายรายใหม่ที่จะมาขายของก็ไม่สามารถมาขายแทนที่รายเก่าได้ นอกเสียจากว่ารายเก่าไม่มาขายเกิน ๓ วัน หรือถ้าถึงเวลา ๓ โมงเย็นแล้วยังไม่มาวางของขายก็ถือว่าหมดสิทธิ์ ต้องให้คนอื่นเช่าแทน และเมื่อจะวางของขายในแต่ละครั้งต้องสำรวจเสียก่อนว่าใช้ที่เดิมของตนเองหรือไม่

ของที่ขายอยู่ในตลาดนัดมีมากมายจนนับไม่ถ้วน เช่น ของกิน ของใช้ เครื่องประดับ เครื่องนุ่งห่ม ของเล่นมากมาย คนที่ผ่านไปต่างให้ความสนใจ เพราะราคาเป็นกันเองไม่แพงเหมือนที่อื่น ของที่พ่อค้าและแม่ค้านำมาวางขายนั้นจะใช้รถยนต์ในการขนย้าย

ของกินก็จะมีทั้งพืชผัก ผลไม้ อาหารสำเร็จรูป เครื่องปรุงต่างๆ รวมทั้งอุปกรณ์และของใช้ จะมีทั้งหม้อ กระทะ ตะหลิว น้ำยาล้างจาน เครื่องประดับ ไม้เท้า ต่างหู แหวน สร้อยข้อมือ ฯลฯ ของเล่นส่วนมากจะเป็นของเล่นเด็ก ก็จะมีของจำพวกรถบรรทุก ปืนฉีดน้ำ รถบังคับ ตุ๊กตา ฯลฯ เครื่องนุ่งห่ม ก็จะมีทั้งของเด็กและผู้ใหญ่ให้เลือกหลายขนาด มีทั้งกางเกงขายาว ชาสั้น นอกจากนี้ยังมีเสื้อผ้ามาให้เลือกมากมาย ทั้งเสื้อแขนยาวและแขนสั้นที่สามารถเลือกซื้อใส่ได้ในทุกโอกาส

พืชผักที่นำมาขายส่วนมาก ชาวบ้านจะปลูกเอง ได้แก่ มะนาว ผักบุ้ง ดอกโสน มะเขือ ดอกแค แดงกวา ชะอม ผักกระเฉด บวบ มะเขือเทศ มะเขือพวง คื่นช่าย ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีผักพื้นบ้านที่ใช้ทำอาหารเฉพาะถิ่น เช่น มะตาด กระเจี๊ยบฝัก เป็นต้น

ผลไม้ที่นำมาขายจะเป็นผลไม้ตามฤดูกาล เช่น ระกำ เงาะทุเรียน แก้วมังกร แตงโม มะม่วง ข้าวโพด ฯลฯ ส่วนมากแม่ค้าจะรับมาขาย ผลไม้ที่สามารถปลูกเองก็มีบ้างแต่ไม่ค่อยมากนัก เช่น มะพร้าว มะม่วง กล้วย เป็นต้น

ส่วนขนมนั้นมักจะทำเองขายเอง ถือได้ว่าเป็นของ "ดั้งเดิม" ได้แก่ ขนมเบื้อง ข้าวโพดคั่ว ขนมถ้วย และไส้กรอกปลาเนม ซึ่งเป็นอาหารว่างแบบโบราณ ที่หารับประทานยากมาก ปลาเนมมีรสชาติอร่อย ปกติจะขายดีหมดตั้งแต่ช่วงบ่ายโมงก่อนตลาดเลิก

อาหารสำเร็จรูปก็มีให้เลือกซื้อหากันได้ง่ายๆ เช่น พายผลไม้ หน่อกล้วย แกงกระเจี๊ยบ แกงมะลิ้น แกงมะตาด ปลาข้าวทรงเครื่อง ขนมจีน ฯลฯ ส่วนมากอาหารที่นำมาขายจะสดและสะอาดเพราะเป็นอาหารที่คนขายทำเองเป็นส่วนใหญ่

ส่วนเครื่องปรุงอาหารนั้นก็จะมีน้ำปลา ซอส น้ำมันหอย น้ำมันพืช น้ำตาล เต้าเจี้ยว พริกแกง ฯลฯ สินค้าส่วนใหญ่จะรับมาจากแม่ค้าข้างนอกอีกทีหนึ่ง

การจัดวางของที่นำมาขายแต่ละครั้งต้องมีโต๊ะใช้สำหรับวางที่สำคัญต้องมีที่กันแดดกันฝนด้วย โดยใช้ร่มหรือผ้าร่มกางบังแดดบังฝนและเป็นที่รู้กันว่าทำไมชาวบ้านถึงเรียกตลาดนัดวัดกลางว่านัดเย็น เพราะส่วนใหญ่จะขายตอนเย็นนั่นเอง

การจัดวางของสำหรับขายนั้นก็วางคล้ายๆ กันหมดทุกร้าน เช่น การจัดวางของกิน ได้แก่ พืชผักก็วางเป็นประเภทของผักจะมีทั้งมัดเป็นกำและวางเป็นกอง ส่วนมากจะใส่ตะกร้าที่สามารถบรรจุของได้หมด ผลไม้ก็วางแยกประเภทไว้เป็นกองๆ ขนมก็จัดใส่ถาดหรือภาชนะที่เป็นถ้วย อาหารนั้นก็จะมีทั้งอยู่ในหม้อ บรรจุถุงร้อน หรือภาชนะจำพวกจานและถ้วย เครื่องปรุงนั้นจะมีภาชนะรองใส่ตามขนาด

ของสิ่งของนั้น การจัดวางของใช้ก็จะแยกเป็นประเภทและมีภาชนะใส่รองรับตามขนาดของว่ามากน้อยหรือมีขนาดใหญ่เล็กเพียงใด โดยจะใส่ตะกร้าวางที่พื้นเป็นส่วนใหญ่ การจัดวางเครื่องประดับนั้นก็แยกประเภทเหมือนของใช้ แต่จะต่างกันตรงที่จะใส่ไว้ในตะกร้าบนโต๊ะหรือแขวนแยกประเภทไว้ การจัดวางของเล่นนั้นจะวางเหมือนของใช้เกือบทุกอย่าง จะผัดกันตรงที่บางร้านวางบนพื้น บางร้านวางบนโต๊ะ การจัดวางเครื่องนุ่มห่มนั้นจะวางเป็นสัดส่วนและแยกเป็นประเภทไว้ บางร้านก็จะแขวนเสื้อบางร้านไม่แขวน กางเกงบางร้านแขวนบางร้านพับไว้ที่โต๊ะ การวางของขายแต่ละร้านขึ้นอยู่กับคนขายว่าต้องการวางอย่างไร

ส่วนของสดจำพวกเนื้อหมู เนื้อปลาต่าง ๆ นั้น ส่วนมากพ่อค้าแม่ค้าจะแช่ไว้ในถังน้ำแข็ง เพื่อให้เนื้อต่างๆ สดใหม่น่าซื้ออยู่เสมอ

ลักษณะของร้านค้าในตลาดนี้เป็นร้านที่มีทั้ง หาบ แผงลอย และรถเข็น โดยจะอยู่ใต้ต้นไม้ที่สามารถบังแดดบังลมได้เป็นส่วนใหญ่ เมื่อเวลาฝนตกก็จะรีบเก็บของให้หมดก่อนฝนจะตกแรงแล้วหาที่หลบฝนให้ทัน ส่วนมากจะเข้าไปหลบที่ศาลาวัด เมื่อฝนหยุดตกแล้วก็นำของมาวางขายต่อ

ระยะเวลาในการขาย จะเริ่มวางของตอนประมาณเที่ยงแล้วจึงเริ่มขายจนถึงหกโมงเย็น วิธีการขายนั้นส่วนใหญ่จะติดป้ายบอกหรือเชิญชวนให้มาดูของ ภาษาที่ใช้กับคนที่มาซื้อนั้น ถ้าเป็นคนในพื้นที่เหมือนกันก็จะสื่อสารด้วยภาษามอญหรือภาษาไทยแล้วแต่ความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน นอกจากนี้ผู้ซื้อยังสามารถต่อรองราคาได้ และคนขายก็สามารถที่จะลดราคาได้ เพราะคนที่ขายมีน้ำใจพูดจาเป็นกันเอง ยิ้มแย้มและมีอัธยาศัยดี ของที่คนนิยมซื้อกันมากส่วนใหญ่จะเป็นจำพวกของกินของใช้

การแต่งกายของคนขาย ส่วนมากคนแก่จะนุ่งผ้าถุงและสวมเสื้อคอกระเช้า หากเป็นวัยรุ่นก็จะสวมเสื้อผ้าเหมือนคนทั่วๆ ไป ส่วน

การเก็บร้านนั้นในแต่ละครั้งผู้ชายจะเป็นคนเก็บร้านเอง ถ้ามีเศษกระดาษหรือเศษขยะหลังจากที่ตลาดนัดเลิกแล้วจะเป็นหน้าที่คนรับผิดชอบทำความสะอาดของวัด

ตลาดนัดวัดกลางจึงเหมือนกับห้างสรรพสินค้าย่อยๆ ที่ยกมาไว้กลางหมู่บ้าน ท่ามกลางแมกไม้ที่ร่มรื่นเป็นการบริการลูกค้าแบบถึงที่ไม่ต้องเสียค่าเดินทาง ประหยัดพลังงาน ประหยัดเงินในกระเป๋า การต่อรองราคาระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย เป็นภาพที่น่าชื่นชม แสดงความสัมพันธ์เอื้ออาทรสื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายมีความพอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย ตรงกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานเป็นแนวทางให้คนไทยยึดถือและปฏิบัติ ที่สำคัญคือเงินตราไม่รั่วไหลไปไหน ยังคงหมุนเวียนอยู่ในพวกเราตนเอง เป็นวิถีเรียบง่ายที่ควรอนุรักษ์ให้เป็นกองทุนต่อสู้กับทุนนิยมข้ามชาติต่อไป

อาหารพื้นถิ่นไทยรามัญ

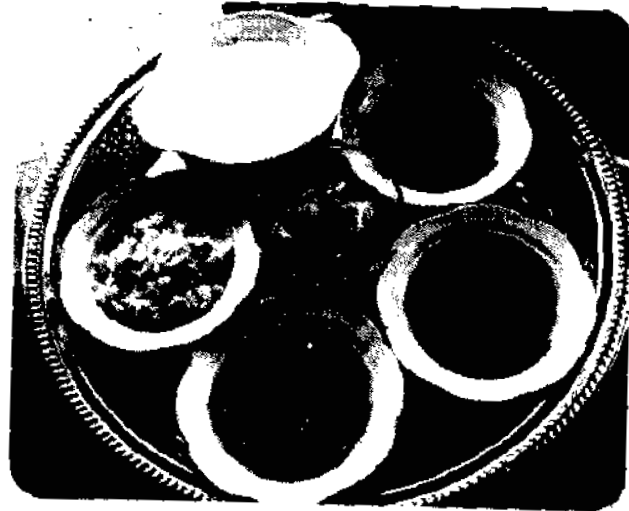
...กินดี อยู่ดี มีสุข

รุ่งนภา สฤแก้ว

อาหารเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการดำรงชีวิต และยังบ่งบอกถึงวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น อาหารแสดงถึงเอกลักษณ์ และภูมิปัญญาเฉพาะถิ่น ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นจะมีอาหารพื้นบ้านทั้งที่เป็นอาหารคาวและอาหารหวาน รวมทั้งชาวไทยรามัญที่บ้านบางชั้นหมากก็มีอาหารที่แสดงลักษณะเฉพาะถิ่น ที่น่าสนใจไม่น้อย

อาหารการกินหรือวัฒนธรรมการกินของชาวมอญบางชั้นหมากยังคงความเป็น “อาหารมอญพื้นถิ่น” ซึ่งบางอย่างหารับประทานที่อื่นไม่ได้ หรือถ้าหาได้ก็มีเฉพาะที่เฉพาะแหล่ง อย่างเช่น “ข้าวแช่” หรือที่ชาวมอญบางชั้นหมากเรียกกันจนติดปากว่า “เป็งตัจกั” โดยจะมีความเป็นอารยะทางวัฒนธรรมอย่างโดดเด่น มีรสชาติอร่อยกลมกล่อม และมีวิธีที่ประณีต ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญ เนื่องจาก “ข้าวแช่” เป็นอาหารในพิธีกรรมของชาวมอญที่ทำเพื่อถวายพระสงฆ์ในช่วงเทศกาลวันสงกรานต์ แต่ได้แพร่หลายจนเป็นที่นิยมกันทั่วไป

"ข้าวแช่" เป็นอาหารที่มีน้ำเป็นองค์ประกอบสำคัญเหมาะกับสภาพอากาศในช่วงฤดูร้อน คลองคค กินแล้วชื่นใจ ช่วยลดอุณหภูมิภายในร่างกาย และป้องกันโรคที่มักจะมาในช่วงฤดูร้อน เช่น โรคร้อนใน ได้ดีอีกด้วย

การทำข้าวแช่ของบ้านบางชั้นหมาก มีกรรมวิธีหลายขั้นตอน ก่อนที่จะลงมือทำต้องเตรียมของทั้งหมดให้พร้อม การหุงข้าวนั้นต้องหุงนอกชามคาบ้าน จะหุงในบ้านไม่ได้ และจะทำกันในช่วงเทศกาลวันสงกรานต์ เพื่อถวายพระสงฆ์อย่างเดี่ยวเท่านั้น ไม่นิยมทำขายเป็นการค้า และไม่ว่ากินเองหรือเลี้ยงเพื่อนบ้าน ทั้งนี้เพราะข้าวแช่เป็นอาหารหน้าร้อน ใช้น้ำแข็งรับประทานเย็นชื่นใจ บรรเทาร้อนได้ดี ส่วนวิธีการทำข้าวแช่นั้นไม่ยาก คือ ใช้ข้าวสารอย่างดีเมล็ดงามๆ และควรจะเป็นข้าวสารเก่า นำมาหุงให้สวยสุกพอดีอด ให้ข้าวบานเล็กน้อย แล้วยกลงรินน้ำออกให้หมด จากนั้นให้เทข้าวลงในอ่างน้ำเย็นทันที แล้วสงขึ้นใส่อ่างน้ำเย็นอีกอ่างหนึ่ง เพื่อให้ข้าวเย็น จากนั้นวางตะแกรง

ลงในชามใหญ่ที่มีน้ำเต็มอีกชามให้ตะแกรงอยู่ใต้น้ำ ใช้มือกอบข้าวขึ้นมาช้อนบนตะแกรง ทีละกอบ ชัดเบาๆ ให้เกลี้ยงไม่มีขุยติดเหลืออยู่ หลังจากนั้น พักใส่ชามไว้ แล้วล้างด้วยน้ำดอกไม้อีกครั้ง ใช้ผ้าขาวบางปูรองตะแกรง สงข้าวใส่ลงบนผ้า แล้วรวบชายผ้าห่อวางไว้บนตะแกรง ให้สะเด็ดน้ำ เวลารับประทานจึงตักใส่ชาม โขใส่ข้าว ชันเงิน หรือภาชนะดินเผาก็ได้ เทน้ำสะอาดที่โรยกลีบดอกไม้หรืออบด้วยควันเทียนจนมีกลิ่นหอมที่เตรียมไว้แล้วให้เต็มชาม พร้อมกับน้ำแข็งทุบละเอียดรับประทานกับเครื่องเคียง (กับข้าวแซ่) ได้แก่ กะป๋ทอด หัวหอมยัดไส้ พริกหยวกสอดไส้ หัวผักกาดเค็มผัด และปลาหรือเนื้อเค็มผัดหวาน

อาหารมอญที่บางชิ้นหมาก ส่วนใหญ่จะเป็นอาหารที่ปรุงจากพืชผักสมุนไพรพื้นบ้านที่มีเฉพาะท้องถิ่นและใช้เนื้อสัตว์จำพวก กุ้ง ปลา ที่มีชุกชุมในแม่น้ำเป็นส่วนผสม อาหารมอญโดยมากมักจะไม่นิยมใส่ส่วนผสมที่มีไขมัน อาหารหลัก คือ ข้าวกินกับแกง และแกงคงมอญ จะไม่นั้นกะทิ ส่วนใหญ่เป็นแกงประเภท แกงเลียง แกงส้ม เช่น แกงส้มพวยเหมา (พะยะเจบ) มีลักษณะคล้ายกับแกงคั่วส้มหรือแกงส้มวิธีขั้นตอนการปรุง คือ จะใส่เครื่องแกงส้ม ต้มน้ำให้เดือด แล้วใส่เนื้อปลาลงไปต้มสักพักหนึ่งจึงใส่ผักตามลงไป ได้แก่ ใบส้มพวยเหมา (ส่วนยอดของต้นกระเจี๊ยบ) หน่อไม้กระเจี๊ยบฝัก มะเขือ และยอดฟักทอง จากนั้นจึงแล้วปรุงรสเค็มด้วยเกลือหรือน้ำปลา ซึ่งอาจใส่น้ำปลาร้าแทนก็ได้ ส่วนรสเปรี้ยวไม่ต้องใส่ ส้มมะขามก็ได้ เพราะว่าในใบส้มพวยเหมา มีรสเปรี้ยวอยู่แล้ว

นอกจากนี้ยังมีแกงมะตาด (พะอะเปรี๊) ซึ่งเป็นผักที่มีเฉพาะถิ่น มะตาดจะออกผลในช่วงฤดูฝนเท่านั้น ลักษณะผลกลม ขนาดใหญ่ เท่ากำมือคน สีเขียว รสเปรี้ยว มะตาดมี ๒ ชนิด คือ มะตาดข้าวเหนียว และมะตาดข้าวเจ้า สามารถสังเกตความแตกต่างได้จากผลมะตาดข้าวเจ้า เวลาสับจะมีเส้นพาดแข็ง ส่วนวิธีปรุงจะคล้ายกับแกงส้ม แต่จะใช้กะทิเป็นส่วนผสม

การทำน้ำพริกแกงส้ม จะประกอบด้วยพริกแห้งอย่างดี ๕ เม็ด เกลือป่น ๑ ช้อนชา หัวหอมแดง ๕ หัว และกะปิครึ่ง ช้อนโต๊ะโขลก รวมกันให้ละเอียด วัตถุดิบหลักที่ใช้ได้แก่ ผลมะตาดอ่อนๆ ๓-๔ ผล กุ้งสด ๒ ชีด ปลาช่อน ๑ ตัว พริกแกงส้ม ๒-๓ ช้อนโต๊ะ และน้ำปลา ๑ ช้อนโต๊ะ วิธีทำแกงมะตาดก็คือ นำผลมะตาดมาล้างน้ำให้สะอาด แล้วเอามัดสับวอบๆ ผล (จะสับเมื่อทำน้ำแกงเสร็จแล้วถ้าทิ้งไว้นานจะดำ) ให้เป็นชิ้นเล็กๆ เหมือนสับมะละกอทำส้มตำ เมล็ดข้างในให้ทิ้งไป จากนั้นขูดเกล็ดปลาแห้งตัดเอาดีเอาเค็ล้าเกลือให้หวั เพื่อดับกลิ่นคาว ล้างให้สะอาด ต้มในหม้อน้ำเดือดไฟแรงให้สุก แกะเอาแต่เนื้อโขลก รวมกับน้ำพริกแกงส้ม เมื่อได้น้ำพริกแกงที่ต้องการแล้ว ให้นำน้ำสะอาด ใส่หม้อพอประมาณ ตั้งไฟให้เดือด ใส่ น้ำพริกแกงส้ม คนพอละลายดี ตั้งไฟให้เดือดอีกครั้ง จึงใส่ผลมะตาดและเนื้อกุ้งสดปอกเปลือกลงไป

รอนน้ำเดือดผ่านสักครู่ ปรุงรสด้วยน้ำปลา ใช้ทัพพีคนให้เข้ากันอีกที
ชิมรสตามต้องการแล้วยกลง (รับประทานร้อนๆ อร่อยดีมาก ถ้ามีเนื้อเค็ม
ปิ้งหรือทอดมาแล้วจะยิ่งอร่อยมากขึ้น) ส่วนกะทิจะใสก็ได้ แล้วแต่ชอบ

ส่วนแกงมะสัน (พะกะล่อด) นั้น ผลมะสันจะมีลักษณะคล้ายกับ
ลูกมะตาด แต่จะมีขนาดเล็กกว่า สามารถรับประทานได้ทั้งผลและเมล็ด
มีมากกว่าๆ เดือนมีนาคม-เมษายน วิธีปรุงก็เช่นเดียวกับแกงส้ม แต่ใส่
ปลาอย่างกับลูกมะสันเท่านั้น วัตถุดิบหลักที่ใช้ ได้แก่ ลูกมะสัน ๓ ซีด
ปลาสำหรับโขลกรวมกับน้ำพริกแกงส้ม (อาจใส่กุ้งสดปอกเปลือก
ด้วยก็ได้) น้ำพริกแกงส้ม ๒-๓ ช้อนโต๊ะ และน้ำปลา ๒ ช้อนโต๊ะ
วิธีทำแกงมะสันก็คือ ล้างลูกมะสันด้วยน้ำสะอาด ใส่ครกโขลกพอบุบ
ใส่ลงในภาชนะที่เตรียมไว้ จากนั้นให้ละลายน้ำพริกแกงส้มกับน้ำพอสมควร
ตั้งไฟให้เดือดพล่าน ใส่ลูกมะสันที่โขลกไว้และกุ้งสดลงไปในหม้อ
ตั้งไฟต่อไปให้เดือดสักครู่ เมื่อเห็นว่ากุ้งสุก จึงใส่น้ำปลา ชิมรสตามชอบ
เสร็จแล้วยกลง

แกงเอื้อง (พะนอมเอื้อง) เป็นอาหารอีกชนิดหนึ่งที่ชาวมอญ
บางชั้นหมากปรุงรับประทานกันมาก เพราะเอื้อง หรือ ต้นเอื้องนั้น
จะขึ้นอยู่บริเวณริมน้ำทั่วไป แต่คนจะไม่ค่อยรู้จักนัก เป็นพืชตระกูลเดียวกับ

กับผักบุ้ง ผักกระเฉด มีลักษณะยอดยาวเป็นปล้องๆ สามารถเก็บมาปรุงเป็นอาหารได้ตลอดทั้งปี เอื้องมีอยู่ ๒ ชนิด คือ ชนิดที่นิยมกินกับชนิดที่ไม่นิยมกิน โดยมีวิธีสังเกตได้ง่ายๆ คือ ถ้าเป็นเอื้องที่นิยมกินจะมียอดสีเขียวสดใส เมื่อกัดดอกจะไม่มีน้ำยางสีขาวไหล แต่ถ้าเป็นเอื้องที่ไม่นิยมกิน ยอดจะมี สีเขียวอมม่วง และมีน้ำยางสีขาวไหลออกมา เอื้องชนิดนี้ ถ้านำมาแกงจะไม่อร่อย เพราะมีรสฝาด ส่วนวิธีการปรุงนั้น คล้ายกับการแกงเลียงทั่วไป แต่แกงเลียงของมอญจะใส่ใบกะเพรา และพริกไทยป่นหรือเม็ดพริกไทยอ่อนลงไปด้วย วัตถุดิบหลักที่ใช้ ได้แก่ ต้นเอื้อง ๓ ถ้วย กุ้งสด ๒ ชีด ปลาช่อน ๑ ตัว น้ำพริกแกงส้ม ๒-๓ ช้อนโต๊ะ น้ำปลา ๑ ช้อนโต๊ะ และน้ำมะขามเปียก ๖ ช้อนโต๊ะ วิธีทำแกงเอื้องก็คือ นำต้นเอื้องอ่อนมาปอกเอาเปลือกนอกออก แล้วหั่นเป็นชิ้นพอดีคำ ใส่ภาชนะเตรียมไว้ จากนั้นชอคเกล็ดปลา ผ่าท้องตัดเอาต๋อยก เกล็ดเกลือให้ทั่ว เพื่อดับกลิ่นคาว ล้างให้สะอาด ต้มในหม้อน้ำเดือดไฟแรงให้สุก แกะเอาแต่เนื้อโยกรวมกับน้ำพริกแกงส้ม เมื่อได้น้ำพริกแกงส้มที่แล้วให้นำน้ำสะอาดใส่หม้อพอประมาณ ตั้งไฟให้เดือด ใส่ น้ำพริกแกงส้ม คนพอละลายดีตั้งไฟให้เดือดอีกครั้ง จึงใส่ต้นเอื้องที่หั่นเตรียมไว้แล้ว และกุ้งสดปอกเปลือกลงไป ปรุงรสด้วยน้ำปลาและน้ำมะขามเปียก รอน้ำเดือดผ่านสักครู่ให้ต้นเอื้องสุก จึงยกลง

นอกจากแกงเลียงมอญและแกงส้มที่เลื่องชื่อด้านอาหารคาว ที่มีรสชาติอร่อยแล้วอาหารคาวประเภทแกงเผ็ด แกงจืด ผัดยาและทอด โดยเฉพาะน้ำพริก อย่างเช่น “น้ำพริกหม้อ” ที่มีส่วนผสมของพริกแห้งหอม กระเทียม ตะไคร้ บลាយ่าง และน้ำปลาร้า ต้มผสมเข้าด้วยกัน ก็จะมีรสเด็ดไม่แพ้ใคร และยังสามารถเก็บไว้รับประทานได้นานอีกด้วย แต่ต้องตั้งไฟอ่อนให้ร้อนอยู่เสมอ แม้ไม่มีกับข้าวอื่น ก็ยังสามารถนำมาคลุกกับข้าวสวยร้อนๆ รับประทานได้อีกรอร่อยอีกด้วย

ที่น่าสนใจ คือ รายการอาหารเหล่านี้ ล้วนมีคุณค่าทางโภชนาการ เป็นทั้งอาหารบำรุงร่างกาย เป็นยารักษาโรค และยังแสดงถึงภูมิปัญญาของคนมอญตั้งแต่สมัยโบราณ ที่นิยมนำพืชผักที่มีเมือกเส้นมารับประทาน เช่น มะตาด มะสัน กระเจี๊ยบฝัก ผักปลั่ง ฯลฯ ที่มีประโยชน์ช่วยในการดูดซับสารพิษตกค้างภายในร่างกาย ลดไขมัน และลดอัตราเสี่ยงต่ออาการของโรคหลอดเลือดหัวใจตีบตัน พืชผักต่างๆ เหล่านี้ สามารถหาเก็บมาปรุงเป็นอาหารได้ง่าย ขึ้นเองตามธรรมชาติ และเป็นพืชเฉพาะท้องถิ่นที่ออผลเฉพาะช่วงฤดูกาลเท่านั้น ถ้าใครอยากลองรับประทานดูบ้าง ก็ไม่ยาก เพราะนอกจากชาวบางขันหมากจะเก็บไว้กินในครัวเรือนแล้ว ถ้าพืชผักชนิดไหนมีผลผลิตออกมาแล้วยังสามารถเก็บนำมาขายสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านอีกทางหนึ่งด้วย โดยชาวบ้านจะนำของมาวางขายกันที่ตลาดนัดชุมชน ที่ตั้งอยู่ภายในบริเวณวัดกลาง

ทุกๆ ช่วงบ่ายถึงเย็นของวันศุกร์ โดยจะมีสินค้าอุปโภคบริโภค และพืชผักผลไม้พื้นบ้านวางขายมากมายหลากหลายชนิด ไว้ให้เลือกซื้อเลือกหากัน

วัฒนธรรมการกินของชาวมอญบางชั้นหมาก ทำให้ชาวไทยเชื้อสายมอญส่วนใหญ่ มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และมีอายุยืน จะเห็นได้จากกลุ่มชาวมอญผู้สูงอายุที่มีจำนวนมาก และจากพฤติกรรมการบริโภคดังกล่าว ยังสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเห็นได้ชัดอีกด้วย

ถ้าใครสนใจอยากจะทำวิถีการดำรงชีวิตและการกินอยู่ของชาวมอญบางชั้นหมาก ที่อยู่อย่างพอเพียง รู้จักใช้สอยทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีอยู่รอบตัวให้เป็นประโยชน์ หันมาบริโภคอาหารที่ปรุงจากพืชผักพื้นบ้าน หรือพืชผักสวนครัวที่มีคุณประโยชน์มากมาย ก็ไม่เสียหายอะไร และยิ่งเหมาะที่จะนำมาเป็นทางเลือกของอาหารสุขภาพ อันเป็นกลยุทธ์ของการเอาชนะภัยคุกคามจากกระแสการบริโภคนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ เพราะนอกจากจะดีต่อสุขภาพแล้ว ยังช่วยให้ประหยัด ลดภาวะค่าใช้จ่ายให้น้อยลง และสามารถนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ไปสู่การกินที่อยู่ดีมีสุขตลอดไป

ข้าวแช่อาหารทิพย์ในวันสงกรานต์

นพรัตน์ น้อยเจริญ

เสาหงส์รังตะขาบกระทบแสงแดดยามเช้า ภาพผู้หญิง
เกล้าผมมวย นุ่งผ้าถุง ห่มสไบ เดินนวยนาดหาบตะกร้าใส่สารพัดกับข้าว
มุ่งตรงไปยังวัดปรากฏขึ้นในความคิด จุดหมายปลายทางที่ไม่คุ้นชิน
บวกกับเส้นทางที่ไม่เคยสัมผัสพาเรามุ่งหน้าไปรู้จักกับชนชาติหนึ่ง
ซึ่งเรียกตนเองว่ารามัญหรือมอญ เราละจากความค้ำใจแล้วก้าวเท้าต่อ
ไต่ยีนส์มเสียด้านซ้ายของชาวรามัญตั้งเชิงแช่พร้อมกับรอยยิ้ม วันนี้
เป็นวันสงกรานต์ซึ่งชาวมอญบางชั้นหมากจังหวัดลพบุรี พากันออกมา
ทำบุญที่วัดกันอย่างเนืองแน่น

ชาวมอญถือกันว่าวันสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่เช่นเดียวกับ
ชาวไทย นับเป็นความเชื่อที่ได้แบบอย่างมาจากอินเดียพร้อมๆ กับ
การนับถือพุทธศาสนา ภายหลังจากชาวมอญได้ประยุกต์แบบแผนและ
ส่งผ่านวัฒนธรรมเหล่านั้นมายังชาวไทยด้วย ชาวมอญบางชั้นหมาก
ให้ความสำคัญกับวันสงกรานต์เป็นอย่างมาก มีการเตรียมงานล่วงหน้ากัน

นานนับเดือน จัดเตรียมเสื้อผ้าชุดใหม่ และข้าวปลาอาหารสำหรับทำบุญ ตักบาตร เพื่อเฉลิมฉลองเทศกาลสงกรานต์อย่างยิ่งใหญ่

ปีนี้วันสงกรานต์เริ่มขึ้นตั้งแต่วันที่ ๑๒ เมษายน เป็นวันแรกของเทศกาลสงกรานต์ที่บางชั้นหมาก ชาวมอญจะเรียกวันนี้ว่า “วัดใคร ใครออก” หมายความว่า บ้านเกิดหรือ ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่วัดไหน ก็จะไปทำบุญวัดนั้นเป็นวัดแรก ในวันต่อมาก็จะไปทำบุญที่วัดโพธิ์ระหัด วัดอัมพวัน วัดกลาง และวัดทุ่ง ซึ่งเป็นวัดมอญในตำบลบางชั้นหมาก ตามลำดับจนถึงวันที่ ๑๖ ซึ่งเป็นวันสุดท้าย

ช่วงเช้าชาวบ้านทุกคนวิ่งเวียนต่างให้ความสำคัญกับการทำบุญให้ทานไหว้พระสวดมนต์ สมาทานศีล สายๆ สวดบังสุกุลอัฐิ ปู่ ย่า ตา ยาย และค้ำตันโพธิ์ ส่วนช่วงเพลถวายข้าวสงกรานต์ ที่เรียกว่า ข้าวแช่ และช่วงบ่ายมีการสงฆ์พระพุทธรูป สงฆ์พระสงฆ์ จากนั้นช่วงเย็นจะเป็นการก่อพระเจดีย์ทราย

ข้าวสงกรานต์หรือข้าวแช่เป็นอาหารมอญ ที่นิยมทำกัน ในวันสงกรานต์ ซึ่งถือปฏิบัติเป็นประเพณีมาช้านาน คนมอญเรียกว่า “เป็งดำจก” ที่แปลตรงตัวว่า ข้าวน้ำ เป็นอาหารที่สืบเนื่องมาจาก พิธีกรรม ใช้เวลาในการจัดเตรียมค่อนข้างมาก มีขั้นตอนในการทำ พิถีพิถัน เมื่อปรุงเสร็จจะต้องนำไปถวายบูชาต่อเทพยดา จากนั้นจึงนำไปถวายพระสงฆ์ในเวลาอาหารเพล

ตำนานข้าวแช่ สืบเนื่องมาจากตำนานสงกรานต์มอญ ดังที่ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้จารึกไว้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (จารึกไว้ในแผ่นศิลารวม ๗ แผ่น ติดไว้ที่คอสอง ในศาลาล้อมพระมณฑปทิศเหนือ ปัจจุบันบางแผ่นได้หายไปแล้ว) กล่าวไว้ว่า มีเศรษฐีผู้หนึ่งไม่มีบุตรธิดา เป็นที่อับอายแก่ชาวบ้านและ วิตกทุกขร้อนใจในอันที่ยังขาดผู้สืบทอดมรดกทรัพย์สินทั้งปวง

อยู่มาวันหนึ่งในหน้าร้อน ผู้คนทั่วไปเฉลิมฉลองเทศกาลปีใหม่ทั่วทั้งชมพูทวีปอันถือว่าเป็นวัน "มหาสงกรานต์" เศรษฐีได้พาบริวารไปยังต้นไทรใหญ่ริมน้ำ ที่อยู่ของรุกขเทวดาทิ้งหลายน้ำข้าวสารล้างน้ำ ๗ ครั้ง แล้วหุงบูชารุกขเทวดาประจำต้นไทร ตั้งจิตอธิษฐานขอบุตร รุกขเทวดาจึงไปทูลขอต่อพระอินทร์ พระอินทร์จึงให้เทพบุตรจตุติมาเกิดเป็นบุตรเศรษฐีสมปรารถนาและให้ชื่อว่า ธรรมบาลกุมาร

ชาวมอญได้เชื่อถือสืบมาว่า หากได้กระทำการบูชาเช่นนี้ต่อเทวดาในวันสงกรานต์แล้ว เมื่อดังจิตอธิษฐานสิ่งใดๆ ย่อมสมหวังบ้างก็เชื่อมโยงว่าเป็นการบูชาท้าวกบิลพรหม ซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับลูกชายเศรษฐีในภายหลัง เมื่อท้าวกบิลพรหมทำพินันถามคำถาม ๓ ข้อ หากธรรมบาลกุมารตอบถูก ท้าวกบิลพรหมจะตัดศีรษะของตนขึ้นบูชา และหากธรรมบาลกุมารตอบผิดก็จะถูกตัดศีรษะด้วยเช่นกัน

เหตุที่ต้องทำกรรมเรื่องท้าวกบิลพรหม และนางสงกรานต์ เพราะเป็นตำนานที่ผูกโยงเข้าไว้ด้วยกันกับตำนานข้าวแช่ เมื่อว่าตำนานกันไปแล้ว ก็จะขอกลับมาที่เรื่องของข้าวแช่กันต่อไป

เวลาผ่านไปเกือบ ๑๐ โมงแล้ว เราเหลือบมองข้าวสวยเม็ดข้าวที่เพิ่งหุงเสร็จใหม่ๆ ส่งกลิ่นหอมละมุน ในถาดมีอาหารคาวหวานซึ่งได้รับการจัดอย่างประณีต บ้างดูแปลกตา บ้างดูแล้วน่าแปลกใจ

แต่ก็ดูยากไม่หยอก เราจึงเดินเข้าไปหาพร้อมกับส่งยิ้มก่อนจะเอ่ยปากขออนุญาตดูอาหารทั้งหมดที่เขาเตรียมมาถวายพระในวันนี้

อาหารที่ชาวบ้านบางชั้นหมากนำมาถวายเพลพระในวันนี้จะเป็นข้าวแช่ที่จัดสำรับมาอย่างสวยงามด้วยถ้วยชามลายเบญจรงค์ที่ดูงามตา แต่บางบ้านก็นำใส่ปิ่นโตมา เพราะสะดวกสบายไม่หกเลอะเทอะ เมื่อมาถึงยังศาลาวัด กรรมการวัดก็จะติดเบอร์ที่สำรับหรือปิ่นโตเพื่อให้ชาวบ้านนำข้าวแช่มาวางให้ตรงกับหมายเลขของอาสนะ

ผู้รู้ชาวมอญสรุปให้ฟังคร่าวๆ ว่า ข้าวแช่ถือเป็นอาหารจานเด่นที่ชาวมอญจะทำขึ้นในประเพณีสงกรานต์ เสน่ห์ของข้าวแช่อยู่ตรงที่ข้าวแช่ต้องมากับ “น้ำดอกไม้” เช่น ดอกมะลิ ดอกกุหลาบมอญ หรือดอกกะดังงา ซึ่งเป็นดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมเย็น เมื่อนำมาใส่ในข้าวแช่จะทำให้ได้รสชาติในการทานข้าวแช่มากขึ้น แต่ปัจจุบันน้ำที่นำมาใช้เป็นน้ำฝนธรรมดา เนื่องจากดอกไม้มักจะมีสารยาฆ่าแมลงปนอยู่ หากนำมาอบกับน้ำอาจเป็นอันตรายต่อร่างกายได้ นอกจากกั้นไหนดื่ปลูกดอกไม้เองจึงจะนำมาลอยในน้ำข้าวแช่

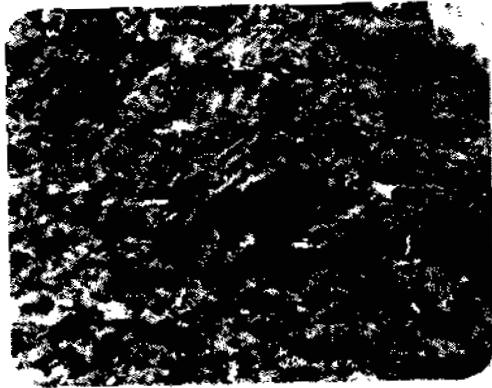
ในอดีตการหุงข้าวแช่ถือเป็นพิธีกรรมในการบูชาเทวดาอย่างหนึ่ง เป็นการหุงข้าวที่มีขั้นตอนซับซ้อน ตามความเชื่อศักดิ์สิทธิ์ กล่าวคือทุกขั้นตอนในการเตรียมข้าวแช่นั้น ต้องพิถีพิถัน เริ่มตั้งแต่การคัดข้าวสารเม็ดสวย เลือกก้อนกรวด เม็ดทราย และแกลบออก ให้สะอาด ชวาน้ำ ๗ ครั้ง ในการตั้งเตาไฟหุงข้าวนั้นต้องห้ามลานโล่ง นอกชานคาบ้าน ซึ่งขั้นตอนนี้มักจะเริ่มตั้งแต่บ่ายก่อนวันสงกรานต์ หุงข้าวให้สุกพอเม็ดสวยแล้วนำไปชวาน้ำขัดกับผงกระบุงดำในหรือภาชนะอะไรก็ได้ที่พื้นผิวมีความสากเอียงข้าวออก(เวลาทานเติมน้ำลงไปแล้วจะได้ไม่ขุ่นหรือเป็นข้าวต้ม) จากนั้นทิ้งไว้ให้สะเด็ดน้ำ การหุงข้าวแช่แบบนี้ ทำให้ข้าวสูญเสียวิตามินไป ดังนั้น ปัจจุบันนี้จึงมีการประยุกต์เป็นการหนึ่งหรือหุงด้วยหม้อไฟฟ้า แล้วแต่ว่าใครจะถนัดแบบไหน

สำหรับน้ำที่จะใช้ใส่ในข้าวแช่นั้น จะต้องนำน้ำสะอาดต้มสุก เทลงหม้อดินเผาใบใหญ่ อบอุ่นควันเทียนและลอยดอกไม้ ทั้งไว้คืนหนึ่ง ปัจจุบันวิธีนี้ไม่ค่อยมีใครทำเท่าไร ส่วนใหญ่ก็จะใช้น้ำฝนหรือน้ำแร่ที่บรรจขวด

ส่วนเครื่องเคียงหรือกับข้าวที่จะกินกับข้าวแช่นั้น ของบางอย่างมีการเตรียมล่วงหน้านานนับเดือน เช่น ปลาแห้ง เนื้อแห้ง ต้องจัดหาหรือซื้อหามาเค็มเอาไว้ล่วงหน้า เครื่องเคียงที่ชาวบ้านทำมากันในวันนี้ แต่ละบ้านก็ทำแตกต่างกันไป ตามสภาวะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และการประยุกต์ดัดแปลงของแต่ละคนรายการหลักๆ ที่ทำกันทุกบ้าน เช่น ยำปลาแห้งป่น เนื้อเค็มฝอย และหัวไชโป๊ผัด เป็นต้น

เรามาทำความรู้จักเครื่องเคียงอย่างแรกกันเลยดีกว่า เมนูนี้ไม่ว่าถ้ามบ้านไหนก็มักจะทำกัน เพราะทำไม่ยาก คือ ยำปลาแห้งป่น เครื่องปรุงหลักที่ใช้มี เนื้อปลาช่อนเค็ม พริกป่น หอมแดงและมะม่วง

รสออกเค็มกลมกล่อมจากปลาเค็ม รสเปรี้ยวจากมะม่วงดิบสับละเอียด
วิธีทำก็ไม่ยากเพียงนำปลาที่คนเค็มตากแห้งย่างให้สุก ฉีกเอาเนื้อ
ระวังอย่าให้ก้างติดมาแล้วนำไปใส่ครกตำให้ละเอียด เสร็จแล้วนำมาผสม
หอมแดงหั่นละเอียด มะม่วงสับเป็นเส้นเล็กๆ เติมพริกป่นลงไปเล็กน้อย
ปรุงรสชาติให้กลมกล่อม

รายการต่อไป คือ เนื้อเค็มฝอย นิยมใช้เนื้อวัว ชั้นตอนแรก
ต้องนำเนื้อเค็มที่ตากแห้งแล้วมาย่างไฟให้สุก ฉีกฝอยผัดน้ำมัน
ให้เหลืองกรอบ

เครื่องเคียงอีกรายการหนึ่งที่พลาดไม่ได้เพราะเห็นทำกันมา
ทุกบ้านคือ หัวไชโป๊ผัดไข่ ซึ่งเป็นเครื่องเคียงที่ทำง่ายสุด ๆ เพียงนำ
หัวไชโป๊ล้างให้รสเค็มลดลง หั่นละเอียด นำลงไปผัด ดอกไข่ตีให้ละเอียด
ราดลงบนหัวไชโป๊ในกระทะ รอไข่สุก คนให้เข้ากัน ปรุงรสให้กลมกล่อม

การรับประทานข้าวแช่เป็นวิธีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม
ของคนโบราณ เป็นการรับประทานอาหารที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ
ที่ร้อนจัดอาหารที่มีน้ำเป็นองค์ประกอบมากทำให้ย่อยง่ายช่วยลด
อุณหภูมิภายในร่างกาย คลายร้อน ผิวพรรณชุ่มชื้นหมดปัญหาเรื่อง

ริมฝีปากแตก ผิวแห้งกร้าน ร้อนใน และท้องผูก ซึ่งการรับประทานข้าวแช่ในทุกวันนี้ไม่มีกฎเกณฑ์และพิธีกรรมเหมือนสมัยก่อน

หลังจากที่หะวงษ์ฉันทน์ภัตตาหารเพลเรียบร้อยแล้ว ก็ถึงเวลาของเราแล้ว ที่จะลองลิ้มชิมรสข้าวแช่ของชาวบ้านบางชั้นหมากรสชาติช่างอร่อยจริงๆ จนเราต้องเอ่ยคำว่า “โระฮ์เคาะห์” ซึ่งแปลว่าอร่อยดี จากนั้นจึงกล่าวคำขอบคุณ แล้วขอลากลับ

ลัทธิเคลื่อนออกจากชุมชนชาวมัณเฑียร ทั้งภาพและเรื่องราวของชาวมอญบางชั้นหมากให้แอบอมยิ้ม วิธีชีวิตเรียบง่าย ทำให้เกิดสุขได้จริงๆ

ประเพณีบ้านมอญบางชั้นหมาก

กัญญา ทานธรมณ์

ชาวมอญหรือชาวมอญที่ตำบลบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ยังคงยึดมั่นในประเพณีความเชื่อ อันมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งประเพณีความเชื่อบางประการจะคล้ายคลึงกับประเพณีของชาวมอญ โดยทั่วไปในประเทศไทย แต่ก็มีประเพณีบางประเพณีที่มีความแตกต่าง และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชาวมอญที่ตำบลบางชั้นหมากเท่านั้น

ชาวบางชั้นหมากมีความเคร่งครัดยึดมั่นในพุทธศาสนา มาก จะไปทำบุญที่วัดกันอย่างสม่ำเสมอ วัดที่ชาวมอญบางชั้นหมากไปทำบุญ มีอยู่ ๔ วัด ทุกวัดเป็นวัดธรรมยุติกนิกาย ประกอบด้วยวัดกลาง วัดทุ่ง วัดอัมพวัน และวัดโพธิ์ระหัด ในวันเทศกาล และวันแก้ไข้ตถกษ์ชาวมอญ บางชั้นหมากจะเข้าวัดปฏิบัติธรรมกันอย่างเคร่งครัด

โดยทั่วไปชาวมอญในประเทศไทยมีประเพณีปฏิบัติตลอดทั้งปี เช่นเดียวกับชาวมอญบางชั้นหมากมีข้อสังเกตประการหนึ่งของวิถีชีวิต ประเพณีในรอบปี คือ คนโบราณจะเริ่มวันขึ้นปีใหม่ในวันสงกรานต์

ซึ่งตรงกับเดือนห้าตามปฏิทินจันทรคติ ชาวมอญจะเริ่มนับเดือนจากเดือนห้าเช่นเดียวกัน แต่เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยนับเดือนแบบนี้แล้ว นอกจากจะนับบ้างเมื่อมีประเพณีที่สำคัญต่าง ๆ ที่จัดขึ้นตามปฏิทินจันทรคติ ประเพณีในรอบปีของชาวมอญบางชั้นหมากจะนับตามปฏิทินจันทรคติเรียงลำดับการจัดประเพณีได้ ดังนี้

เดือนห้าหรือเดือนเมษายน เดือนนี้มีประเพณีที่สำคัญคือ ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์ เป็นเทศกาลขึ้นปีใหม่ของคนไทยแต่โบราณอยู่กลาง เดือนห้า คนไทยถือเอาวันที่ ๑๒-๑๕ เมษายนของทุกปีเป็นเทศกาลสงกรานต์ แต่สำหรับชาวมอญจะทำบุญในเทศกาลถึง ๕ วัน ตอนเช้าจะไปทำบุญที่วัด เมื่อกลับจากวัดจะเล่นสนุกสนานร้องรำทำเพลงกันในหมู่บ้าน พอถึงเวลาเพลจะนำข้าวแช่ไปถวายพระ ตอนบ่ายมีการละเล่นทอยสะบ้า เข่าผี ซึ่งในวันนี้จะมีการบั้งสุกุลกระดูกบรรพบุรุษสงน้ำพระ แล้วจึงเล่นสงกรานต์กันในหมู่ชาวบ้านที่ไปวัด ตกเย็นจะมีการชนทรายเข้าวัด และก่อเจดีย์ทราย พระทำพิธีสวดมนต์ เย็นวันรุ่งขึ้นจะต้องนำข้าวปลาอาหารมาเลี้ยงพระเจดีย์ทรายเพราะถือว่าเจดีย์ทรายเป็นพระองค์หนึ่ง

เดือนสิบหรือเดือนกันยายน จะมีประเพณีทำบุญสารทประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง และประเพณีถวายธง

ประเพณีทำบุญสารท หรือการทำบุญสารทเดือนสิบ เป็นประเพณีของชาวมอญ โดยจะเตรียมการกวณกระยาสารทไว้ถวายพระ ชาวมอญจะเตรียมข้าวของเองทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ตำข้าวเม่า คั่วข้าวดอกจนกระทั่งกวณกระยาสารท

ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง การตักบาตรน้ำผึ้งเป็นประเพณีของชาวไทยเชื้อสายรามัญโดยทั่วไป เมื่อถึงวันพระตรงกับขึ้น ๑๕ คำ

เดือน ๑๐ ของทุกปี ชาวบ้านบางชั้นหมากจะมีการทำบุญตักบาตรอาหารคาวหวานแด่พระสงฆ์ที่วัดตามปกติ และมีการนำน้ำผึ้งไปตักบาตรตามประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต โดยที่วัดใดที่มีพระจำนวนเท่าใดก็จะจัดภาชนะรองรับน้ำผึ้งจำนวนเท่านั้นรวมถึงพระพุทธรูปเจ้าด้วยอีก ๑ ที่ หลังจากตักบาตรน้ำผึ้งแล้ว พระจะนำน้ำผึ้งไปตองกระสายยาหรือทำสมุนไพรวัดขึ้นเอง และแจกให้กับอุบาสก อุบาสิกาที่มาจำศีลในวันธรรมสวนะ ซึ่งประเพณีตักบาตรน้ำผึ้งในปัจจุบันไม่มีให้เห็นอีกต่อไปแล้ว

ประเพณีถวายธง เป็นประเพณีที่อิงหลักพระพุทธศาสนา โดยนำมาปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณี การถวายธงของชาวบางชั้นหมากจะนิยมถวายกันในช่วงของเดือน ๑๐ ของทุกปี “ธง” ที่กล่าวนี้ เป็นธงที่ทำขึ้นจากผ้าที่มีสีสันสดสวยงดงาม เพื่อเป็นพุทธบูชาสักการะอย่างหนึ่ง โดยผ้านั้นจะมีความยาวประมาณ ๕-๖ เมตร หน้าผากกว้างประมาณ ๘๐-๑๐๐ เซนติเมตร โดยจะแบ่งเป็นช่วงๆ ใช้ไม้เย็บติดกับผ้าแล้วเย็บขงเล็กๆ ทั้งสองด้านตลอดผืน ส่วนด้านปลายผ้าทั้งสองจะมีโครงแบบที่ทำเป็นรูปครึ่งวงกลมเย็บติดที่ผ้า ด้านล่างมีเส้นไหมพรมสีดำห้อยไว้ ซึ่งเมื่อก่อนนี้คนเฒ่าคนแก่ที่มีผืนยาวจะตัดผืนของตนเองผูกติดกับธงดังกล่าวโดยไม่ต้องใช้ไหมพรม ปัจจุบันใช้ไหมพรมแทน แต่ก็ยังมีผู้ศรัทธานำผืนไปผูกด้วยบางส่วน ธงที่กล่าวมานี้จะมีลักษณะคล้ายกับธงทางภาคเหนือของไทย

เดือนสิบเอ็ดหรือเดือนตุลาคมเป็นเทศกาลออกพรรษา ชาวบ่อจะทำสำรับกับข้าวไปถวายเพลพระ ฟังเทศน์มหาชาติ

ประเพณีเทศน์มหาชาติ ในวันออกพรรษาชาวบ้านจะเตรียมข้าวปลาอาหารไปถวายพระทั้งตอนเช้า และตอนเพล หลังจากนั้นจะเริ่มเทศน์มหาชาติเป็นภาษาไทยบ้าง ภาษามลายูบ้าง ถ้าไม่มีพระในวัด

เทศน์มหาชาวมอญได้ต้องไปนิมนต์มาจากวัดอื่น

การเทศน์มหาชาติในแต่ละวัดมีกำหนดการดังนี้

วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ จัดทำบุญตักบาตรตอนเช้า ถวาย
สำหรับอาหารคาวหวาน (สลากภัต) ตอนเพลที่วัดโพธิ์ระหัด และมีการ
เทศน์มหาชาติตั้งแต่เวลาเช้าตรู่

วันแรม ๒ ค่ำ เดือน ๑๑ จัดทำบุญตักบาตรตอนเช้า ถวาย
สำหรับอาหาร คาวหวาน (สลากภัต) ตอนเพลที่วัดกลาง และมีการเทศน์
มหาชาติตั้งแต่เวลาเช้าตรู่

วันแรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๑ จัดทำบุญตักบาตรตอนเช้า ถวายสำหรับ
อาหารคาวหวาน (สลากภัต) ตอนเพลที่วัดอัมพวัน และมีการเทศน์
มหาชาติตั้งแต่เวลาเช้าตรู่

วันแรม ๔ ค่ำ เดือน ๑๑ จัดทำบุญตักบาตรตอนเช้า ถวาย
สำหรับอาหารคาวหวาน (สลากภัต) ตอนเพลที่วัดราษฎร์ศรัทธาทำ
และมีการเทศน์มหาชาติตั้งแต่เวลาเช้าตรู่

วันแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ชาวบ้านจะหยุดพัก ๑ วัน เพื่อเตรียมการ
จัดงานประเพณีชักรูปเหมือนหลวงปู่ทอกรัก สุวณฺณสาโร อติต
เจ้าอาวาสวัดอัมพวัน ซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่ชาวบ้านบางชั้นหมากเคารพ
ศรัทธาเป็นอย่างยิ่ง

วันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันชักรูปเหมือนหลวงปู่ทอกรัก
สุวณฺณสาโร

วันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๑๑ ชาวบ้านบางชั้นหมากร่วมกันตักบาตร
พระร้อยที่วัดอัมพวัน

ประเพณีลอยผ้าป่า นับตั้งแต่คืนแรกของการออกพรรษา
ก็จะเริ่มประเพณีทอดผ้าป่า โดยการลอบเรือผ้าป่าจากวัดที่อยู่ทางเหนือ
ของหมู่บ้าน คือ วัดโพธิ์ระหัด ผ่านวัดกลาง วัดทุ่ง ไปยังวัดใต้สุด

ของหมู่บ้าน คือ วัดอัมพวัน เรือผ้าป่าจะมีตะเกียงเจ้าพายุให้แสงสว่าง พร้อมกับเครื่องสำหรับทอดผ้าป่าพายน้าขบวน ใครที่จะร่วมงานก็จะพายเรือตามกันไป โดยเฉพาะหนุ่มๆ สาวๆ จะพายเรือไปรับไปส่งกัน ทำให้มีโอกาสพบปะพูดคุยทำความรู้จักกัน ขบวนผ้าป่าจะพายเรือไปทอดผ้าป่ายังวัดที่ตั้งใจไว้ บางครั้งคืนแรกกับคืนที่ ๒ ยังไม่ทอดลอยเรืออยู่ถึง ๓ คืนแล้วจึงทอดก็มีหรือทอดในเวลารุ่งเช้า ซึ่งในปัจจุบันได้เปลี่ยนจากการใช้เรือมาเป็นการใช้รถยนต์แทน เพราะน้ำในลำคลองตื้นเขิน มีวัชพืชน้ำอยู่เยอะทำให้เรือไม่สามารถผ่านไปได้สะดวกเหมือนแต่ก่อน อีกทั้งการใช้รถยนต์นั้นก็สามารไปได้ทุกที่และสะดวกกว่าทางเรือมาก

เดือนสิบสองหรือเดือนพฤศจิกายน ในเดือนนี้จะมีประเพณีที่เห็นเด่นชัดก็คือ ประเพณีลอยกระทง

ประเพณีลอยกระทง ในช่วงเทศกาลลอยกระทง ชาวบ้านบางขันหมากมีประเพณีร่วมแรงกันตามหมู่บ้านต่างๆ ประดิษฐ์กระทงใบใหญ่เพื่อถวายพระแม่คงคา และขอขมาต่อพระแม่คงคาที่ได้ทำให้แม่น้ำลำคลองสกปรก

ชาวมอญในตำบลบางขันหมาก จังหวัดลพบุรีนั้น เป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมและประเพณีที่มีเอกลักษณ์ของตนซึ่งบางประเพณีนั้น "ได้มีการสืบทอดกันมายาวนาน แต่บางประเพณีก็ได้สูญหายหรือถูกกลืนไป โดยอาจมาจากปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงหรือสภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนไป ซึ่งก็ล้วนแล้วแต่ทำให้ประเพณีของชาวบางขันหมากนั้น ดูน่าค้นหาและสมควรอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี

งานบุญสงกรานต์ที่บางชั้นหมาก

อันษา ทองด้วง

ประเพณีสงกรานต์เป็นประเพณีที่สำคัญของคนไทย เพราะถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ คนไทยจะถือวันสงกรานต์เป็นวันฤกษ์ดี ในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ วันสงกรานต์ของทุกท้องถิ่นจะมีการประกอบพิธี งานบุญเพื่อเป็นสิริมงคลในการเริ่มใช้ชีวิตของปีใหม่ เช่นเดียวกับ คนไทยเชื้อสายมอญ ที่ตำบลบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ก็มีประเพณีงานสงกรานต์และการละเล่นที่น่าสนใจที่แตกต่างจากถิ่นอื่น เช่นกัน

ประเพณีงานบุญสงกรานต์ของคนมอญบ้านบางชั้นหมากนั้น เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านาน ในช่วงวันสงกรานต์นี้คนมอญ บางชั้นหมากนิยมทำบุญตักบาตร เพื่อความเป็นสิริมงคลกับชีวิต การทำบุญของคนมอญบางชั้นหมากจะมีลักษณะเด่น คือ จะไปทำบุญ ที่วัดสี่วัด ซึ่งเป็นวัดของชาวบางชั้นหมาก คือ วัดโพธิ์ระหัด วัดกลาง วัดอัมพวัน และวัดราษฎร์ศรัทธาท่า (วัดทุ่ง)

การทำบุญที่วัดจะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันจนครบห้าวัน เริ่มจากวันที่ ๑๓ เมษายนของทุกปี จะทำบุญพร้อมกันหมดทั้งสี่วัด ชาวมอญบางชั้นหมากเรียกการทำบุญในวันที่ ๑๓ เมษายนนี้ว่า “วัดไหนใครออก” ส่วนนี้ทักสาวนี้หมายความว่าบ้านของใครอยู่ใกล้วัดใด ก็ไปทำบุญวัดนั้น หรือต้นตระกูลของใครเคยทำบุญวัดไหนก็จะพากันไปทำบุญวัดนั้น ต่อมาวันที่ ๑๔ เมษายน จะเป็นการทำบุญประจำที่วัดโพธิ์ระหัด ซึ่งชาวมอญบางชั้นหมากและพระสงฆ์วัดมอญทั้งสี่วัดก็จะมารวมกันที่วัดโพธิ์ระหัด วันที่ ๑๕ เมษายน เป็นการทำบุญรวมที่วัดกลาง วันที่ ๑๖ เมษายน ที่วัดกัมพูวัน และสุดท้ายวันที่ ๑๗ เมษายน เป็นการทำบุญวันสุดท้ายที่วัดราษฎร์ศรัทธาท่า (วัดทุ่ง) การทำบุญในลักษณะนี้แตกต่างไปจากการทำบุญของวัดไทย เพราะชาวมอญบางชั้นหมากจะรู้กำหนดการวันและสถานที่กันโดยอัตโนมัติ เมื่อถึงเวลาก็จะพากันมาทำบุญที่วัดทั้ง ๔ อย่างพร้อมเพรียง

ก่อนที่ชาวมอญบางชั้นหมากจะออกจากบ้านไปทำบุญที่วัด ก็จะจัดแจงเตรียมข้าวปลาอาหารทั้งคาวหวาน เพื่อที่จะไปทำบุญในตอนเช้า อาหารที่นิยมนำไปถวายพระส่วนใหญ่จะเป็นแกงประเภท

แกงเผ็ด เช่น แกงมะตาด แกงหน่อไม้เนื้อ แกงเขียวหวาน แกงป่า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีแกงจืดต่างๆ เช่น แกงจืดวุ้นเส้น แกงจืดตำลึง ต้มมะระยัดไส้ เป็นต้น ส่วนของหวานนั้นจะเป็นพวกขนมแห้ง เช่น ขนมกละแม ข้าวเหนียวแดงกวน มะพร้าวแก้ว ขนมต้ม ขนมเทียน ขนมสาลี เป็นต้น ส่วนผลไม้ที่ชาวมอญบางขันหมากนิยมนำมาถวายพระสงฆ์ก็มีมากมายหลายชนิด เช่น เงาะ ส้ม มังคุด ลำไย ชมพู่ ลิ้นจี่ เป็นต้น

เมื่อถึงเวลาเช้าอากาศที่สดชื่นของวันใหม่เริ่มโสมมาพร้อมกับสายลมอ่อนๆ และแสงอาทิตย์สดใส ชาวมอญบางขันหมากจะพากันออกจากบ้านเพื่อมาทำบุญที่วัด ด้วยใบหน้าที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ประกอบกับเครื่องแต่งกายที่มีสีสันสดใสดูแล้วสบายตา สมัยก่อนนั้นชาวมอญบางขันหมากที่เป็นหญิงจะนิยมสวมเสื้อสายดอกหรือลายลูกไม้กับผ้าซิ่น ฝ่ายชายจะนิยมนุ่งโสร่งและสวมเสื้อคอกลม

สีขาวแขนสั้น

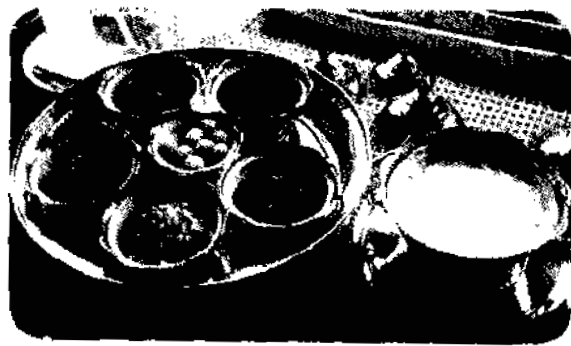
แต่ในปัจจุบัน

เห็นจะมีแต่คนสูงอายุเท่านั้นที่แต่งกายแบบนี้ เพราะชาวบางขันหมากรุ่นหลังๆ จะแต่งกายตามสมัยนิยมก็เป็นส่วนมาก แต่ก็ดูดีตามยุคสมัย

พิธีงานบุญในตอนเช้าจะเริ่มจากการตักบาตรอาหารคาวหวาน เมื่อตักบาตรเสร็จแล้ว ชาวบ้านก็จะเอาดอกไม้รูปเทียนไปสักการะบูชาพระพุทธรูปองค์ใหญ่ประจำวัดบนศาลา และรอฟังพระสวดเจริญพระพุทธมนต์

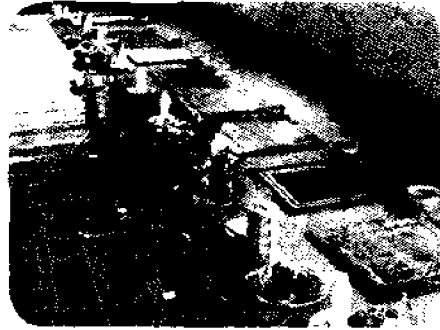
พระสงฆ์ของวัดมอญบางชั้นหมากจะสวดมนต์เป็นภาษามอญทุกเทศกาลที่สำคัญ แต่จะมีการสวดเป็นภาษาไทยบ้างเป็นบางครั้งถ้ามีการนิมนต์พระสงฆ์จากวัดไทยในตำบลมาสวดร่วมกัน หลังจากพระสงฆ์สวดมนต์ในช่วงแรกเสร็จแล้วก็จะฉันภัตตาหารเช้า หลังจากฉันเสร็จแล้วก็จะสวดชกบังสุกุลให้กับผู้ที่ล่วงลับ จากนั้นพระสงฆ์ก็จะสวดบูชาพระรัตนตรัยเป็นอันจบพิธีในตอนเช้า

หลังจากการทำบุญในตอนเช้าเสร็จแล้วชาวบ้านก็จะทยอยกันกลับบ้าน เหลือแต่ผู้เฒ่าผู้แก่ คนสูงอายุจับกลุ่มคุยกันอยู่ในบริเวณวัด ส่วนคนที่กลับไปบ้านก็จะเตรียมอาหารเพลเพื่อไปเลี้ยงเพลพระในตอนกลางวันอีก ชาวมอญบางชั้นหมากนิยมทำข้าวแช่ไปถวายพระในตอนเพล และถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติกันมาช้านานแล้ว

ข้าวแช่เป็นอาหารที่ขึ้นชื่อและเป็นของสำคัญประจำงานบุญในช่วงวันสงกรานต์ เพราะข้าวแช่ถือเป็นข้าวมงคลที่ใช้บูชาต่อเทวดาในเทศกาลสงกรานต์ ข้าวแช่มีลักษณะเป็นข้าวหุงสุกเรียงเม็ดแช่อยู่ในน้ำฝนต้มสุกที่ทิ้งไว้ให้เย็นแล้วอบด้วยเทียนหอม ลอยด้วยดอกมะลิ ๑-๒ ดอก ปัจจุบันนิยมนำน้ำแข็งป่นมาผสมเพื่อเพิ่มความสดชื่นให้กับผู้รับประทาน เครื่องเคียงของข้าวแช่ มีมากมายหลายชนิด

ไม่ว่าจะเป็น ไชโยผ้าตัดหวาน ปลาหวาน ปลาป่น หมูแตกเดี่ยว หมูหวาน ลูกกะปิทอดและเครื่องเคียงอื่นๆ อีกมากมาย ภาชนะที่นิยมใส่ข้าวแช่ไปทำบุญเลี้ยงเพลพระที่ วัดมักนิยมใส่ข้าวแช่ในขันเงินบ้างก็ใส่ในหม้ออวยมีหูหิ้ว ส่วนเครื่องเคียงก็ใส่เป็นโตถือหิ้วมาหิ้วต ถ้าเปรียบเทียบสมัยก่อนกับปัจจุบัน เมื่อถึงเวลาเพลแล้วขึ้นมาบนศาลาอาหารที่ชาวบางชั้นหมากหิ้วมากก็เห็นจะมีแต่ข้าวแช่ แต่สมัยนี้การเลี้ยงข้าวแช่

ตอนเพลเริ่มลดน้อยลง ชาวบ้านนิยมหันมาเลี้ยงเพลด้วยข้าวสุกกับแกงเผ็ดและแกงจืดกันมากขึ้น เพราะทำสะดวกและหาซื้อได้ง่าย ซึ่งนำเสียดายมากหากประเพณีการเลี้ยงเพลพระด้วยข้าวแช่จะหายไป ในปัจจุบันวัดโพธิ์ระหัดและวัดอัมพวันยังนิยมเลี้ยงเพลพระด้วยข้าวแช่กันอยู่เป็นประจำทุกปี แต่วัดกลางและวัดทุ่งกลับมีการเลี้ยงเพลพระด้วยข้าวแช่กันน้อยลง

หลังจากการถวายภัตตาหารเพลเสร็จแล้ว ยังมีพิธีสวดมนต์ชกบังสกุลในตอนบ่ายบนศาลาอีกครั้ง การชกบังสกุลในช่วงวันสงกรานต์ของชาวมอญที่นี่ เป็นพิธีที่สำคัญที่ขาดไม่ได้เลยเพราะเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ วัดมอญทั้งสี่วัดจะสวดชกบังสกุลคล้ายๆ กัน โดยสวดชกบังสกุลเป็นภาษามอญ แบ่งเป็นสองช่วง

คือช่วงเช้าจะชักบังสุกุลหลังจากทำพิธีบุญบนศาลาเสร็จแล้ว ชาวมอญบางชั้นหมากจะนำน้ำอบและอาหารคาวหวานใส่สำรับเล็กๆ ไปวาง

หน้าเจดีย์บรรจุน้ำของต้นตระกูลตน จากนั้นก็รอกจนกว่าพระสงฆ์จะลงมา สวดชักบังสุกุลให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ส่วนอีกช่วงหนึ่งคือ ตอนหลังจาก ถวายภัตตาหารเพลแล้ว ชาวมอญที่อยู่วัดหลังจากทำบุญในตอนเช้าเสร็จแล้ว บางบ้านก็เอาโกศกระดูก

ของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว มาวางรวมกันบนศาลา พระสงฆ์ก็จะทำพิธีสวดชักบังสุกุลรวม การทำพิธีชักบังสุกุลกระดูกนั้นเป็นการอุทิศส่วนบุญกุศลให้กับบรรพบุรุษ และผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ให้ได้รับส่วนบุญที่ลูกหลานร่วมกันทำส่งไปให้เพื่อระลึกถึงคุณงามความดีเป็นการแสดงความกตัญญูรู้คุณ

ต่อจากการทำพิธีชักบังสุกุลเสร็จแล้วก็จะมีการสร้างน้ำพระ แต่ก่อนจะสร้างน้ำพระ ทางวัดแต่ละวัดจะจัดให้มีการเล่นต่างๆ สมัยก่อนนั้นมีการร้องรำทำเพลงกันในหมู่หนุ่มสาวและมีการเล่นที่กระชับสัมพันธ์ไมตรี เช่น การเล่นสะบ้า การเล่นลูกช่วง เป็นต้น โดยเฉพาะการเล่นสะบ้าของคนมอญบางชั้นหมากจะนิยมเล่นกันที่ลานวัด สมัยก่อนเล่นกันเกือบทุกวัด แต่ปัจจุบันนิยมเล่นกันเฉพาะที่วัดกลางวัดเดียว เพราะวัดนี้เป็นศูนย์รวมของคน

ที่ชอบเล่นส่ำมากที่สุด ส่วนวัดอื่นก็มีเล่นบ้างแต่จะเล่นกันเฉพาะ มีงานสำคัญ เช่น ในช่วงวันสงกรานต์ วัดอัมพวันจะจัดให้มีการแข่งขัน ทอยส่ำกันในวันที่ ๑๖ เมษายน ส่วนวัดโพธิ์ระหัด และวัดทุ่ง ปัจจุบันจะไม่ค่อยนิยมเล่นกัน

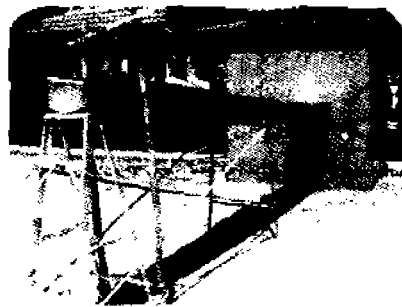

ในระหว่างการสรงน้ำพระ ชาวบ้านบางส่วนก็จะเล่นส่ำ หรือไม่กี่ชมมหรสพต่างๆ ในวัด ไม่ว่าจะเป็นการร้องตะแบมมอญ การร้องเพลงน้อย ในปัจจุบันนี้ มีการนำวงดนตรีสดริมาแสดง ให้คนในหมู่บ้านได้ชม ซึ่งชาวบ้าน

ก็จะออกมาร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนาน พอถึงเวลาประมาณ บ่ายโมงกว่าๆ ชาวบ้านก็จะพากันมาที่ลานวัดเพื่อที่จะรอสรงน้ำพระ

การสรงน้ำพระของคนมอญบางขันหมากจะแตกต่างจากวัดอื่น คือ วัดทั้งสี่วัดได้แก่ วัดโพธิ์ระหัด วัดกลาง วัดอัมพวันและวัดทุ่ง จะสร้างเป็นห้องสรงน้ำสี่เหลี่ยม

ขนาดเล็ก มุงด้วยสังกะสีและ ต่อรางน้ำขนาดยาวพาดระหว่าง ตัวห้องสรงน้ำกับชายฝั่งที่ตั้งไว้ สำหรับให้ชาวบ้านเทน้ำอบ น้ำหอม ที่ลอยด้วยดอกไม้ ให้น้ำไหลผ่านรางไปยังพระสงฆ์

ที่อยู่ในห้องสรงน้ำ ก่อนที่จะสรงน้ำพระภิกษุจะต้องสรงน้ำพระพุทธรูป ที่ทางวัดเตรียมไว้ก่อน เมื่อมีการสรงน้ำพระจะมีเสียงดนตรี กลองยาว บรรเลงเพลงประกอบการสรงน้ำพระด้วย ช่วยให้เกิดความสนุกและ

อึมอึมมากขึ้น เมื่อสร้งน้ำพระองค์แรกแล้ว พระสงฆ์รูปต่อๆ ไป ที่รออยู่บนศาลาก็จะค่อยๆ ทะยอยตามกันลงมาสร้งน้ำกันทีละรูป จนครบทุกรูป เมื่อพระสงฆ์ลงมาสร้งน้ำครบทุกรูปแล้ว ชาวบ้าน ก็จะพากันมาร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนานกับวงดนตรีที่ทางวัด จัดหามาเล่นในช่วงวันสงกรานต์ สร้างความอึมอึมใจ ได้ทั้งบุญและความสนุกสนานกันถ้วนหน้า

หลังจากที่สร้งน้ำพระเสร็จแล้วชาวบ้านบางชั้นหมาก จะกลับไปเล่นน้ำสงกรานต์กันที่บ้าน และทำพิธีรดน้ำดำหัว ขอพรผู้ใหญ่ เพื่อเป็นสิริมงคลให้กับตนเอง หอดกเย็นเวลาประมาณ ๔-๕ โมงเย็น ชาวบางชั้นหมากก็จะมารวมตัวกันที่ลานวัดอีกครั้งหนึ่ง เพื่อร่วมกัน ถวายพระเจดีย์ทราย โดยเชื่อว่าการก่อพระเจดีย์ทรายเป็นประเพณี คัดดีสิทธิ์อีกประเพณีหนึ่ง เพราะพระเจดีย์ทรายถือได้ว่าเป็นพระ องค์หนึ่งที่เราต้องเคารพสักการะ การก่อพระเจดีย์ทรายนั้น สมัยก่อน ชาวบ้านจะขนทรายจากที่บ้านของตน ซึ่งอาจจะเอาทรายจากลำคลอง หรือทรายที่ใช้ก่อสร้างบ้านเรือน แต่ในปัจจุบันไม่มีใครหิ้วทราย

จากบ้านมาก่อพระเจดีย์ทรายอีกแล้ว วัดทั้งสี่วัดจึงต้องเตรียมทราย โดยการสั่งซื้อมา เพื่อเตรียมไว้ให้ชาวบ้านมาร่วมกันก่อพระเจดีย์ทราย หลังจากการก่อพระเจดีย์ทรายแล้ว ทางวัดก็จะเอาทรายนั้นไปก่อสร้างสิ่งต่างๆ ภายในวัด หรือบูรณะในส่วนที่ชำรุดให้กลับมาสสมบูรณ์

ธรรมเนียมการก่อพระเจดีย์ทรายของชาวมอญบางขันหมาก แตกต่างจากที่วัดอื่นๆ ตรงที่ การก่อพระเจดีย์ทรายจะเป็นตัวกำหนด วันสงกรานต์ของวัดทั้งสี่ กล่าวคือ ในวันที่ ๑๓ เมษายนของทุกปี จะมีการก่อพระเจดีย์ทรายที่วัดโพธิ์ระหัดในตอนเย็น พอถึงวันที่ ๑๔ เมษายน ก็จะมีการสงกรานต์ในตอนกลางวัน ที่วัดโพธิ์ระหัด ตอนเย็นของวันที่ ๑๕ เมษายน จะมีการก่อพระเจดีย์ทรายที่วัดกลาง ในวันที่ ๑๕ เมษายน ช่วงบ่ายก็มีการสงกรานต์ที่วัดกลาง พอตกเย็น ก็จะมีการก่อพระเจดีย์ทรายที่วัดอัมพวัน ในวันที่ ๑๖ เมษายนก็จะมี การสงกรานต์ที่วัดอัมพวันในตอนบ่าย และในตอนเย็นของวันเดียวกัน ชาวบ้านก็จะพากันไปก่อพระเจดีย์ทรายที่วัดทุ่ง และในวันที่ ๑๗ เมษายน ก็จะมีการสงกรานต์ที่วัดทุ่งในตอนประมาณบ่ายโมง

ซึ่งเป็นการลงน้ำพระวัดสุดท้ายและเป็นวันสุดท้ายด้วย

การก่อพระเจดีย์ทรายสมัยก่อนจะก่อกันด้วยจิตศรัทธา เพราะจะได้ผลบุญมาก ปัจจุบันเพิ่มการแข่งขันการก่อพระเจดีย์ทราย

โดยมีของรางวัลมาเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของชาวบ้านให้เข้ามาก่อพระเจดีย์ทรายด้วย ใครที่ก่อพระเจดีย์ทรายได้สวยงามที่สุด ผู้นั้นก็จะได้รับรางวัลชนะเลิศ เป็นรางวัลต่างๆ เช่น หม้อหุงข้าว ตูเย็น พัดลม เป็นต้น และเมื่อก่อ

เจดีย์พระทรายเสร็จแล้ว ผู้ที่เป็นเจ้าของเจดีย์พระทรายก็จะนำเอาข้าวปลาอาหารสำหรับเลี้ยงๆ ไปบูชาพระเจดีย์ทรายของตน พอดกเย็นพระสงฆ์จะทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์เย็น หรือที่เรียกกันว่า "สวดมนต์เย็น" เพื่อความเป็นสิริมงคลกับผู้ที่เข้ามาร่วมฟังพระสวด และเป็นกิจสำคัญของพระสงฆ์อีกอย่างหนึ่งที่จะต้องทำในช่วงวันสงกรานต์

การทำบุญสวด ทั้งห้าวัน ของชาวมอญบางชั้นหมากจะเป็นพิธีทางศาสนาที่คล้ายคลึงกัน และเป็นประเพณีงานบุญที่มีเอกลักษณ์ เพราะชาวบ้านบางชั้นหมากทุกคนถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมา

ช้านาน และสืบทอดกันมาจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน เป็นประเพณีที่ทุกคนในครอบครัวจะกลับมาอยู่รวมกันอย่างพร้อมหน้า มาร่วมงานบุญ ได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กับญาติพี่น้องเพื่อนฝูง แสดงถึงสายสัมพันธ์ ยันต์ของคนในหมู่บ้าน ถึงแม้ว่าปัจจุบันกิจกรรมบางอย่างที่เคยกระทำกันมาตั้งแต่อดีตจะสูญหายไปบ้าง แต่ก็ยังคงหลงเหลือร่องรอยให้เห็น หากชาวมอญบางขันหมากยังคงร่วมมือร่วมใจกัน ช่วยกันอนุรักษ์รักษาสานต่อประเพณีนี้ให้อยู่คู่วิถีชีวิต วัฒนธรรมที่ช่วยสร้างความงดงามให้ชีวิตเช่นนี้คงไม่สูญหายไปแน่นอน

สละบ้ามอญ...ที่บางชั้นหมาก

ปวีณวิภา ภู่อส

การเล่นพื้นบ้านของไทยเรานั้นมีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยทั้งหมดเกิดขึ้นมาจากความคิดของมนุษย์ทั้งรูปแบบและกติกาการเล่น ซึ่งได้รับการสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ จากคนหนึ่ง มาสู่อีกคนหนึ่ง และยังคงมีการเล่นมาจนถึงทุกวันนี้

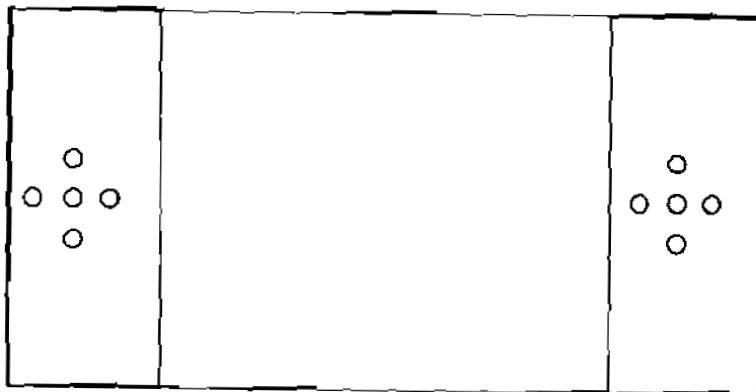
การเล่นของไทยมีมากมายหลายอย่าง แต่สำหรับการละเล่นพื้นบ้านของชาวไทยเชื้อสายมอญ ในตำบลบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ยังมีผู้ที่ให้ความสนใจเล่นการเล่นพื้นบ้านอยู่จำนวนมาก การละเล่นที่ยังคงพบคือ การเล่นผีสู้่ม การเล่นเพลงระบำ การรำวง แต่ที่เห็นเด่นชัดและคนในพื้นที่ให้ความสนใจเป็นพิเศษคือ การเล่นสละบ้าม

ถ้าพูดถึงการเล่นสละบ้ามแล้วหลายๆคนอาจจะนึกถึงหนุ่มสาวชาวมอญที่แต่งกายตามวัฒนธรรมมอญ หรือมองอีกมุมหนึ่งเป็นการร้องและการรำมอญ แต่เมื่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงไป ทำให้การละเล่นของชาวบางชั้นหมากเปลี่ยนแปลงไปด้วย

การเล่นสเก็ตน้ำแข็งของชาวเดนมาร์ก มีลักษณะการเล่นคล้ายกับการเล่นสเก็ตน้ำแข็งทั่วไป แต่ต่างที่การตั้งลูกสเก็ตน้ำแข็งจะเป็นกลุ่มและโยนลูกสเก็ตน้ำแข็งให้ถูกลูกสเก็ตน้ำแข็งที่ตั้งอยู่ลุ่มทั้งหมดจึงจะชนะ การโยนก็จะมีท่าทางมากมายเหมือนการเล่นสเก็ตน้ำแข็งก่อน

การเล่นสเก็ตน้ำแข็งที่จัดขึ้นในเทศกาลสงกรานต์ คือวันที่ ๑๕ เมษายนของทุกปี ที่วัดกลาง ตำบลบางขันหมาก ก่อนที่จะถึงวันทุกคนจะมาซ้อม เพื่อฝึกความแม่นยำ และความสามัคคีในหมู่คณะ ในการแข่งขันนั้นผู้ชนะจะได้รับรางวัล แต่รางวัลนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการเล่นเท่านั้น สิ่งสำคัญที่มีค่ามากกว่ารางวัล คือทุกคนต่างมีความสนุกสนานเพลิดเพลิน จิตใจแจ่มใส ทำให้อารมณ์ดี และยังช่วยให้อุณหภูมิร่างกายอบอุ่นร่วมกันอย่างสามัคคีและเข้าใจกันอีกด้วย

การเล่นสเก็ตน้ำแข็งจะต้องเตรียมตั้งแต่สถานที่อุปกรณ์และกติกาต่างๆ ทำให้เห็นคุณค่าจากการเล่นอย่างน่าสนใจ กล่าวคือ

สถานที่เล่นนั้น ใช้บริเวณลานดินเรียบ มีพื้นที่ยาวประมาณ ๘-๑๒ เมตร กว้างประมาณ ๖ เมตร จึงมักเล่นกันบริเวณลานวัด ก่อนเล่นควรจัดสนามให้มีพื้นเรียบโดยตลอด เข็มเส้นเริ่มยาวขนาน

กับขอบสนามทั้ง ๒ ด้าน มีระยะห่างจากขอบสนามเข้ามาด้านละประมาณ ๒ เมตร จากกึ่งกลางเส้นเริ่มและขอบสนามทั้ง ๒ ด้าน ให้ตั้งลูกสะบ้าลูกหนึ่งไว้ ๑ ลูก เรียกว่า ตัว จากนั้นจึงวางหัว หาง และปีกทั้งสองข้าง ล้อมรอบตัว โดยวางห่างจากตัวประมาณครึ่งเมตร และให้หัวทั้งสองข้างหันเข้าหากันกลายเป็นรูปสี่เหลี่ยมด้านเท่า หันมุมเข้าหากัน ดังรูป

อุปกรณ์การเล่น มีลูกสะบ้าทอยและลูกสะบ้าตั้ง ลักษณะของลูกสะบ้าทำมาจากแก่นไม้แข็งและเหนียว แตกยาก เช่น ไม้มะขามหรือไม้เนื้อแข็งอื่นๆ มีลักษณะแบนขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑๐-๑๒ เซนติเมตร หนาประมาณ ๒ เซนติเมตร ด้านหนึ่งแบน อีกด้านนูนกลม

ส่วนกติกาการแข่งขันนั้นจะต้องมีกรรมการอย่างน้อย ๑ คน เพื่อทำหน้าที่ควบคุมการเล่นและตัดสินการแข่งขัน ผู้เล่นแต่ละคนต้องยืนหลังเส้นเริ่มของตนเท่านั้น

วิธีเล่นเริ่มจากการแบ่งผู้เล่นออกเป็น ๒ ฝ่ายฝ่ายละเท่าๆกัน ประมาณฝ่ายละ ๒-๔ คนขึ้นไป แล้วให้ผู้เล่นทั้ง ๒ ฝ่าย ตกลงกันว่าฝ่ายใดจะเริ่มทอยก่อน เมื่อตกลงกันได้แล้วผู้เล่นแต่ละฝ่ายจะถือ

ลูกสะบ้าทอยไว้คนละ ๓ ลูก แล้วไปยืนเตรียมพร้อมอยู่หลังเส้นเริ่มของฝ่ายตน หันหน้ามาทางกลุ่มลูกสะบ้าที่ตั้งในสนาม

เริ่มเล่นโดยผู้เล่นที่มีสิทธิ์ได้เล่นก่อนจะเป็นผู้ทอยลูกสะบ้าของตนทีละลูก พยายามทอยให้โดนลูกสะบ้าที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามล้มให้มากที่สุด ทอยจนครบ ๓ ลูก จากนั้นจะเป็นโอกาสของผู้เล่นฝ่ายหนึ่งซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามได้ทอยบ้าง ผู้เล่นที่ทอยทีหลังนี้จะต้องทอยให้ถูกลูกสะบ้าที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามล้มเช่นกัน และเปลี่ยนกันเช่นนี้เรื่อยไป

ผู้เล่นคนใดสามารถทอยลูกสะบ้าที่ตั้งอยู่ฝั่งตรงข้ามให้ล้มได้ทั้ง ๕ ลูกหมดก่อนจะเป็นผู้ชนะ การเล่นจนแพ้ชนะนี้ เรียกว่า "หมด ๑ กระดาน"

เมื่อมีการแพ้ชนะกันแล้ว ๑ กระดานจะต้องเล่นกระดานที่ ๒ ต่อไป ซึ่งเรียกว่า "กระดานแก้" คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เล่นที่เป็นฝ่ายเล่นทีหลังเริ่มเล่นก่อน และดำเนินการเล่นเช่นเดียวกับกระดานแรก

เมื่อจบการเล่น ๒ กระดานแล้ว ผู้เล่นฝ่ายใดชนะติดต่อกัน ๒ กระดาน จะถือว่าเป็นผู้ชนะโดยเด็ดขาด แต่ถ้าชนะฝ่ายละกระดาน

จะถือว่าเสมอกันต้องเล่นใหม่อีกจนกว่าจะรู้ผลแพ้ชนะ

การเล่นสะพานให้คุณค่ากับตัวผู้เล่นในหลายๆด้านทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และสังคม

การเล่นสะพานมีผลต่อการออกกำลังกายในลักษณะของการเดิน การโยน หรือทอยลูกสะพานไปให้ถูกลูกสะพานที่ตั้งอยู่ตามตำแหน่งต่างๆ เป็นการส่งเสริมในด้านความสัมพันธ์ใน การเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดความแม่นยำขณะเดียวกัน ผู้เล่นจะต้องรักษาสภาพของจิตใจให้มั่นคง มีความสุขุม รอบคอบ มีสมาธิในการทอย เพื่อให้เกิดความแม่นยำ ตามที่ต้องการ ส่งเสริม ความเชื่อมั่นในตัวเอง และความกล้าตัดสินใจ ด้วยเหตุที่การเล่นเป็นการแข่งขัน มีการประลองความสามารถ ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความสนุกสนาน ตื่นเต้นเร้าใจ และท้าทาย ทำให้เกิดอารมณ์เพลิดเพลินแจ่มใส รู้จักการแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสม เมื่อรู้สึกดีใจ เสียใจในการเล่นของตัวเองและคู่แข่ง ผู้เล่นก็ต้องควบคุมอารมณ์ของตนให้ได้ด้วย

การเล่นสะพาน แต่ละครั้งผู้เล่นจะต้องพิจารณาว่าจะทอยให้ถูกลูกสะพานลูกไหนก่อน เป็นการวางแผนการเล่นล่วงหน้า การทอยใน

แต่ละครั้งจะต้องหาวิธีว่าจะทอยอย่างไร ทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับแรง ทิศทางและการเล็งเป้าหมาย

เนื่องจากการแข่งขันระหว่างผู้เล่น ๑ ถึง ๓ คน ทำให้เกิดความสามัคคี และเกิดความสนิทสนม ด้พุดคุยตกลงกันมีการปฏิบัติ ตามข้อตกลง ยอมรับผลการเล่นของตนเอง และคู่แข่งรู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับคู่แข่ง การเล่นสะบ้า จึงทำให้เกิดพัฒนาการด้านต่างๆ โดยอัตโนมัติ

การเล่นสะบ้า เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่ควรแก่การอนุรักษ์ ให้คนรุ่นใหม่สืบทอดการเล่นสะบ้าต่อไป ดังนั้นเยาวชนในหมู่บ้าน ควรหันมาเล่นสะบ้า อีกทั้งยังเป็นการช่วยลดปัญหาการติดยาของคนในชุมชนอีกทางหนึ่ง เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม ตำบลบางชั้นหมากอีกด้วย

คำทักทายในบ้านบางชั้นหมาก

ขวัญนาศ สุวรรณวัฒน์

การทักทายเป็นสิ่งที่มีมนุษย์ ปฏิบัติอยู่เป็นประจำทุกชาติ ทุกคน เพราะมนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคม มีการใช้ภาษาเพื่อการติดต่อสื่อสาร สื่อความหมายสื่อความรู้สึกซึ่งกันและกัน คำทักทายถือว่าเป็นการสื่อสาร อีกทางหนึ่ง ที่สร้างความรักความผูกพัน แสดงให้เห็นความเป็นมิตร แสดงไมตรีที่ต่อกัน ทำให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

การทักทายมีหลากหลาย แต่ละที่แตกต่างกันไปตามสังคม และวัฒนธรรม ของแต่ละชาติ แต่ละภาษา สังคมไทยมีการยกมือไหว้ กล่าวคำสวัสดิ เป็นการทักทายเมื่อได้พบกันแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรม ของไทย สังคมตะวันตกนั้นมีการจับมือเมื่อพบกันเป็นการทักทายของ วัฒนธรรมทางตะวันตก เช่นเดียวกับชาวมอญที่บ้านบางชั้นหมาก ซึ่งมีการทักทายที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมของมอญ

เมื่อผู้เขียนได้เข้าไปศึกษา ข้อมูลจากชาวมอญบางชั้นหมาก โดยมีคุณลุงจำปี ชื่อสัตย์ คุณยายชั้น กรอบเพชร และคุณลุงประภาส

สังวรอ่อน เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการทักทายของชาวมอญบางชั้นหมากที่ใช้พูดทักทายกันเป็นประจำ

เมื่อชาวมอญพบกันจะทำทักทายกันโดย“อะโงว”คือการยกมือไหว้ แสดงออกให้เห็นว่าเป็นการทำความเคารพทักทายกันอย่างอ่อนน้อม ในการทักทายบางครั้งก็ไม่ได้แสดงออกด้วยคำพูด เพียงการแสดงท่าทาง ก็สามารถสื่อสารกันเข้าใจ นอกจากการทักทายโดยการยกมือไหว้ ชาวมอญบางชั้นหมากยังมีการทักทายในโอกาสต่างๆ เมื่อมาพบกัน ก็จะทักทายด้วยภาษามอญว่า “อาลอเรา” คือ ไปไหนกัน ก็จะได้คำตอบกลับมาว่า “ฮาโกสกะโหลน” คือ ไปทำงานนั่นเอง การถามไถ่ถึงความ เป็นอยู่ว่าสบายดีไหม ภาษามอญก็จะใช้คำว่า “หม่อง หยิบ หม่อง ยา” ผู้ที่ถูกทักสบายดีก็จะตอบกลับว่า “แม็งะ เอง ระอาว” หรือเมื่อพบกันตอนเช้าที่ชาวมอญจะพูดถามกันบ่อยๆ ว่า “อะลอ” แปลว่าไปไหน ก็จะได้คำตอบว่า “อาัยก” ไต่ตลาด ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของชาวมอญในตอนเช้าของทุกๆ วัน ที่ต้องเดินทางไปตลาดเพื่อหาซื้อ กับข้าว

นอกจากคำทักทายที่ใช้ในโอกาสพบกันแล้ว เมื่อต้องลากัน ชาวมอญบางชั้นหมากก็มีการใช้ภาษามอญบอลาเช่นกัน ด้วยคำว่า “อาตุย” แทนการบอกว่าไปแล้วนะ หรือ “อะระนะห์” คือ ไปหละนะ และ “อากลางะห์” ซึ่งหมายถึงไปก่อนนะ คำพูดเพื่องสั้นๆ ไม่กี่คำ แต่สามารถสื่อสารให้รู้ทั่วกันว่าชาวมอญแสดงความเคารพกันตลอด และเป็นผู้ที่ไปลามาไหว้

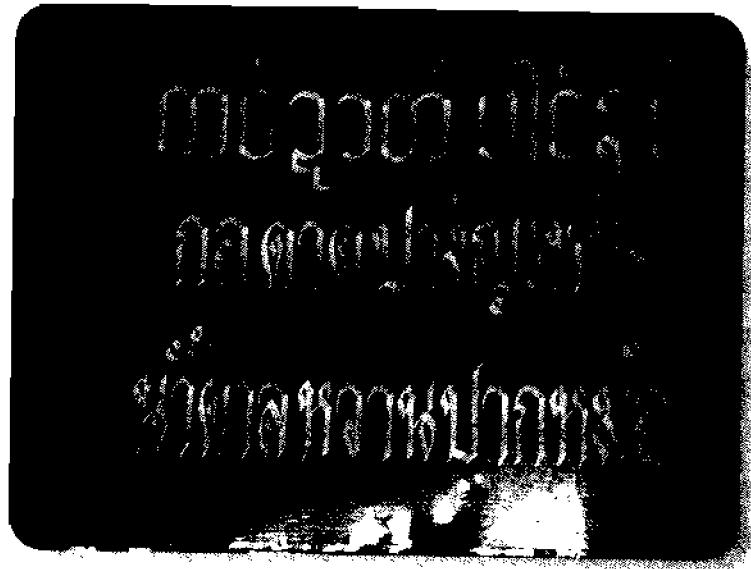
เมื่อต้องการแสดงความดีใจ ชื่นชม ยินดี แสดงความรู้สึกต่อผู้อื่น ดีใจเมื่อได้พบเจอชาวมอญจะกล่าวคำว่า “ฮั้ว มิจอตญฮั้วเกอะเรอปี” หรือแสดงการชื่นชมผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิต “อาค่อห์เจี้ยะราเลนา” แปลว่า ไปได้ดีได้ดีแล้วสินะ นอกจากนี้ยังมีการกล่าวชมผู้หญิงที่มี

รูปร่างงดงามว่า เธอสวยจริงๆ ค่ะ “ปี แดชะ แกวะ” กล่าวชมผู้ชายที่แต่งตัวภูมิฐานว่า “กยังโก้”

การทักทายของชาวมอญ เมื่อมีผู้มาเยือนก็จะทักทายเจ้าบ้านว่า “หม่อง หยิบ หม่อง ยา” เป็นการกล่าวถามถึงความเป็นอยู่ของเจ้าบ้านว่าสบายดีไหม เพื่อให้เจ้าบ้านเกิดความปิติยินดี

หลังจากนั้น เจ้าบ้านก็จะแสดงน้ำใจโดยการเชิญเข้าบ้านว่า “นาลูบเคล็ง อาได เฮาคลาเล” ซึ่งจะเห็นได้ว่าคนไทยก็มีการต้อนรับเช่นนี้เหมือนกัน ต่างกันแต่ภาษาที่ใช้ เจ้าบ้านบางท่านดีใจก็จะชวนกินข้าว “กัก เจี้ยะ เป็ง” หรือเชิญดื่มน้ำ “เซ็งตัก” เมื่อคุยธุระเสร็จแล้วผู้มาเยือนต้องกลับ ก็กล่าวลาเจ้าบ้านด้วยภาษามอญว่า “อากลานะห์” คือ ไปก่อนนะ เจ้าบ้านก็อาจจะกล่าวตอบว่า “อาดุยเกลิงบลอนนะห์” หมายถึง ไปแล้วมาอีกนะ เป็นการกล่าวลาที่ผู้ฟังรู้สึกดี เป็นการแสดงถึงความเป็นไมตรีที่ดีต่อกันทั้งเจ้าบ้านและผู้มาเยือน

คำทักทายของชาวมอญในปัจจุบันใช้กันเป็นประจำทุกวัน แต่ส่วนมากที่ผู้ที่จะพูดภาษามอญโดยตลอดทุกคำนั้น มักจะเป็นผู้ที่มีอายุ ๔๕ ปีขึ้นไป เนื่องจากมีพื้นฐานความรู้ และเข้าใจภาษามอญพอสมควร เด็กๆ ก็อาจจะพูดได้บ้าง แต่ก็มีผลผสมผสานกลมกลืนไปกับภาษาไทยบ้าง เพราะพ่อแม่ ครูผู้สอนที่โรงเรียนจะใช้ภาษาไทยกับเด็ก แต่อย่างไรก็ตามการทักทายก็ยังอยู่กับสังคมมอญ ในปัจจุบันการทักทายของคนแต่ละสังคมนั้นช่วยสะท้อนให้เราได้เห็นถึงวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ และยังเป็นการแสดงมิตรไมตรีที่ดีต่อกันตลอดไป

สำนวนชวนให้คิด

สุพรรณษา กักแสง

สำนวน คือ ถ้อยคำที่เรียบเรียงขึ้น บางครั้งก็เรียกกันว่า สำนวนโวหาร สำนวนเป็นถ้อยคำหรือข้อความที่สืบทอดกันมานานแล้ว อาจจะเป็นถ้อยคำหรือเนื้อความที่มีขนาดเนื้อความเพียงสั้นๆ แต่มีความหมายมาก สำนวนมีไว้เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร และอบรมสั่งสอนลูกหลานเพื่อให้ได้คิดและเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ ในสิ่งที่ดีทำในสิ่งที่ถูกต้อง และสำนวนยังมีบทบาทหน้าที่มาแต่โบราณ สืบทอดกันมาหลายต่อหลายรุ่นจนมาถึงปัจจุบัน ซึ่งสำนวนนี้ยังถือได้ว่าเป็นมรดกล้ำค่าอีกชิ้นหนึ่งของมนุษย์เรา

เมื่อช่วงปิดภาคเรียนที่ผ่านมา คือ ช่วงเดือน เมษายน ๒๕๕๑ ผู้เขียนได้มีโอกาสไปเก็บข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวมอญบางขันหมาก จังหวัดลพบุรี และได้พบว่าชาวบางขันหมากนั้นก็ยังมีสำนวนต่างๆ เพื่อใช้อบรมสั่งสอนกันเหมือนคนไทยแท้ๆ อย่างเรา เพียงแต่สำนวนที่หลงเหลืออยู่มีจำนวนน้อยมากทำให้ผู้เขียนเกิดความสนใจเกี่ยวกับ

สำนวนมอญ ผู้เขียนจึงไปสอบถามเรื่องสำนวนของชาวมอญกับผู้รู้อย่างลุงจำปี ชื่อสัตย์, ป้าทองหล่อ ศรีทองและป้ามะยม สังฆวรอ่อน ทำให้ทราบความหมายเกี่ยวกับสำนวนต่างๆ จึงอยากเล่าสู่กันฟัง

สำนวนมอญที่ได้พบนั้นก็ทำให้ได้ทราบถึงวิถีชีวิตของชาวมอญว่าชาวมอญนั้นมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง มีความขยันหมั่นเพียรและมีความประมาทตน ซึ่งเป็นลักษณะของคนดี เนื่องจากสำนวนต่างๆ ที่พบสามารถบ่งบอกถึงลักษณะนิสัยของชาวมอญได้เป็นอย่างดี และยังมีสำนวนที่ให้แง่คิดต่างๆ ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

ชะลอมไม่รู้ตัว ชะลอมต้องจมน้ำ สำนวนนี้กล่าวถึงบุคคลที่ไม่รู้จักตัวเอง อย่างเช่น คนไม่มีเงิน แต่ก็ใช้เงินเสียจนเกินตัว จนเป็นหนี้เป็นสิน เปรียบได้กับชะลอม เพราะชะลอมมีรูเต็มไปหมด แต่ชะลอมก็ยังไม่รู้ตัวเองว่าถ้าต้องลงไปอยู่ในน้ำแล้ว ก็จะทำให้ชะลอมต้องจมน้ำหายไป สำนวนนี้ต้องการเตือนให้ผู้คนรู้จักประมาณตน รู้จักตัวของตัวเอง

กินมะระทำใบหน้าสดชื่น สำนวนนี้คือคนที่มีเรื่องไม่สบายใจ มีเรื่องกังวลใจ แต่ก็ยังทำหน้าที่ระรื่นกลบเกลื่อนไว้ไม่ให้ใครได้รับรู้ นั่นเอง ซึ่งก็เหมือนกับสำนวนไทยของเราที่ว่า "หน้าชื่นอกตรม"

เชื่ออาจารย์ดัมหีนเป็นมันนง สำนวนนี้หมายถึงคนที่เชื่อฟังพ่อแม่ ครู อาจารย์ ทำตามคำแนะนำ กอปรม สั่งสอนของตลอดทำให้คนผู้นั้นทำอะไรก็สำเร็จ และทำได้ดี คล้ายๆ กับสำนวนไทยที่ว่า "เดินตามผู้ใหญ่หมาไม่กัด"

เคาะทีหนึ่งได้เฟื้อง เคาะทีหนึ่งได้สลึง สำนวนนี้หมายถึงช่างสมัยก่อนไม่ว่าจะเป็น ช่างไม้ ช่างเหล็ก ก็ทำงานด้วยการเคาะ เคาะแต่ละทีก็ได้เงิน แต่ถ้าไม่เคาะเลยก็จะได้ไม่ได้ เปรียบกับคนในสมัยนี้ว่าถ้าไม่ทำงานก็ไม่ได้เงิน แต่ถ้าขยันก็จะมีเงินไม่ขาดมือนั่นเอง

ปากคนบ้า คอหอยคนโง่ สำนวนนี้กล่าวถึงคนหรือคนสติไม่ดี เวลาจะกินของเสียหรือของสกปรกที่เก็บขึ้นมาจากถังขยะก็ไม่ใช่ไร ก็นกินของสกปรกขนาดไหนท้องก็รับได้ ไม่เป็นอันตรายอะไร แต่ถ้า ไม่มีอะไรตกถึงท้องเลยอาจจะทำให้คนอดตายได้

มีดจะคมคมเองไม่ต้องลับ สำนวนนี้กล่าวถึงคนบางคนก็เก่ง ถ้าเป็นคนที่เก่ง มีปฏิภาณไหวพริบดี หรือเป็นคนที่มีฉลาดอยู่แล้ว ไม่ต้องมีใครสอนก็สามารถที่จะแสดงความเก่งของตนให้คนอื่นรับรู้ได้ เหมือนอย่างเช่นหนามของต้นไม้ที่แหลมคมออกมาจากลำต้นเอง โดยธรรมชาติไม่ต้องมีใครไปทำอะไรก็แหลมคมอยู่แล้ว

พระก็ไม่ไหว เทคนิกก็ไม่ฟัง สำนวนนี้เปรียบเทียบกับคน ประเภทที่ไม่สนใจใคร ไม่เชื่อฟังคำแนะนำหรือคำตักเตือนของคนอื่น รู้ในมุมที่แคบๆ แต่อวดว่ารู้มาก สำนวนนี้จึงมักใช้ในเชิงตำหนิติเตียน สำหรับคนที่ประพฤติตัวไม่ดีมากกว่า

หมูเป็นผู้ขูดไว้ หมารับสมอ้าง สำนวนนี้ความหมายก็คือ การที่เอาผลงานของผู้อื่นมาเป็นผลงานของตนเอง เอาผลประโยชน์จากการกระทำที่ผู้อื่นนั้นทำ แต่เอาหน้าว่าตนเองเป็นคนทำ ทั้งๆ ที่ความจริงนั้นตนเองไม่ได้ทำอะไรเลย

ลูกคนเดียวมีหนี้ ลูกสิบคนไม่มีหนี้ สำนวนนี้ความหมายก็คือ ถ้าครอบครัวไหนมีลูกหลายคนจะดี เพราะจะได้ช่วยกันทำไร่ทำสวน สร้างครอบครัวให้เป็นปีกแผ่นมากขึ้น แต่ถ้าครอบครัวไหนมีลูก เพียงคนเดียววนั้น พ่อแม่ก็จะรักและตามใจลูก อยากได้อะไรพ่อแม่ ก็จะหามาให้แม้ว่าจะต้องไปเป็นหนี้เขา

ผีร้อนไม่ดีผีป่าเข้าได้ สำนวนนี้หมายถึงคนที่อยู่ในบ้านนั้นแหละ ที่เป็นใจช่วยหรือส่งเสริมให้คนนอกบ้านเข้ามาทำความเสียหายให้เกิด ภายในบ้านได้

สำนวนที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นสำนวนที่ยังคงมีใช้กันอยู่ เพื่อเป็นเครื่องมือคอยแนะนำสั่งสอนและเตือนสติผู้คน ให้ได้คิด และยังคงจะมีบทบาทหน้าที่คงเดิมเช่นวันนี้ตลอดไป หากแต่ว่าเมื่อใดที่หมดวันเวลาของคนเก่าแก่ชาวมอญลง เมื่อนั้นสำนวนนี้ก็อาจจะสูญหายไปตามกาลเวลาได้ ผู้เขียนจึงอยากฝากไว้ให้ชุมชนคนรุ่นหลังอย่างลูกหลานชาวมอญ โปรดช่วยกันรักษาสิ่งล้ำค่านี้ไว้คู่กับชาวมอญตลอดไป

ภูมิปัญญาจากนักปราชญ์พื้นบ้าน

แพรวรัตน์ น้อยเจริญ

พระปัญญาวุฒิชัย วุฑฒิกโก (นายปัญญาวุฒิชัย รุชมรามัญ)

อายุ ๒๙ ปี อุปสมบทมาเป็นระยะเวลา ๑๐ ปี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดอัมพวัน ตำบลบางขันหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี จบปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช และกำลังศึกษาปริญญาโท สาขาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

พระปัญญาวุฒิชัย วุฑฒิกโก เป็นผู้ที่ก่อตั้งชมรม “อุชชนมอญ ชาวบางขันหมาก” และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยรามัญ โดยเป็นผู้สืบสานวัฒนธรรมไทยรามัญเมืองลพบุรี รับผิดชอบชักชวนเหมือนหลวงปู่ทอกรัก วัดอัมพวัน จัดแสดงนิทรรศการวิถีชีวิตไทยรามัญ บ้านบางขันหมากในเทศกาลต่างๆ ส่งเสริมให้เด็กเรียนภาษามอญ เป็นผู้จัดขบวนมอญโบราณร่วมงานแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์และจัดทำหนังสือมอญเผยแพร่สู่สาธารณชน

นายจ่าปี ชื่อสัตย์

เกิดเมื่อวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๗๓ ณ บ้านเลขที่ ๓๐ หมู่ ๑ ตำบลบางชั้นหมาก อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี เป็นบุตร นายรี นางแอม ชื่อสัตย์ ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ ๑๑๐ หมู่ ๑ ตำบลบางชั้นหมาก อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี

คุณลุงปีเป็นอุบาสกผู้ศรัทธาดำรงมั่นในพระพุทธศาสนา และเป็นปราชญ์ชาวมอญบ้านบางชั้นหมากท่านหนึ่ง ที่มีความรู้เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์มอญ อักษรศาสตร์มอญ ชนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวมอญ

ผลงาน

๑. พิมพ์บทสวดมนต์ภาษามอญ เป็นคำอ่านภาษาไทย
๒. เขียนเทศน์มหาชาติ ๑๓ กัณฑ์ เป็นคำอ่านภาษามอญ
๓. เขียนไตรลักษณ์จากภาษามอญ เป็นคำอ่านภาษาไทย
๔. เขียนพจนานุกรมฉบับสำเนียงมอญบางชั้นหมาก ลพบุรี

นางปัทมา ขำดี

เกิด:มีเมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๔๙๙ สำเร็จการศึกษา
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ดำรงตำแหน่งเลขานุการชมรมชาวไทยรามัญ
ตำบลบางขันหมาก พักอยู่บ้านเลขที่ ๑๑๖ หมู่ที่ ๑ ตำบลบางขันหมาก
อำเภอเมืองลพบุรี

นางปัทมา ขำดี เป็นชาวไทยรามัญ หรือมอญมีความรู้ความเข้าใจ
เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีของชาติพันธุ์มอญเป็นอย่างดีเป็นผู้ที่
พยายามอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมของกลุ่มชน ซึ่งได้รับการถ่ายทอด
จากบรรพบุรุษไว้อย่างต่อเนื่อง กระทั่งมีความสามารถร้องเพลงมอญ
ได้อย่างไพเราะ และรำหะแย้มมอญได้อย่างอ่อนช้อยงดงาม

ผลงาน

พ.ศ.๒๕๔๕ ได้รับยกย่องให้เป็นบุคคลผู้สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
จังหวัดลพบุรี สาขาปราชญ์ ศาสนา และประเพณี จากสำนักศิลป
และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

รูปที่ ๒๖ อาคารโรงเรียนวัดบางชั้นหมาก

บ้านมอญบางชั้นหมากในอดีต*

ผศ.ทัศนีย์ กระจ่างอินทร์

เมื่อพูดถึงชาวมอญหรือชาวไทยรามัญแล้ว พวกเราก็มักจะนึกถึงกันแต่ชาวมอญพระประแดง ชาวมอญเมืองปทุม ชาวมอญเมืองนนท์ ฯลฯ สวนมอญที่ลพบุรีนั้นเกือบจะไม่มีใครนึกถึง เพราะไม่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย ทั้งๆ ที่เป็นกลุ่มชนที่มีความเป็นอยู่ตามระบบสังคมวัฒนธรรมเดิมอย่างเหนียวแน่น ตั้งบ้านเรือนอยู่ในเขตอำเภอเมืองลพบุรี เป็นชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนไม่น้อยและน่าสนใจศึกษาไม่น้อย

สำหรับชาวลพบุรีนั้น เมื่อพูดถึงชาวมอญ ก็จะคิดถึง "บ้านมอญบางชั้นหมาก" ทันที เพราะเป็นชุมชนที่มีชาวมอญอาศัยอยู่มากที่สุด ทั้งจะนึกเลยรวมไปด้วยว่า คนที่อยู่บ้านบางชั้นหมาก

* บทความนี้เขียนเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๔ เป็นการบันทึกเรื่องราวตลอดจนสภาพของตำบลบางชั้นหมากในขณะนั้น ซึ่งถือว่ามีความน่าสนใจ จึงนำมาเผยแพร่อีกครั้งหนึ่ง

เป็นชาวมอญทั้งหมด แต่ความจริงแล้วหมู่บ้านนี้จะมีชาวมอญอาศัยอยู่ประมาณร้อยละ ๖๐ และอยู่รวมกลุ่มในเขตหมู่ที่ ๑ ๒ ๓ ๖ ๗ และ ๘ ของตำบลบางชั้นหมาก บริเวณที่เรียกว่าบ้านบางชั้นหมากเหนือจะเป็นบริเวณที่อยู่อาศัยของชาวไทย เมื่อทางราชการยุบเขตหมู่บ้านทั้งสองรวมเป็นตำบลบางชั้นหมาก คนในถิ่นอื่นจึงมักจะเข้าใจว่าเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนมอญแต่ชาวบ้านในถิ่นนี้ยังนิยมเรียกชื่อหมู่บ้านตามแบบเก่า โดยถือเอาวัดสิงห์ทองเป็นเขตแบ่งพื้นที่ คือ ส่วนที่อยู่เหนือวัดไปตามลำน้ำลพบุรี เป็นเขตบางชั้นหมากเหนือ ส่วนที่อยู่ทางใต้วัดเป็นเขตบางชั้นหมากใต้ ดังนั้น ตำบลบางชั้นหมากจึงเป็นที่อยู่ของทั้งชาวมอญและชาวไทย

บ้านบางชั้นหมากอยู่ทางตะวันตกของอำเภอเมืองลพบุรี ห่างเขตเทศบาลเมืองลพบุรี เพียง ๒ กิโลเมตร อยู่ทางด้านใต้ของทางหลวงจังหวัดหมายเลข ๓๑๑ สายลพบุรี - สิงห์บุรี ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ ๑๖๑ - ๑๖๒ มีเขตติดต่อบ้านบางชั้นหมากเหนือทางด้านเหนือ ติดต่อดำบลโพธิ์แก้วด้านทางด้านใต้ ทางตะวันออกติดกับตำบลพรหมศาสตร์ และทางตะวันตกติดกับอำเภอท่าม่วง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม ในฤดูฝนน้ำจะหลากท่วมเป็นบางแห่ง ชาวบ้านมีอาชีพหลักคือเกษตรกรรมทำนารองลงมาคือรับจ้าง และมีอาชีพอื่นๆ ได้แก่ ทำอิฐ กระจานและทำไร่หลังเก็บเกี่ยวข้าว

ในด้านการคมนาคมนั้น นับว่าชุมชนนี้ได้เปรียบกว่าชุมชนอื่น เพราะมีการคมนาคมสะดวก ถ้าเป็นฤดูน้ำก็สามารถใช้ทางเรือได้ด้วย ทั้งเรือบดและเรือหางยาว ส่วนทางบกนั้นมีทั้งรถประจำทาง รถสองแถว รถสามล้อ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมใช้รถสองแถว เพราะรถสามารถเข้าไปในหมู่บ้านได้ นอกจากนั้น ชาวบ้านที่ออกมาทำงานนอกหมู่บ้านก็นิยมใช้รถจักรยานและที่มีฐานะก็ใช้รถจักรยานยนต์

มอญในอดีต

ชาวมอญเป็นชนชาติที่สืบเชื้อสายมาจากเผ่ามอญไกลอยด์ มีภาษาพูดอยู่ในกลุ่มภาษาออสโตร - เอเชียติก (Austro - Asiatic) สาขามอญ - เขมร (Mon - Khmer) 1 ได้อพยพอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำอิระวดี สาละวิน สะโตงและลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ชาวมอญเป็นชนชาติที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมาก ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๖ ซึ่งนักประวัติศาสตร์และโบราณคดีเรียกอารยธรรมยุคนี้ว่า "สมัยทวารวดี" ชาวมอญที่อยู่ในเขตพม่าในปัจจุบันถูกพม่ารุกรานและเสียเอกราชเมื่อ พ.ศ. ๒๒๔๙ มีบางส่วนที่อพยพมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในประเทศไทย และบางส่วนก็กลายเป็นชาวพม่าไป

ชาวไทยกับชาวมอญมีความสัมพันธ์กันมานาน และสันนิษฐานว่าชาวมอญที่อยู่ในไทยในปัจจุบันนั้น เป็นชาวมอญที่อพยพหรือถูกกวาดต้อนเข้ามาอยู่ในไทยจากลุ่มแม่น้ำอิระวดี เพราะสาเหตุมาจากการสงครามไทยกับพม่าและเรื่องทางการเมืองระหว่างมอญกับพม่า (สุจิต แสงวิเชียร, ๒๕๑๓, หน้า ๕๔ - ๕๕) การอพยพเข้ามาในไทยมีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาและอพยพมาหลายครั้ง ได้แก่

๑. ในรัชสมัยพระนเรศวรมหาราช
๒. ในรัชสมัยพระเอกาทศรถ
๓. ในรัชสมัยพระนารายณ์มหาราช
๔. ในรัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี
๕. ในรัชสมัยพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
๖. ในรัชสมัยพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรมศิลปากร, ๒๕๑๘, หน้า ๓๑ - ๔๘)

สำหรับชาวมอญที่ลพบุรีนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานอย่างชัดเจนว่าอพยพมาตั้งชุมชนที่บางชั้นหมากแต่คราวใด เพียงแต่ทราบว่

มีชาวมอญส่วนหนึ่งอพยพมาอยู่ที่ลพบุรี ดังที่ สุภรณ์ โอเจริญ ได้กล่าวไว้ว่า

"กล่าวโดยสรุปจะเห็นว่าบริเวณที่เป็นที่อยู่อาศัยของชาวมอญ ส่วนใหญ่จะอยู่ใกล้ๆ กรุงเทพฯ แผ่กระจายไปตามสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา จากอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี อำเภอสามโคก ปทุมธานี ไปจนถึงอยุธยา ซึ่งจัดว่าเป็นแหล่งใหญ่ที่สุด รองลงมาได้แก่ตามลำน้ำแม่กลอง ในอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี และในจังหวัดกาญจนบุรี บริเวณที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งและเป็นที่ยึดกันดี คือ ปากลัดหรือพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ บริเวณอื่นๆ ก็จะได้พบได้ในจังหวัดต่างๆ โดยเฉพาะที่มหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งเป็นพวกที่ย้ายมาจากจังหวัดปทุมธานี และมีในจังหวัดลพบุรี อุทัยธานี ซึ่งเป็นบริเวณอยู่ในเส้นทางของการอพยพจากพม่า" (สุภรณ์ โอเจริญ, ๒๕๑๙, หน้า ๘๘)

จากการสอบถามชาวบ้านบางชั้นหมากที่มีอายุ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของตนเอง ชาวบ้านก็ไม่แน่ใจเพราะมิได้บันทึกไว้ชัดเจน ทราบแต่เพียงว่าบรรพบุรุษอพยพมาจาก "เมืองหงสา" ซึ่งชาวมอญนิยมทำรูปเป็นหงส์ และใช้หงส์เป็นสัญลักษณ์เพื่อเป็นอนุสรณ์นึกถึงเมืองหงสา พร้อมกับเล่าถึงระยะเวลาที่มาต่างกัน ซึ่งพอจะสรุปได้คือ

๑. กล่าวว่ายอพยพมาตั้งชุมชนมอญบางชั้นหมากในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ สมเด็จพระนารายณ์ทรงอุปถัมภ์ชาวมอญเป็นอย่างดี ดังมีคำใช้ที่พอจะอ้างได้ คือคำว่า "ของเบิก" เพราะในสมัยของพระองค์ หากชาวมอญคนใดขัดสนเครื่องใช้ก็ไปขอเบิกจากของหลวง เรียกว่า ของเบิก เช่น ซามเบิก เสื้อเบิก ฯลฯ นอกจากนั้นยังโปรดฯ ให้รับราชการทหารช่วยดูแลบ้านเมือง ให้ทำอิฐเพื่อใช้สร้างเมืองเรียกว่าอิฐมอญ ตลอดจนเกณฑ์แรงงานในการสร้างเมืองด้วย

(สัมภาษณ์นายภา เร่งรัด นายเริง ยอดเกวียน นายโยธิน เชื้อนจันทิก และนายทองอยู่ หน้ำปล้อง ณ วัดโพธิ์ระหัด วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๒๙)

และถ้าหากจะพิจารณาจากวรรณกรรมในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ คือ โคลงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์ ของพระศรีมโหสถ บทที่ว่า

“มิ่งนันทมิตรผู้เฝ้า	กรุงกษัตริย์
รัตนบุรุษบุรีรัตน	ผ่านเฝ้า
เป็นปิตุจฉาพัช	นฤปราช
มาอยู่ภักดีเข้า	คำด้วยใจเกษม”

(พระศรีมโหสถ พ.ศ.๒๕๒๖ หน้า ๒)

แสดงให้เห็นว่าชาวมอญมาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร และหากจะประกอบกับระยะเวลาที่มอญอพยพมาคือ ปีระกา นพศก ดังปรากฏในพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาว่า

“.....ครั้งปรึกษาเห็นพร้อมกันแล้วสมิงนายอำเภอทั้ง ๑๑ นาย ก็กวาดต้อนครอบครัวรามัญในแคว้นแคว้นเมืองเมาะตะมะตั้ง ๓๒ หัวเมือง กับสมิงไพรพรวกของตัว และไพรพรวกพระนันทมิตรเป็นคนประมาณหมิ่นเศษ...พากันอพยพจากเมืองเมาะตะมะมาทางเมืองสมิถึงด่านพระเจดีย์สามองค์ ในปีระกา นพศก นั้น.....แล้วทรงพระกรุณาโปรดให้พวกครัวมอญใหม่ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ตำบลสามโคกบ้าง ที่คลองคูจามบ้างที่ไถลวัดตองปุบ้าง แล้วดำรัสโปรดให้สมิงนายกองทั้ง ๑๑ คน เข้าเฝ้ากราบถวายบังคม ทรงพระมหากรุณาภาพ พระราชทานเครื่องยศ เครื่องเรือน และเสื้อผ้าเงินตรากับเคหฐานให้อยู่เป็นสุข (กรมศิลปากร พ.ศ. ๒๕๑๘ หน้า ๓๓ - ๓๔)

การอพยพครั้งนี้สมเด็จพระนารายณ์ทรงให้ควมอนุเคราะห์ และมีบางส่วนรับราชการในกองอาสาด้วย

จากหลักฐานทางพงศาวดารและวรรณกรรม (ซึ่งต้องแต่งหลัง พ.ศ. ๒๒๐๙ แห่ง) เพราะในวรรณกรรมเรื่องนี้กล่าวถึงพระที่นั่งใน พระนารายณ์ราชนิเวศน์ แสดงว่าแต่งหลังหรือแต่งขณะที่สมเด็จพระนารายณ์ทรงสร้างเมืองลพบุรี) แสดงให้เห็นถึงระยะเวลาในการ อพยพของชาวมอญรุ่นนี้ คือ ประมาณ พ.ศ. ๒๒๐๙ - ๒๒๑๐ (ค.ศ. ๑๖๖๕) ซึ่งเป็นระยะเวลาใกล้เคียงกับที่สมเด็จพระนารายณ์ ทรงสร้างพระราชวังเมืองลพบุรี ดังนั้น จึงน่าจะเป็นไปได้ว่า สมเด็จพระนารายณ์ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญบางส่วนมาอยู่ที่บางชั้นหมาก เพื่อรับราชการสนองพระเดชพระคุณ และพระราชทานสิ่งของ ตามความจำเป็น

๒. ไม่ทราบว่าการอพยพมาตั้งแต่สมัยใด แต่ต้องมาตั้งชุมชน ก่อน พ.ศ. ๒๓๕๓ เพราะมีหลักฐานทางสถาปัตยกรรม คือ วัดโพธิ์ระหัด ซึ่งมีหลักฐานแน่นอนว่าสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๓ วัดนี้เป็นวัดในเขต ชุมชนมอญที่มีอายุเก่ากว่าวัดอื่นๆ ในเขตเดียวกัน เป็นวัดที่สร้างขึ้น ตามคติทางศาสนาที่ชาวมอญนับถือและเป็นวัดของพระสงฆ์ฝ่ายวามัญ ธรรมยุติ (เทอดศักดิ์ มหาเวื่อนทรง. ๒๕๒๐. หน้า ๒๓)

๓. ไม่สามารถระบุได้ว่ามาตั้งบ้านเรือนที่บางชั้นหมากเมื่อใด แต่เล่ากันต่อมาว่าอพยพมาจากบ้านบางระกำ เขตท่าหลวง อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และมีหลักฐานที่พอจะยืนยันได้คือ ข้าวที่ชาวบางชั้นหมากปลูกเรียกว่า ข้าวบางระกำ เพราะนำมาจาก บางระกำ ซึ่งเป็นข้าวที่มีคุณลักษณะพิเศษเหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศ บ้านบางชั้นหมาก คือ จะสูงถึง ๑๐ ศอก เมื่อน้ำท่วมก็จะไม่ตาย ถ้าใช้ข้าวพันธุ์อื่นมักจะตายหมด ปัจจุบันนี้ก็ยังใช้ข้าวพันธุ์นี้อยู่

และอาจจะใช้พันธุ์อื่น เช่น นางงาม พวงแก้ว ซึ่งรัฐบาลสนับสนุนให้ปลูกก็มี (สัมภาษณ์นายกิตติ กรอบเพชร ณ วัดอัมพวัน วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๒๔)

๕. สันนิษฐานว่ามอญบางชั้นหมากอพยพมาตั้งหลักแหล่งในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี ดังที่ หวน พันธุ์พันธ์ ได้กล่าวไว้ว่า

“ในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราชได้ตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี ...เมืองลพบุรีมีสภาพเกือบเป็นเมืองร้างมาเกือบ ๕๐ ปี (เนื่องจากพระเพทราชาได้อพยพหน่วยราชการและชาวไทยไปกรุงศรีอยุธยา นั่นเอง) คราวนี้จึงมีโอกาสดำเนินการต้อนรับชาวไทยที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่หลายเผ่าด้วยกัน และปัจจุบันนี้จึงมีชาวเมืองที่พูดสำเนียงต่างๆ กัน คือ พวกที่พูดสำเนียงอีสาน ได้แก่ พวกที่อพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ พวกที่พูดภาษาพวน ได้แก่ พวกที่อพยพมาจากหลวงพระบาง พวกที่พูดภาษาเงี้ยว ได้แก่ พวกที่อพยพมาจากเมืองศรีสัตนาคนหุต ส่วนชาวมอญที่มาอยู่ตำบลบางชั้นหมากนั้น เป็นชาวมอญเผ่าเดียวกันกับชาวหงสาวดี ซึ่งได้เข้าสู่เมืองไทยหลายคราวด้วยกัน” (หวน พันธุ์พันธ์, ๒๕๑๑, หน้า ๘ - ๙)

ถึงแม้จะไม่สามารถสรุปได้อย่างแน่นอนว่ามอญบางชั้นหมากมาตั้งชุมชนนี้เมื่อไร แต่ก็คงจะเป็นแนวทางให้ศึกษาค้นคว้ากันต่อไป

สภาพในปัจจุบัน

ชาวมอญบางชั้นหมากในปัจจุบันมีลักษณะใกล้เคียงกับคนไทย เพราะความผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ซึ่งจะสังเกตเห็นได้ชัดจากการแต่งกาย คนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวจะแต่งกายแบบคนไทยทั่วๆ ไป ส่วนคนกลางคนจะยังแต่งกายตามแบบเดิม ผู้หญิงนิยมไว้ผมมวย นุ่งผ้าถุง สวมเสื้อคอกลมแขนกระบอก หรือเตี๊ยกๆ ชาวมอญ แต่เดิมนิยมไว้ผมจุก

แต่ปัจจุบันจะเปลี่ยนเป็นผมตัดธรรมดา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเด็กๆ ต้องเข้าโรงเรียน หรืออาจต้องทำพิธีเมื่อจัดตัดจุก ทำให้เป็นภรรยา กับผู้ปกครอง ความนิยมก็เลยลดลงจนเกือบจะหาเด็กไว้ผมจุกไม่ได้

ส่วนภาษาพูดนั้น ชาวมอญยังคงพูด “ภาษารามัญ” ในหมู่บ้านเดียวกัน แต่หาคนที่อ่านเขียนภาษารามัญได้ยาก เพราะไม่มีคนรุ่นใหม่นิยมเรียน โดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่เมื่อเข้าโรงเรียนเรียนภาษาไทย ก็พูดภาษาไทยทั้งที่โรงเรียนและที่บ้าน การเปลี่ยนแปลงด้านการใช้ภาษานี้ร่วมไปถึงการสวดมนต์ของพระด้วย เพราะในปัจจุบันพระจะสวดเป็นสำเนียงไทยมากกว่าสำเนียงรามัญ ทำให้บางคนที่ยังอนุรักษ์ของเดิมไม่ค่อยชอบใจมากนัก เกรงว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเกินไป

สิ่งที่ถือได้ว่า คือ เอกลักษณ์ของชาวมอญบางชนหมาก คือ ความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา แม้สภาพเศรษฐกิจ สังคม จะเปลี่ยนแปลงไปมากเพียงใด แต่ความศรัทธาของชาวมอญยังคงเหนียวแน่น ลักษณะเช่นนี้ เป็นทั้งผู้ใหญ่และเด็กจะสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนจากงานบุญต่าง ๆ เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ตักบาตรน้ำผึ้ง งานศพพระ ฯลฯ เมื่อมีงานบุญทุกครัวเรือนจะไปร่วมทำบุญที่วัด ผู้ใดไปทำงานต่างถิ่นก็มักจะกลับมาเยี่ยมเยียนบ้านเดิม ในโอกาสนี้ นอกจากนั้นในบางครั้งการเดินทางค่อนข้างลำบาก ต้องบุกน้ำลุยโคลนก็ไม่ย่อท้อ หรือสิ่งของที่นำมาทำบุญก็ล้วนแต่ได้เลือกสรรมาแล้วทั้งสิ้น

ลักษณะที่น่านิยมในระบบครอบครัวชาวมอญนี้คือ ยังคงยึดถือกับระบบสมรสแบบที่เรียกว่า monogamy คือ หญิงชายจะมีคู่สมรสได้เพียงหนึ่งเดียว และถืออย่างเคร่งครัดด้วย ในหมู่บ้านบางชนหมาก จึงไม่มีครอบครัวใดที่มีปัญหาเรื่องนี้ เพราะชาวบ้านบางชนหมาก

ถือกันว่าถ้าผู้ใดมีสามีหรือภรรยามากกว่าหนึ่ง ผู้นั้นจะเป็นคน "ไม่ดี" ถ้าหากจะมีบ้างก็มักจะอพยพครอบครัวไปอยู่ที่อื่น ลักษณะเช่นนี้ ประกอบกับประเพณี "ถือผี" อย่างเหนียวแน่น ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางเครือญาติอันเป็นพื้นฐานสำคัญของความร่วมมือต่างๆ ทั้งในด้านกำลังคนและกำลังทรัพย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่คนที่นับถือผีตระกูลเดียวกัน ก็จะอุปถัมภ์ค้ำจุนกันเพิ่มขึ้นอีกเป็นกรณีพิเศษ

สภาพความเป็นอยู่ของชาวหมู่บ้านนี้ ยังเรียกได้ว่าเป็นสังคมเกษตรกรรมอย่างแท้จริง ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความผูกพันกัน ยึดมั่นในคุณธรรม และมีอาชีพหลักคือเกษตรกรรมทำนา ชาวบ้านส่วนใหญ่มีนาเป็นของตนเอง แต่ก็ไม่มีที่นามากพอที่จะผลิตข้าวได้อย่างมากมาย เพียงแต่พอมีพอกิน ฐานะของชนกลุ่มนี้จึงอยู่ในระดับปานกลาง ที่นาในบริเวณนี้จะมีผลผลิตประมาณ ๕๐ - ๖๐ ถัง/ไร่ และเป็นการทำนาได้ปีละครั้งตามฤดูกาล มีบางส่วนที่ต้องเช่าที่นาหรือกู้ยืมเงินบ้าง เป็นส่วนน้อย ในปัจจุบันมีหน่วยงานรัฐบาลให้การสนับสนุนเกี่ยวกับอาชีพด้วยการจัดข้าวพันธุ์ดีแก่เกษตรกรและพยายามจะช่วยให้เพิ่มผลผลิตต่อไร่เป็น ๘๐ ถัง/ไร่ ในช่วงระยะ พ.ศ.๒๕๒๕ - ๒๕๓๖ ด้วย (สำนักงานจังหวัดลพบุรี) และเนื่องจากประชากรเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้ชาวมอญบางส่วนทำอาชีพอื่น นอกเหนือจากการทำนา คือ รับจ้าง และรับราชการ เป็นต้น

ในด้านการศึกษานั้นชาวมอญบางขันหมากจะนับถือ "บัณฑิต" เป็นพิเศษ และนิยมส่งบุตรหลานเรียนหนังสือในภาคบังคับ ซึ่งจะมีโรงเรียนในเขตนี้ ๒ โรง คือ โรงเรียนวัดโพธิ์ระหัด กับ โรงเรียนวัดอัมพวัน หลังจากการศึกษาภาคบังคับแล้ว ก็จะส่งมาเรียนในตัวเมือง ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับฐานะและสติปัญญาของเด็กด้วย แต่นิยมที่จะส่งเด็กชายเรียนมากกว่าเด็กหญิง เพราะยังมีค่านิยมว่าผู้ชายเป็นผู้นำสังคม

ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไรก็ตาม ผู้ชายจะเป็นผู้ตัดสินใจ และการนับถือผี ตลอดจนการสืบสกุล ก็ถือผู้ชายเป็นส่วนใหญ่

ถึงแม้บ้านบางชั้นหมากจะอยู่ห่างจากตัวเมืองลพบุรีเพียง ๒ กิโลเมตร แต่หมู่บ้านนี้ก็ยังไม่มีย่านประปาใช้ ยังคงใช้น้ำคลองน้ำบ่อ ลักษณะเช่นนี้ทำให้ชาวบ้านค่อนข้างลำบากในหน้าแล้ง ลำคลองก็แห้งแต่จะตื้นเขินซึ่งถ้าไม่หาทางแก้ไขปัญหาต่างๆเหล่านี้ ชาวบ้านที่อยู่ในแถบนี้ก็คงจะลำบากมากยิ่งขึ้น

สิ่งที่ผู้เขียนประทับใจ และคงจะเสียใจ ถ้าไม่ได้กล่าวถึง คือความเอื้อเฟื้อ ความมีน้ำใจ ของชาวมอญบางชั้นหมากที่จะต้อนรับทุกคนที่ไปเยี่ยมเยียน แม้เป็นแขกแปลกหน้า ความมีน้ำใจนี้จะพบได้โดยทั่วไป เช่น การแบ่งดอกไม้ธูปเทียนให้บูชาพระ การต้อนรับพูดคุยด้วยหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสโดยมีหวังผลตอบแทนใดๆ เป็นน้ำใจบริสุทธิ์ที่เราหาได้ยากในสังคมเมืองปัจจุบัน

ทั้งหมดนี้เป็นเพียงภาพร่างคร่าวๆ ของบ้านมอญบางชั้นหมาก อำเภอมะเอนก จังหวัดลพบุรี ซึ่งเป็นที่อยู่ของชนกลุ่มน้อยที่น่าสนใจกลุ่มหนึ่งเท่านั้น หากท่านยังตั้งใจ สนใจจะเห็นภาพที่ชัดกว่านี้ บ้านมอญบางชั้นหมากไม่ไกลเกินกว่าที่ท่านจะเดินทางไปถึง

บรรณานุกรม

- เทอดศักดิ์ มหาเรือทรง เรือมอญที่ลพบุรี สารนิพนธ์ระดับ
ประกาศนียบัตรชั้นสูง มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๕๒๐
ศรีมโหสถ, พระ บทกวีนิพนธ์ของพระศรีมโหสถ กรมศิลปากร
จัดพิมพ์เนื่องในงานปรับปรุงบูรณะพระนารายณ์ราชนีเวศน์
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ประจำจังหวัดลพบุรี ๒๕๒๐
ศิลปากร, กรม “มอญที่เกี่ยวกับไทย” อนุสรณ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ คุณแม่พร้อม ศรีหงส์ ณ วัดสามพระยา
๓๑ สิงหาคม ๒๕๑๘
- สุด แสงวิเชียร มอญในอดีตและปัจจุบัน พิมพ์ขึ้นเป็นบรรณาการ
ในงานฉาบปูนจิณางแสง สุรพานิชย์ (ทรัพย์ แสงวิเชียร)
๒๕๑๓
- สุภรณ์ ไฉเจริญ ชาวมอญในประเทศไทย : วิเคราะห์ฐานะ
และบทบาทในสังคมไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น
วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ๒๕๑๙
- หวน พันธุ์พันธ์ ลพบุรีที่หน้ารู้ หัตถโกศลการพิมพ์ ๒๕๑๑

แนะนำผู้เขียน

ผศ. ทศนีย์ กระต่ายอินทร์
อาจารย์สาขาวิชาภาษาไทย
รองคณบดีฝ่ายวิชาการ
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ภาคภูมิ เฉลิมวัฒน์
นักศึกษาชั้นปีที่ ๔
ผู้ถือคติไม่มีใครแก่เกินเรียน

พรทิพย์ กลิ่นดอกไม้
นักศึกษาชั้นปีที่ ๔
สาวเมืองสิงห์ผู้แสนร่าเริง

กนกกาญจน์ พรหมมิน
นักศึกษาชั้นปีที่ ๒
สาวน้อยผู้แสนน่ารัก

รุ่งนภา สุกแก้ว
นักศึกษาชั้นปีที่ ๔
สาวน้อยจากแก่งคอย
ผู้เดินทางมาหาความหมายให้ชีวิต

นพรัตน์ น้อยเจริญ
นักศึกษาชั้นปีที่ ๔
นักกิจกรรมผู้มีเวลาเป็นเงินเป็นทอง

อณูภา ทานะรมณ์
นักศึกษาชั้นปีที่ ๔
สาวสวยผู้มากับสายฟ้าแลบ

ธันษา ทองด้วง
นักศึกษาชั้นปีที่ ๒
สาวบ้านมอญผู้มีดนตรีในหัวใจ

ขวัญวิภา ภูแสด
นักศึกษาชั้นปีที่ ๒
สาวชาวหอผู้เด็ดเดี่ยว

ขวัญนาค สุวรรณวัฒน์
นักศึกษาชั้นปีที่ ๓
สาวงามชยันนาทผู้ร่ารยรอยยิ้ม

สุพรรณษา ยักแสง
นักศึกษาชั้นปีที่ ๓
สาวน่ารัก น่าหยิก
จากแดนปลาช่อนแม่ลา

กว่าจะเป็นหนังสือ

อบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการเก็บข้อมูลท้องถิ่น
และการถ่ายภาพ

เตรียมปฏิบัติการลงพื้นที่ เก็บข้อมูล

ศึกษาวัฒนธรรมชาวรามัญ

ศึกษาวัฒนธรรมความเชื่อ

ศึกษาภาษามอญในปัจจุบัน

ลุงจำปีผู้เชี่ยวชาญด้านภาษามอญ

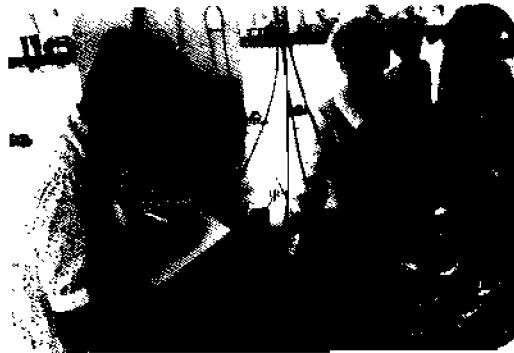
มอบหมายหน้าที่ก่อนลงพื้นที่

เข้าสำรวจภายในชุมชน

สืบสานประเพณีสงกรานต์

เก็บข้อมูลข่าวแช่

สร้างนำพระขอพร

ท้ายเล่ม

ไททรงศรน์เทพสตรีฉบับวิถีชุมชนคนบางชั้นหมากปกปรกฏเป็นรูปเล่มขึ้นมาได้ ด้วยความกรุณาจากท่านวิทยากรผู้เป็นเจ้าของชุมชนในตำบลบางชั้นหมาก อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ทุกท่านได้มีเมตตาเอื้อเฟื้อแก่ลูกหลานนักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย ในการบอกเล่าเรื่องราวของวิถีชุมชนตำบลบางชั้นหมาก ซึ่งมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างเด่นชัด สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ขอกราบขอบพระคุณวิทยากรทุกท่านที่ได้กรุณาให้ข้อมูลอันทรงคุณค่าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการที่ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ทำให้นักศึกษาสาขาวิชาภาษาไทยมีประสบการณ์ และได้พัฒนาสร้างสรรค์งานเขียนแม้เป็นเพียงการเริ่มต้นของการเป็นนักเขียนมือใหม่ ทุกคนก็พยายามทำกันอย่างเต็มความสามารถ

ขอขอบคุณคณาจารย์สาขาวิชาภาษาไทยทุกท่านที่กรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ ความช่วยเหลือ ตลอดจนจัดหาค่าพาหนะในการเดินทางและเงินสวัสดิการสนับสนุนต่าง ๆ จนสำเร็จเป็นหนังสือ "วิถีชุมชนคนบางชั้นหมาก" เล่มนี้

ภาคภูมิ เจริญวัฒน์

๓๐ กันยายน ๒๕๕๑

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ปรัชญา

สร้างคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม นำความเจริญสู่ท้องถิ่น

วิสัยทัศน์

คณะมนุษยศาสตร์ฯ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จะมุ่งไปสู่ความเป็นผู้นำทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เป็นศูนย์กลางการบริการทางวิชาการ การวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยจะเน้นการบริการพัฒนาบุคลากร เทคโนโลยีและการบริหารงาน เพื่อการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ

พันธกิจ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จะปฏิบัติพันธกิจด้านการผลิตบัณฑิต การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม การวิจัย การส่งเสริมการพัฒนาการศึกษา ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ การส่งเสริมประชาธิปไตยและการปกครองส่วนท้องถิ่น การอนุรักษ์ พัฒนาสิ่งแวดล้อม เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

Humanities & Social science
Thepsatri Rajabhat University
Tel ๐๖-๔๒๒๖๗-๙(๓ข) , ๐๖๔ ๒๒๖-๔๒๒๖๗ <http://human.sru.ac.th>

